

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**ENGELLİLERİN SOSYAL GÜVENLİK HAKKI VE
MALULİYET SİGORTASI
(ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER İLE)**

ENGELLİ HUKUKU

HAKAN MUTLU

702181010

BURSA – 2021

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**ENGELLİLERİN SOSYAL GÜVENLİK HAKKI VE
MALULİYET SİGORTASI
(ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER İLE)**

ENGELLİ HUKUKU

HAKAN MUTLU

702181010

PROF. DR. SABAHATTİN YÜREKLİ

BURSA – 2021

ÖZET

İnsanlar hayatları boyunca; hastalık, yaşlılık, işsizlik, engellilik, iş kazası ve daha birçok şekilde risklere maruz kalarak yaşamlarını devam ettirebilmektedir. Bu risklerden, her insanın başına gelebilecek olan malullük (engellilik), geçmiş zamanlardan günümüze dek, insanlık tarihinde niteliğini önemle korumuş ve farklı toplum grupları tarafından bu riski barındıran bireylerin yaşadıkları dünyaya ve çevreye adapte olabilmeleri için gerek yasal gerek geleneksel metotlarla muhtelif biçimlerde yardımların yapıldığı ve bu bireyler hakkında koruyucu tedbirlerin alınmış olduğu bilinmektedir.

Ülkemizde malullük, sosyal güvenlik bağlamında çeşitli yasa ve yönetmeliklerle düzenleme altına alınmış olup malul (engelli) kişiler, müspet hukuktaki mevcut bu düzenlemeler kapsamında koruma altına alınmış ve kendilerine birtakım yardımların yapılacağı düzenlenmiştir. Hukukumuzda malullük kavramı ile; Kanun uyarınca sigortalı olarak kabul edilen ve yine mevzuatta düzenlenmiş olan hükümler uyarınca malul kabul edilebilecek oranlarda engele haiz olan, bu engel hâlinin kişinin çalışma gücünde veya meslekte kazanma gücünde kayba neden olduğu yasal yollarla alınması öngörölmüş sağlık raporları doğrultusunda tespit edilen, fiziki ve/veya ruhani anlamda sakatlık ve arızalara maruz kalmış kişinin içinde bulunduğu engellilik durumu açıklanmaktadır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu¹'nin hukukumuzda dâhil edilmesiyle birlikte, Kanun'un düzenlediği sair kurumlarla birlikte malullük de sosyal güvenliğin tek çatı altında toplanmış olması hedefi doğrultusunda şekillenmiştir. Çalışma içerisinde ekseriyetle, uygulanmakta olan 5510 sayılı Kanun hükümleri değerlendirilecek olup ilgili bölümlerde, Kanun yürürlüğü öncesinde ve geçiş hükümleri uyarınca uygulanmakta olan diğer Kanunların önemli noktalarına da değinilecektir.

Söz konusu bu çalışmada; malullük (engellilik) kavramından, malullük temelinde engellilerin sahip olduğu sosyal güvenlik hakkı ve kavramından, malullük sigortası ile bu sigortanın sağlayacağı aylık ve öngörülen diğer yardımlardan, bu yardımların kazanılmasındaki şartlar ve geçirilecek olan süreçten, malullüğün türlerinden ve nihayet malullüğün, uluslararası boyuttaki düzenlemelerinden bahsedilerek; çalışma esas ve kurallarını aşmamaya mümkün olduğu seviyede özen gösterilerek ayrıntıları üzerinde ve aynı şekilde, öğretilerde mevcut veya ortaya çıkabilecek olan birtakım sorunlar üzerinde durulmuş ve çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malullük (Engellilik), sosyal güvenlik, maluliyet sigortası, malullük aylığı.

¹ 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 16.06.2006 Tarih ve 26200 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5510&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

ABSTRACT

People throughout their lives; disease, old age, unemployment, disability, work accident and many more, they can continue their lives by being exposed to risks. One of these risks, disability (disability), which can happen to any person, has preserved its quality in the history of humanity from past times to the present, and different social groups have provided assistance in various forms, both legal and traditional methods, in order for individuals who have this risk to adapt to the world and environment they live in. It is known that protective measures have been taken against individuals.

In our country, disability has been regulated by various laws and regulations in the context of social security, and disabled (disabled) people have been protected within the scope of these existing regulations in positive law and it has been regulated that some assistance will be provided to them. With the concept of disability in our law; Physical and/or spiritual disability, which is deemed to be insured pursuant to the law and who has a disability at a rate that can be considered as disabled in accordance with the provisions regulated in the legislation, and which is determined in accordance with the legally envisaged health reports, that this disability causes a loss in the person's working power or earning power in the profession. The disability status of the person who has been exposed to disability and malfunctions is explained.

With the inclusion of the Social Insurance and General Health Insurance Law² No. 5510 into our law, disability has been shaped in line with the goal of gathering social security under a single roof, along with other institutions regulated by the Law. In the study, mostly the provisions of the Law No. 5510, which are in effect, will be evaluated, and in the relevant sections, the important points of the other Laws that were applied before the Law came into force and in accordance with the transitional provisions will also be mentioned.

In this study in question; Mentioning the concept of disability (disability), the right and concept of social security of disabled people on the basis of disability,

² 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 16.06.2006 Tarih ve 26200 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5510&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

disability insurance and the monthly and other anticipated benefits to be provided by this insurance, the conditions and the process to be passed, the types of disability and finally the international regulations of disability; By paying as much attention as possible not to exceed the working principles and rules, the details as well as some problems that exist or may arise in the teaching have been emphasized and solutions have been tried to be produced.

Keywords: Disability (Disability), social security, disability insurance, invalidity pension.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK, MALULLÜK VE MALULLÜK SİGORTASI

I-) SOSYAL GÜVENLİK.....	4
II-) MALULLÜK VE MALULLÜK SİGORTASI KAVRAMI	7

İKİNCİ BÖLÜM

MALULLÜK AYLIĞI BAĞLANMASININ ŞARTLARI

I-) GENEL OLARAK	13
II-) MALUL SAYILMA	15
III-) MALULLÜĞÜN/ENGELİN ORTAYA ÇIKMASI.....	21
IV-) MALULİYET HÂLİNİN RAPORLA SAPTANMASI VE AYLIĞIN HESAPLANMASI.....	22
A-) MALULİYET HÂLİNİN RAPORLA SAPTANMASI.....	22
B-) AYLIĞIN HESAPLANMASI.....	27
V-) SİGORTALILIĞA İLİŞKİN KOŞULLAR.....	29
V-) İŞTEN AYRILMA VE KURUMA BAŞVURU	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYLIĞIN BAŞLAMASI, DEĞİŞMESİ VE KESİLMESİ

I-) AYLIĞIN BAŞLANGICI.....	35
II-) AYLIĞIN DEĞİŞMESİ	39
III-) AYLIĞIN KESİLMESİ.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYLIĞA İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR

I-) YERSİZ ÖDEMELERİN GERİ ALINMASI ve ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN SORUMLULUĞU	44
A-) YERSİZ ÖDEMELERİN GERİ ALINMASI	44
B-) ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN SORUMLULUĞU	45
II-) ÇALIŞMA YASAĞI	46
III-) DEVİR VE HACİZ YASAĞI	49
IV-) GELİR VE AYLIKLARIN BİRLEŞMESİ.....	49

BEŞİNCİ BÖLÜM

MALULLÜK AYLIĞI HARİCİNDE SAĞLANAN DİĞER YARDIMLAR

I-) SAĞLIK YARDIMI.....	52
II-) İŞE ALIŞTIRMA (REHABİLİTASYON)	52
III-) SOSYAL YARDIM ZAMMI.....	54
IV-) YOL PARASI VE ZORUNLU GİDERLER	54
V-) BAYRAM İKRAMİYESİ VE EMEKLİ İKRAMİYESİ	55

ALTINCI BÖLÜM

MALULLÜĞÜN TÜRLERİ

I-) ADİ (GENEL) MALULLÜK	56
II-) VAZİFE MALULLÜĞÜ	56
III-) HARP MALULLÜĞÜ	60

YEDİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

I-) FARKLI ÜLKE MEVZUATLARINDA MALULLÜĞÜN DÜZENLENME ŞEKİLLERİNE BAZI ÖRNEKLER.....	62
---	----

A-) FRANSA	62
B-) BELÇİKA	63
C-) ALMANYA	63
D-) HOLLANDA	65
E-) AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ.....	66
SONUÇ	68
KAYNAKÇA.....	71

KISALTMALAR

1479 s. K.	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu
2925 s. K.	Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu
2926 s. K.	Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu
506 s. K.	Sosyal Sigortalar Kanunu
5378 s. K.	Özürklüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
5417 s. K.	İhtiyarlık Sigortası Kanunu
5454 s. K.	T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'dan Aylık veya Gelir Almakta Olanlara Ek Ödeme Yapılması ile Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'dan Aylık veya Gelir Almakta Olanlara Ödenen Gelir ve Aylıklarda 2006 Yılında Yapılacak Artışlar ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
5510 s. K.	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
6900 s. K.	Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
ATK	Adli Tıp Kurumu
ATGK	Adli Tıp Genel Kurulu
bkz.	Bakınız
B.	Baskı
C.	Cilt
ÇGMKGKOTİY	Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği
E.	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
GSSİY	Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği
HD.	Hukuk Dairesi

İBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
K.	Karar
Kurum	Sosyal Güvenlik Kurumu
m.	Madde
MÇGKTİY	Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği
MTİY	Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği
R.G.	Resmi Gazete
S.	Sayı
s.	Sayfa
SGDP	Sosyal Güvenlik Destek Primi
ss.	Sayfa Aralığı
SSİY	Sosyal Sigortalar İşlemleri Yönetmeliği
SSYSK	Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
Yarg.	Yargıtay
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu

GİRİŞ

Tabiatın ve iktisadi yaşamın, insanın önüne çıkardığı rizikoların, maruz bıraktığı neticelere karşı oluşan korunma ve güvenlik duygusu, insanlık tarihi ile özdeştir. İnsanoğlunun elinde olmadan karşılaşılabilecek olduğu; sakatlık, yaşlılık ve hastalık gibi olayların; yoksunluk, yoksulluk ve sefalet mahiyeti arz ettiği dönemlerde bu olayların endişesinden sıyrılamayan insanların, kişiliğini geliştirmesi ve hürriyetine kavuşması mümkün olmamaktadır. Dünyada var olan iktisadi ve teknolojik alandaki gelişmelerle sosyal sahalardaki gelişmelerin paralelliği ve uyumu sağlanamadıkça sosyal riskler ve bu risklerin bireyde meydana getirdiği yoksunluk hâli mevcudiyetini korumaya devam etmektedir. Bireylerin yaşamlarında karşılaşılabilecek olduğu; hastalık, yaşlılık, malullük, işsizlik, iş kazası vb. sosyal riskler temelde, insanların ekonomik güç ve güvencelerini zedelemekle beraber, farklı birtakım yoksunluk ve yoksulluklarına sebebiyet vermektedir. Çeşitli ülkelerin kabul etmiş ve uyguluyor oldukları sosyal güvenlik sistem ve politikaları da insanların karşılaştıkları sosyal risklere karşı onlara, temelde ekonomik bir güvence sağlayarak sahip oldukları yoksunluk durumlarını bir nebze gidermek ve topluma uyumlarını sağlamayı amaç edinmektedirler.³

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de 19. yüzyılın sonlarından itibaren iş sağlığı, güvenliğine ve dolayısıyla işçi sağlığına olumlu bir ilgi, eğilim söz konusudur⁴. Sosyal güvenlik teriminden anlaşılması gereken, en iptidai anlamıyla bireylere, toplumsal olarak yaşamaktan kaynaklanan risklere karşı güvence sağlanmasıdır bu doğrultuda, sosyal güvenliğe; bu çalışmamızın da konusunu oluşturan maluller (engelliler), en çok ihtiyaç duyan gruplardan birini teşkil etmektedir⁵. Sosyal güvenlik hakkı uluslararası düzenlemelerde olduğu gibi bizim hukukumuzda da temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiş olup Anayasa⁶ m. 60'da, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğundan,

³ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 17. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018, s. 1.

⁴ Arif Keleşoğlu, "Maluliyet Kavramı, Sorunlar ve Türkiye'deki Uygulamalar", *Solunum*, C. 6, S. 6 (2004), ss. 295-302, s. 299, https://jag.journalagent.com/eurasianpulmonol/pdfs/SOLUNUM_6_6_295_302.pdf, (E.T. 25.10.2021).

⁵ Ertuğrul Evlice, "Engellilerin Türk Sosyal Güvenlik Hukukundaki Yeri", *Akademik Sosyal Araştırmalar*, S. 7 (2019), ss. 79-92, s. 80, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/44336/482766>, (E.T. 25.10.2021).

⁶ 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 09.11.1982 Tarih ve 17863 Mükerrer Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (25.10.2021).

AY m. 61’de de sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler sayılmış ve sair gruplarla birlikte malullerin de koruma altında olduğu ve Devletin malullere, toplumda kendilerine yaraşır bir refah seviyesinin sağlanması görevinin yüklendiği görülmektedir⁷. Hukukumuzda, 5510 sayılı Kanun’un çıkarılması öncesinde hizmet akdiyle çalışanların sosyal güvenliği 506 sayılı Kanun⁸ ile bağımsız çalışanların sigortalılığı 1479 sayılı Kanun⁹ ile kamu görevlilerinin sosyal güvenliği 5434 sayılı Kanun¹⁰ ile tarımda hizmet akdiyle çalışanların sigortalılığı 2925 sayılı Kanun¹¹ ile nihayet, tarımda kendi ad ve hesabına çalışanların sosyal güvenliği ise 2926 sayılı Kanun¹² ile düzenlenmiştir¹³. Her ne kadar 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 2006 tarihinden itibaren malullüğe ilişkin bu Kanun uygulanacak olsa da yukarıda sayılan söz konusu Kanunların yürürlükte olduğu tarihlerde hak kazanılmış olan malullüğe ilişkin aylık ve yardımlara ilgili Kanun hükümleri uygulanmaya devam edecektir.

⁷ Nurşen Canıklıoğlu, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sakatlara Emekli-Yaşlılık Aylığı Bağlanmasına Hak Kazanma Bakımından Bir Karşılaştırma”, *Yargıç Dr. Aydın Özkul’a Armağan, Kamu-İş*, C. 6, S. 4 (2002), ss. 249-269, s. 268, 269, <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/6c3263c5-clfc-4eb3-b35b-61e90f7630ea/turk-sosyal-guvenlik-hukukunda-sakatlara-emekli-yaslilik-ayligi-baglanmasina-hak-kazanma-bakimindan-bir-karsilastirma> , (E.T. 25.10.2021); Orhan Emek, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Malullük Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. ii, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET002072.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

⁸ 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 29.07.1964 Tarih ve 11766 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=506&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

⁹ 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 14.09.2021 Tarih ve 13956 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1479&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

¹⁰ 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur’dan Aylık veya Gelir Almakta Olanlara Ek Ödeme Yapılması ile Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur’dan Aylık veya Gelir Almakta Olanlara Ödenen Gelir ve Aylıklarda 2006 Yılında Yapılacak Artışlar ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 15.02.2006 Tarih ve 26081 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5454&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

¹¹ 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 20.10.1983 Tarih ve 18197 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2925&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , (E.T. 25.10.2021).

¹² 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, 20.10.1983 Tarih ve 18197 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.2926.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

¹³ Emek, a.g.m., s. 26; “Sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısını değiştiren Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı tek çatı altında 25.11.2006 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumu olarak birleştirildi.”, bkz., Mehmet Turşucu, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun Kurumsal Uygulamalarımıza Getirdiği Değişiklikler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı* (2009), ss. 1-39, s. 3, <https://sgdb.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/95/files/sosyal-sigortalar-ve-genel-saglik-sigortasi-kanununun-kurumsal-uygulamalarimiza-getirdigi-degisiklikler-28032012.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

Malul (engelli) olan birisinin, çalışma gücünün veya meslekte kazanma gücünün bir kısmını yahut tamamını kaybetmesi hâlinde, çalışma hayatına engeli bulunmayan emsal bir kişi gibi katılamayacak ve ekonomik anlamda yoksunluk çekmiş olacaktır bu nedenle; malul (engelli) kişilere, koşullarını sağlamaları durumunda, malullük aylığı ve malullük sigortasından sağlanan diğer yardımların verilmesini temin etmek sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir¹⁴.

Hazırlanmış olan söz konusu bu çalışmada; öncelikle birinci bölümde, sosyal güvenlik hakkından, malullük kavramından ve malullük sigortasından bahsedilecektir. Akabinde ikinci bölümde, malullük aylığı ve aylığın bağlanması için gerekli olan koşullar ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, malullük aylığının başlaması, değişmesi ve kesilmesi konuları dördüncü bölümde, yersiz ödemelerin geri alınması, çalışma yasağı, devir ve haciz yasağı, gelir ve aylıkların birleşmesi konuları işlenecektir. Beşinci bölümde maluliyetin türleri, altıncı bölümde malullere aylık haricinde sağlanan diğer yardımlar ve nihayet yedinci ve son bölümde, engelliliğin (malullüğün) uluslararası alanda nasıl düzenlenmiş olduğu konuları açıklanarak mümkün olduğunca, çalışmanın amaç ve esaslarından ayrılmayarak analitik ve ayrıntılı bir araştırma neticesinde ortaya çıkan bu çalışma kaleme alınacaktır.

¹⁴ ‘... Sosyal devletin en temel görevlerinden birisi, vatandaşlarının sosyal güvenliğini sağlamaktır. Bu açıdan sosyal devletin temel görevi, ülkede yaşayanların gelecek kaygısı hissetmeden çalışabilecekleri bir ortam sağlamak ve çalışmadıkları dönemde ise onlara minimum bir yaşam düzeyi oluşturmaktır...’, Mehmet Bağcı, *Maluliyet ve Vazife Maluliyeti*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 3, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2TjZeLtti9atK6WgOYzf9Q&no=OYuiC9b_yP_dUX4cTOeD3FA, (25.10.2021).

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK, MALULLÜK VE MALULLÜK SİGORTASI

I-) SOSYAL GÜVENLİK

Sosyal devletin gerçekleşme aracı olan sosyal güvenlik, insanoğlunun geçmiş tarihli ve köklü bir gereksinmesinin somut belirtisidir ve bu gereksinme hâli, gelecekte emin olmak isteğidir. Evrensel bir ilkeye dönüşmüş olan ve muasır medeniyetlerin simgesi hâline gelen sosyal güvenlik; bireyin karşılaşacağı, ekonomik ve fizyolojik yaşamı için risk oluşturan olaylara karşı bir güvence arayışının yansımasıdır. Bu doğrultuda, söz konusu risklerle karşılaşan bireylere yönelik, asgari bir güvence vererek sosyal koruma sağlamak sosyal güvenliğin varoluş sebebidir.¹⁵ Bir ülke halkının yoksunluğu ve yoksulluğuna karşı yasal olarak tedbirlerin alınmasını gerektiren ve bireylere, gruplara ve topluma yönelik olarak alınmış olan tedbirleri içeren söz konusu hâli ifade eden kavram, sosyal hukuktur.¹⁶

Sosyal güvenlik olgusu ekseriyetle, sosyal güvenlik politikaları ve sosyal güvenlik sistemlerini şümul edecek şekilde analiz edilmektedir. Sosyal güvenlik politikaları ile sosyal korumanın hedeflerini; sosyal güvenlik sistemleri ile de sosyal güvenliğin hem hedeflerini hem de bu hedeflere ulaşmak için kullanılan özgün hukuksal teknikleri kapsamaktadır.¹⁷

Gelişmiş hukuk sistemlerine bakıldığında sosyal güvenlik kavramının, sosyal risk olarak tanımlanan kimi vakıaların sonuçlarını onarma düşüncesine bağlanmış olduğu görülür. Bu durumdan hareketle, sosyal güvenlik politikalarının temelini, sosyal risklerin bireyler üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik olan çalışmaları oluşturmaktadır¹⁸. Bu nedendir ki sosyal risk kavramı, gerek sosyal güvenlik

¹⁵ ‘‘... Günümüzdeki ekonomik kriz, teknolojik gelişmeler ve üretim sürecindeki dönüşümün çalışan insanlar üzerindeki olumsuz yansımaları sosyal güvenliğin önemini daha çok artırmıştır.’’, bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 2.

¹⁶ Ali Nazım Sözer, *İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, 4. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019, s. 1.

¹⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 2.

¹⁸ Hicran Atatanır, ‘‘Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları’’, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, C. 2, S. 1 (2011), ss. 143-169, s. 143, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cider/issue/29524/316925>, (E.T. 25.10.2021).

politikalarının gerek sosyal güvenlik sistemlerinin varlık sebebidir keza, söz konusu politika ve sistemleri yönlendirici bir işleve sahiptir¹⁹. Uluslararası hukuk sistemlerinde sosyal riskler şu şekilde belirlenmiştir: Engellilik, Yaşlılık, Hastalık, Analık, İş kazası, Meslek Hastalığı, İşsizlik, Ölüm (ölen kişinin desteğinden yoksun kalanlar bakımından), Ailevi yüklerin neden olduğu riskler²⁰.

Kişilerin mesleki çalışmasından elde etmiş olduğu gelirleri olumsuz yönde etkileyen sosyal riskler; çalışma gücünü azaltan veya ortadan kaldıran hastalık, yaşlılık ve engellilik gibi fizyolojik riskler, çalışma gücünü etkilememekle beraber kullanımını önleyen sosyo-ekonomik risk niteliğindeki işsizlik şeklinde çeşitli görünümde ortaya çıkabilir. Hakikaten, engellilik, yaşlılık, hastalık gibi fizyolojik; işsizlik gibi sosyo-ekonomik ve iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi mesleki risklerin tamamı, bireyin çalışma gücünü etkileyerek onu gelirden yoksun bırakmakta netice olarak birey, ekonomik güvensizlik ortamının içinde bırakılmaktadır.²¹

Sosyal risklerle karşılaşan bireyler üzerinde bu risklerin etkisini indirgemek veya ortadan kaldırmak amacıyla ortaya çıkan sosyal güvenlik politikaları, iktisadi ve sosyal gelişmeler doğrultusunda zaman içerisinde, yeni bir içeriğe ve görünüme kavuşmuştur. Kazanılan bu yeni içerik ve görünüm: Bireysel ekonomik güvence (onarıcı fonksiyon), önleyici fonksiyon ve kişiliğin geliştirilmesi (bireylerin mutluluğu) şeklinde tezahür etmektedir. Sosyal güvenliğin amacı böylelikle, sosyal bir riskle karşılaşan her bireye ve o bireyin aile üyelerine, maruz kaldıkları sosyal risklere karşı sosyal bir koruma sağlama hâline bürünmüştür. Çeşitli ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri analiz edildiğinde, çağdaş sosyal güvenlik sistemlerinin, bireyin yaşamını aleyhine etkileyen tüm riskleri değil öncelikle, riske maruz kalan kişinin ekonomik güvencesini ilk anda sarsabilecek olan sosyal riskleri kapsamına alarak sosyal güvenliğin etki alanının daraltıldığı görülmektedir. Bireye sağlanan ekonomik güvencenin, gelirin yeniden

¹⁹ ‘... Bu olgu, tüm ulusal hukuklar için bir model oluşturan Ulusla arası Çalışma Örgütünün (UÇÖ) 28 Haziran 1952 tarih ve 102 sayılı Sözleşmesiyle de kabul edilmiştir...’, bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 3.

²⁰ H. Şadi Ekdemir, *Avrupa Birliği – Türkiye – Uluslararası Sosyal Güvenlik Uyum ve Eşgüdüm Normları*, Ankara: Hak-İŞ Yayınları, 2009, s. 207, https://www.hakis.org.tr/uploads/yayinlar/sosyal_guv_es_gudum.pdf, (E.T. 25.10.2021).

²¹ ‘... tüm bu sosyal riskler (hastalık, iş kazası, yaşlılık, engellilik, işsizlik, ailevi yükler), bireylerin ekonomik güvencesini sarsma gibi ortak bir özelliğe sahiptir. İşte, sosyal güvenlik politika ve sistemleri, anılan risklere karşı, bireylere ekonomik bir güvence sağlama amacını izlerler...’, bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 4, 5.

dağıtılması şeklinde gerçekleştirildiği bir başka söyleyişle, gelirler üzerinden yapılan kesintilerin, biriken fonlar vasıtasıyla, sosyal güvenlikten yararlanacaklar arasında yeniden yapılacak olan bir dağıtım mekanizması bir başka deyişle, sistemden faydalanmak isteyenler için toplanan primler ile sigortalı olanlara sağlanacak hizmetlerin finansmanının sağlanması söz konusu olacaktır. Yani işçi, bağımsız çalışan ve kamu görevlileri, sigorta kurumuna prim ödeyerek sigorta riskine karşı koruma altına girmiş olurlar Kurum ise sigortalılara, sigorta kapsamındaki riskler ve şartları gerçekleştiği takdirde ödenen primlerin karşılığı olarak edim sunar²². Hülasa sosyal güvenlik sistemi, sosyal risklerle karşılaşan bireylerin, ekonomik yönden güvencelerini sağlamaya yönelik yapılacak olan dağıtım organizasyonunun tümünü ifade eder.²³ Sosyal güvenlik ise; bireylere, çeşitli sosyal riskler karşısında, ekonomik anlamda güvence sağlama hedefinde olan ve birbirleriyle sıkı bir uyum içerisinde olan kurumlar bütünüdür²⁴. Buna paralel olarak devletin yükümlülüğünün iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sosyal hakları var etmek diğeri, bu haklardan herkesin eşit şekilde yararlanmasını sağlamaktır²⁵. Bu bağlamda sosyal güvenlik; toplumun bütünüdür, bireyin hayatı boyunca sosyal olarak değişme ve endüstriyelleşme sonucu olarak ortaya çıkan sosyal risklere karşı koruyan bir araç niteliğindedir²⁶.

Sosyal güvenlik, fizyolojik, sosyo-ekonomik veya mesleki riskten dolayı geliri geçici ya da sürekli şekilde azalmış olan kimselerin, geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistem olarak bir başka deyişle sosyal güvenlik sistemleri, bireylerin günümüzde ve ileride karşılaşılabilecekleri sosyal risklere karşı onların korunmasını sağlamak üzere ortaya çıkmış sistemlerdir²⁷. Bir başka tanımla sosyal güvenlik,

²² Sözer, a.g.e., s. 2, 3.

²³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 5, 6, 7, 8, 9; İsmail Güneş, Soner Yakar, "Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, S. 2 (2004), ss. 127-142, s. 127, https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4370/59775#article_cite, (E.T. 25.10.2021).

²⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 12.

²⁵ Mert Ekşi, *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Malullük Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 3, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ltHsUI3nu8Cd_gMO0vtYwg&no=3umnAF_M_pJ5oJDscMFg-OA, (E.T. 25.10.2021).

²⁶ "... Bu tariften iki özellik ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri sosyal güvenliğin toplumun bütün fertlerini alacak kadar geniş olmasıdır. Diğeri ise sosyal güvenliğin ferdi, ortaya çıkan sosyal risklerden koruyan bir vasıta, bir sistem oluşudur.", bkz., Mert Ekşi, *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Malullük Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 5, 6.

²⁷ Hicran Atatanır, *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)*, (Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi),

oluşması muhtemel sosyal riskler karşısında toplumun tüm bireylerinin korunması amacıyla gerekli önlemlerin alınması ve oluşması muhtemel zararların karşılanması anlamına gelmektedir²⁸.

II-) MALULLÜK VE MALULLÜK SİGORTASI KAVRAMI

Maluliyet (engellilik) kavramı öncelikle, endüstriyellemeye karşı toplumsal bir tepki ile 19. yüzyıl sonlarına doğru şekillenmeye başlamış ve ikinci dünya savaşının vuku bulması keza, Milletler Cemiyeti'nin kurulması ile ilerleme gözlemlenmiş, Türkiye'de ise Osmanlı'nın son dönemlerine doğru iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır²⁹.

Malullük, çalışma gücü³⁰ veya meslekte kazanma gücü³¹nün kısmen yahut tamamen yitirilmesiyle süreklilik arz eder şekilde gelir kaybına yol açan fizyolojik risk/tehlikedir³². Başka bir deyişle malullük, tıbben öngörülecek olan iş göremezlik

2009, s. 3, <https://docplayer.biz.tr/5769349-T-c-sosyal-guvenlik-kurumu-baskanligi-sosyal-guvenlik-uzmanlik-tezi.html> , (E.T. 25.10.2021).

²⁸ Emek, a.g.m., s. 1.

²⁹ Keleşoğlu, a.g.m., s. 295.

³⁰ ‘‘Çalışma gücü (yeteneği), kişinin fiziksel ve/veya zihinsel emeğini ortaya koyarak karşılığında bir gelir elde etmek yeteneğine sahip olması olarak tanımlanabilir... Çalışma gücünün kaybı ise, herhangi bir sebep sonucunda oluşmuş fiziksel, zihinsel veya sosyal bazı noksanlık ya da bozuklukların, süreklilik taşıyan bir şekilde kişinin çalışmasını ve bu yolla gelir elde etmesini engellemesidir.’’, bkz., Hande Bahar Kerimoğlu, *Sosyal Sigortalar Kanunu Açısından Maluliyet Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 19, 20, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/27634> , (E.T. 25.10.2021).

³¹ ‘‘... herhangi bir sebeple ortaya çıkan fiziksel ya da zihinsel bozukluğun kişinin kendi mesleğinde gelir getirici faaliyette bulunmasını süreklilik taşıyan bir şekilde engellemesi veya sınırlaması...’’ olarak açıklandığı tanım için bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 15.

³² Müjdat Şakar. *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, İstanbul: Beta Yayınları, 2009, s. 253; Ekşi, a.g.m., s. 30, 31; ‘‘Hukuk dilinde ise, malullük; ‘‘bir kimsenin bir dış etki, hastalık veya kaza sonucunda gücünü kısmen veya tamamen yitirmesi’’ olarak tanımlanmaktadır. İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda malullük kavramı açısından, söz konusu fiziksel veya zihinsel bozukluğun kişinin çalışma hayatında bir etki yaratması gerekmektedir. Ancak bu etkinin derecesi, niteliği ve tespit edilme yöntemleri gibi konular her ülkenin kendi hukuk sistemine göre belirlenmektedir.’’, bkz., Bağcı, a.g.m., s. 8; Yunus Örcü, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Asker Kişilerin Vazife Malullüğü Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 6, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SPK6tIAwFah8_jMatJvePw&no=uIaRH8B2z_UaUfIxA4gg , (E.T. 25.10.2021); Erdoğan Kaya, ‘‘Malullük Sigortası – Malullük Aylığı (1)’’, s. 1, <https://www.sinerjias.com.tr/pdf/maluluk-sigortasi1.pdf> , (E.T. 25.10.2021); SGK İzmir Danışmanlık, ‘‘Malullük Sigortası’’, ss. 1-44, <https://sgkizmir.danismanlik.com/images/malulen.pdf> , (E.T. 25.10.2021); ‘‘... Bu sebeple, iş kazası veya meslek hastalığı ve meslekte kazanma gücünün kaybı arasında uygun illiyet bağının bulunması da gerekmektedir.’’, bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 18; malullüğün bir başka tanımı ise doktrinde şu şekilde yapılmıştır: ‘‘Herhangi bir travma (iş kazası, trafik kazası, ateşli silah yaralanması, darp, yüksekten düşme vb.) sonucunda meydana gelen ve insan vücudunun bütünlüğünü

hâlinin süreklilik arz etmesine binaen fertlerin, yapmakta oldukları işleri bir daha yapamayacaklarını ifade eder³³. Yine farklı bir tanıma göre malullük; bireyin herhangi bir sebeple bedensel arızaya uğraması sonucunda devamlılık arz eder biçimde çalışma gücünde veya iş görebilme yeteneğinde azalma meydana gelmesi, vücuttaki meydana gelen çeşitli hastalık ya da arızalardan kaynaklanan belirli seviyelere ulaşmış durumdaki sakatlık hâlidir³⁴. Fiziksel veya ruhsal sağlığın bozulması nedeniyle, sürekli iş göremezlik hâli yaratan malullük, bu duruma maruz kalan birey için bir anlamda, erken emeklilik imkânı oluşturmaktadır³⁵. Malullük kavramı uygulamada, özürlülük, sakatlık, engellilik gibi çeşitli terimlerle aynı anlamı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır³⁶. Her ne kadar literatürde malullük, sayılan kavramlara eşdeğer anlamları ifade edecek şekilde kullanılsa da bu doğru değildir. Keza malullük, gerek özürlülük ile gerek engellilik gerekse sakatlık hâlleri ve kavramlarıyla aynı anlamı ifade etmemektedir.

Özürlülük kavramı, 5378 s. Kanun³⁷’da: “*Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde*

farklı ağırlık derecelerinde bozan yaralanmaların ya da çalıştıkları meslekle ilgili ortam koşullarından kaynaklanan veya bu ortamlarda kullanılan fiziksel ve kimyasal ajanlara bağlı olarak vücut organ ve dokularında meydana gelen rahatsızlıkların (silikozis, asbestozis, pansitopeni, radyodermi vb.) uygulanan tüm tedavilerden sonra tamamen iyileşemeyip, bu arızanın sekel halinde devam etmesi durumuna malul olma hali veya kısaca maluliyet adı verilmektedir.”, bkz., Nur Birgen, vd., “İş Kazasına Bağlı Olgularda Maluliyet Oranı Hesaplanması: Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi”, *Adli Tıp Bülteni*, C. 4, S. 3 (1999), ss. 101-108, s. 101, 102, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44597/TBLM-4-101.pdf, (E.T. 25.10.2021).

³³ Yusuf Alper, *Sosyal Sigortalar Hukuku*, 9. B., Bursa: Dora Yayınları, 2018, s. 305; “*Maluliyet kavramından söz edebilmek için maruz kalınan sağlık problemlerinin kişilerin çalışma hayatını etkilemesi gerekmektedir.*”, bkz., Emek, a.g.m., s. 11, 12; Hasan Şenocak, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (e-kitap), s. 175, <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sosyalguvenlikhukuku.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

³⁴ Örucü, a.g.m., s. 1; bir başka tanıma göre: “*Maluliyet bir bireyin kişisel, mesleki ya da toplumsal yaşamında gereksiz, uygunsuz bir dezavantaj yaşamasına neden bir engelin çevresel olarak belirlenmiş sonucudur. Çevresel belirleme tanımı önleyici, düzeltici ve tazmin edici önlemlerle birlikte teknik ve sosyal uyum sağlayıcı çözümleri de içermektedir.*”, bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 297, 298; İbrahim Eroğlu, Ahmet Küpeli, “*Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı ve Engel Oranı Değerlendirmesinde Kullanılan Yönetmeliklerin Karşılaştırılması*”, *Adli Tıp Bülteni*, C. 25, S. 3 (2020), ss. 182-190, s. 183, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/meslekte-kazanma-gc-kayb-oran-ve-engel-oran-deerle/43985>, (E.T. 25.10.2021).

³⁵ A. Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 15. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012, s. 361.

³⁶ Emek, a.g.m., s. 17; “*Birçok uygulamada ve yasal düzenlemelerde yukarıda adı geçen kavramlar birbirleri yerine kullanılmaktadır. Örneğin, 4857 sayılı İş Kanunu, özürhâlinin istihdamını düzenlediği 30. maddesinde bu imkândan yararlanacaklar arasında işçi konumundayken sakatlananları da saymıştır.*”, bkz., Bağcı, a.g.m., s. 8.

³⁷ 5378 sayılı Özürhâlinin ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 07.07.2005 Tarih ve 25868 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20120704.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi...’’ şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Kanun’da engelli kavramı ise: ‘‘Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey...’’, şeklinde tanımlanmıştır³⁸. Günümüzde ise artık özürllü kavramı yerine genel olarak, engelli yahut sakat kavramı kullanılmaya başlanmıştır³⁹. Aynı şekilde, malullük kavramı ile özürllülük kavramı da farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Özürlü belirlenmesi tıbbi bir süreç iken, maluliyet derecesinin ve haklarının belirlenmesi sosyo-politik bir süreçtir⁴⁰. Bu ayrıma örnek olarak; malul sigortalının herhangi bir işte çalışması kanunen yasakken, engelli bireylerin kendilerine uygun işlerde çalışabilmesi mümkündür⁴¹. Keza, engelli fertlerin çalışmasını teşvik etmek ve topluma uyum sağlayabilmeleri hedeflenerek engelli vatandaşların, gerek kamusal gerek özel iş sahalarında istihdamını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Malullük kavramının daha geniş bir kitleye hitap etmesi nedeniyle, malul olan her birey engelli değilken, engelli olan her birey birer maluldür⁴².

³⁸ 5378 sayılı Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun m. 3; Yılmaz Akkoyun, ‘‘İş Kazası, Meslek Hastalığı, Vazife Malullüğü ve Mesleki Rehabilitasyon Projesi’’, ss. 1-89, s. 63, <http://www.hisam.hacettepe.edu.tr/ismeslek/hastaliklari/109.pdf> , (E.T. 25.10.2021); Evlice, a.g.m., s. 81; ‘‘Dünya Sağlık Örgütü; psikolojik, fizyolojik veya anatomik bütünlüğün bozulması, fonksiyon kaybı veya azalmasını vücutta eksilme olarak tanımlamış, bu eksikliğin uzaması sonucu kişinin kabul edilen sınırlar içindeki hareketleri yapamamasını maluliyet olarak tanımlamıştır.’’, bkz., Kenan Kaya, Ahmet Hilal, Necmi Çekin, ‘‘Maluliyet Kavramı ve Hesaplama Öne Çıkan Sorunlar’’, *Adli Tıp Dergisi*, C. 32, S. 1 (2018), ss. 30-36, s. 31, <https://jag.journalagent.com/adlitip/pdfs/ADLITIP-35119-REVIEW-KAYA.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

³⁹ Ekşi, a.g.m., s. 33; ‘‘ Sağlık alanı bağlamında maluliyet, bir insan için normal sayılan alanlar içerisinde veya tarzda bir aktiviteyi yapabilme konusunda bir kısıtlama veya yetersizliği (bir engelin sonucu olarak) ifade eder. Sağlık alanı bağlamında özürllülük, bir birey için bir engelin ya da maluliyet sonucunda oluşmuş bir dezavantaj olup o kişi için normal sayılan bir rolü yürütmesini kısıtlayan veya önleyen (yaş, cins, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak) bir durumu ifade eder.’’, bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 297.

⁴⁰ ‘‘Üniversitelerimiz ve tam teşekküllü hastanelerin hepsinde ciddi bir yanlışlık yapılmaktadır. Sağlık kurumlarında maluliyet kararları verilmektedir. Oysaki hekimin görevi özürü bütün yönleriyle saptayıp kayda geçirmektir. Maluliyet karar› kişinin bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kurumu tarafından belirlenmelidir. Ya da kişi bu sağlık kurulu kararı ile çeşitli kurum ve/veya kuruluşlardan kanunların kendisine tanıdığı haklar için talepte bulunabilmelidir (örn: özürllü karnesi).’’, bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 296.

⁴¹ Emek, a.g.m., s. 18; ‘‘Engeli ya da maluliyeti bulunan kişinin otomatik olarak özürllü olacağı baştan varsayılmayabilir. Bir çok malul birey maluliyetlerine rağmen bir mesleği başarı ile sürdürmektedirler.’’, bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 297.

⁴² Onur Öztürk, Yılmaz Akkoyun, *Tüm Yönleriyle Malulen Emeklilik*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2016, s. 27; Emek, a.g.m., s. 18, 19.

Malullük kavramı ile sakatlık kavramı aynı şeyleri ifade etmemektedir. Ekseriyetle malullük, sakatlıktan daha ileri bir durumu anlatmak için kullanılan daha geniş bir kavramdır⁴³. Her maluliyet aynı zamanda bir sakatlık durumunu oluştururken her sakatlık, maluliyet hâli ifade etmemektedir⁴⁴. Maluliyet, sakatlığın belirli bir düzeye gelmiş hâlini ifade etmektedir⁴⁵. Keza sakatlık, kısa vadede çözüme kavuşturulabilirken malullük, uzun vadeli olup süreklilik arz etmesinden dolayı da birbirinden ayrılırlar. Sakatlık kavramı ile fizyolojik bir noksanlık ya da bir eylemi gerçekleştirmedeki yetersizlik anlaşılmaktadır⁴⁶.

Malullük genel olarak, bir kimsenin dış bir etken yahut kaza, hastalık veya yaşlılık nedeniyle meydana gelen ve kısa sürede iyileşme olanağı bulunmayan arıza/sakatlık hâli şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁷. Dünya Çalışma Örgütü ise malullüğü: *“Mesleki bir faaliyet icra edebilme gücünün mevzuatla tayin olunacak derecede ve muhtemelen sürekli olarak kaybedilmesi veya hastalık ödeneğinin kesildiği tarihte iş göremezliğin devam etmesi halleri...”* şeklinde tanımlanmıştır⁴⁸.

⁴³ Caniklioğlu, a.g.m., s. 251; Ekşi, a.g.m., s. 34; *“Türk Hukukuna göre malullük sakatlıktan daha ileri bir durumu anlatmaktadır. Nitekim 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz, Kimsesiz ve Sakat Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun”a göre, çalışma ve iş görme gücünü %40-%70 arası kaybedenler sakat, %70’den fazla kaybedenler ise malul olarak kabul edilmektedir (m.5).”*, bkz., Emek, a.g.m., s. 17; Bağcı, a.g.m., s. 8; Kerimoğlu, a.g.m., s. 6, 7; Kaya/Hilal/Çekin, a.g.m., s. 31.

⁴⁴ *“... Nitekim Türk hukukunda maluliyet kavramından söz edebilmek için kanunda belirlenmiş olan bazı unsurların mevcut olması gerekmektedir. Sakatlık bu unsurlardan sadece bir tanesini oluşturabilir. Benzer olarak, her maluliyet sürekli bir iş görmezlik durumudur, ancak her iş görmezlik durumu maluliyet sayılmamaktadır.”*, bkz., Bağcı, a.g.m., s. 8; Kerimoğlu, a.g.m., s. 4.

⁴⁵ Levent Akın, *Sosyal Güvenlik Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2007, s. 150; Ekşi, a.g.m., s. 32, 34; Örucü, a.g.m., s. 6; Bağcı, a.g.m., s. 9.

⁴⁶ *“Kanımızca malullük, sosyal güvenlik hukuku bağlamında, belli düzeye gelmiş sakatlığı ifade etmektedir. Başka bir deyişle sosyal güvenlik hukuku, sunacağı sigorta yardımlarına hak kazanabilmesini sakatlık oranının belli bir orana ulaşmasına bağlı tutmuş ve bu orana erişenleri malul olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla malullük durumu genel olarak hukuk alanında kendini göstermiş olmaktadır ve sakatlığın hukuki kalıba yeniden düzenlenerek ilintilendirilmesidir.”*, Ekşi, a.g.m., s. 32, 34; Kaya/Hilal/Çekin, a.g.m., s. 31.

⁴⁷ Akın, a.g.e., s. 150; Örucü, a.g.m., s. 5; Ekşi, a.g.m., s. 30; *“... maluliyeti çok genel olarak “kişinin ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başladığı tarihten sonra meydana gelen veya bu tarihten sonra belirli bir seviyeye gelen fiziksel ya da zihinsel hastalığının yahut arızasının (sakatlığının) belirli oranda sürekli iş göremezlik yaratması durumu” olarak tanımlamak mümkündür.”*, bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 5.

⁴⁸ Ekşi, a.g.m., s. 30; *“... Bu anlaşmanın öngördüğü amaçlar doğrultusunda malul kişi terimi şunu ifade etmektedir; usulüne göre tanınmış bir fiziksel ya da mental engeli sonucu uygun iş bulması ve sürdürmesi ve ilerlemesi önemli ölçüde azalmış kişi...”*, bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 296.

Malullük sigortası ilk olarak 1949 yılında, 5417 sayılı Kanun⁴⁹,da düzenlenmiş olmakla birlikte bu Kanun'da malullük, bağımsız şekilde ele alınmamış ve yaşlılık sigortası muhteviyatında düzenlenmiştir. Akabinde, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun kabulü ile memurlara ilişkin malullük sigortası düzenlenmiştir. 1957 yılında ise 6900 sayılı Kanun⁵⁰,un kabulü ile birlikte malullük sigortası müstakil bir kimliğe bürünmüş ve bağımsız bir yasal düzenlemeye sahip olmuştur. Sonrasında, 506 s. K., 1479 s. K., 2925 s. K., 2926 s. K., ve nihayet, şu anda da hukukumuzda yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanun malullük sigortasını konu alan düzenleme haizdir.⁵¹

Malullük sigortası, sigortalının malullük riskine binaen kişiyi koruma altına almak amacıyla oluşturulmuş ve maluliyete neden olan olay yahut fiil öncesinde Kuruma ödenmiş olan primlerin karşılığı olarak malul duruma düşen sigortalılara sosyal güvenlik sağlayan kurumdur⁵². Yani maluliyet sigortası ile amaçlanan; çalışmayacak ve gelir elde edemeyecek hâle gelen sigortalının uğrayacağı zararların telafi edilmesidir⁵³. Sosyal güvenlik mevzuatı, malullük sigortasından yararlanabileceğini öngördüğü sakatlık hâllerini; çalışma gücü kaybı ve meslekte kazanma gücü kaybı olarak belirlemiştir ve bu iki maluliyete neden olan durum arasındaki fark ise maluliyete

⁴⁹ 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu, 08.06.1949 Tarih ve 7227 Sayılı R.G., https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc031/kanuntbmmc031/kanuntbmmc03105417.pdf , (E.T. 25.10.2021).

⁵⁰ 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu, 13.02.1957 Tarih ve 9534 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9534.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

⁵¹ "17.7.1964 tarihinde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu⁸⁷ (SSK) kabul edilmiş, Kanunda uzun vadeli sigorta kollarında değişikliğe gidilerek malullük durumu 52 ila 58.maddeler arasında incelenmiştir. Kanunun 52.maddesinde malullük sigortasından sağlanan tek yardımın malullük aylığı olduğu belirtilmiş böylece 1957 tarihli Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanununda uygulamaya konulmuş olan toptan ödeme mekanizması ortadan kaldırılmıştır... Yine 506 sayılı SSK'nun 58.maddesinde malullük aylığı almakta olan kişilerin sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlaması durumunda aylıklarının kesileceği bilgisine yer verilmiş ve böylece günümüzde de geçerliliğini koruyan bu hüküm ilk defa hukukumuzda girmiştir.", bkz., Emek, a.g.m., s. 24, 25, 26.

⁵² Ekşi, a.g.m., s. 30; "... Bu kapsamda malullük sigortası değerlendirildiğinde; kurumun mali (ekonomik) yapısını bozucu etkisi bulunan, "prim karşılığı hizmet" düşüncesine aykırılık teşkil eden, yani sunmuş olduğu hizmetler karşısında alınan primlerin denk olmadığı istisnai bir sigorta olduğu söylenebilecektir.", bkz., Özücü, a.g.m., s. 8; Akın, a.g.e., s. 291, 292.

⁵³ "Maluliyet sigortası, sigortalının çalışmaktayken sağladığı ve eğer çalışabilseydi sağlamış olacağı gelirini sürekli biçimde yitirmesi durumundan kaynaklanan ekonomik kaybın giderilmesini amaçlamaktadır... Malullük durumunda kurum tarafından kişiye aslında daha uzun vadede yardım yapılması planlanmaktayken bu süre öne çekilerek çok daha kısa zamanda yardım yapılmaya başlanır ve kişinin sigortalılık süresince ödediği primler nispeten göz ardı edilerek yaşlılık aylığında olduğu gibi yardım yapılır.", bkz., Özücü, a.g.m., s. 7; "... O halde maluliyet sigortasının temel amacı, sosyal risklerden birisi olan maluliyet riski ile karşılaşan işçiye gelir güvencesinin sağlanmasıdır. Başka bir ifadeyle herhangi bir sebeple sakat kalmış sigortalılara, düşecekleri iktisadi zorluklar karşısında etkili bir koruma sağlamaktır.", bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 42.

sebepe olan olayın mahiyetinden kaynaklanmaktadır⁵⁴. Yukarıdaki açıklamalara istinaden maluliyet sigortası; yasal olarak aranan sigortalılık koşullarını yerine getirmiş olan sigortalıya, ilk kez sigortalı olarak çalışmaya başladığı tarihten sonra veya önceden var olmakla birlikte mevzuatın aradığı orana ulaşmamış biçimde meydana gelen ve süreklilik arz eder şekilde çalışmasına engel olan fiziksel ve/veya zihinsel arıza ve hastalıklarının yaratmış olduğu gelir kaybını azaltmak gayesiyle, aylık ve belirlenen diğer yardımların yapıldığı uzun vadeli bir sigorta kolunu oluşturmaktadır⁵⁵.

⁵⁴ “Duruma sonuç itibariyle genel olarak baktığımız zaman SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur ile ilgili temel tespit şu olabilir: Bunların malullük tespiti için kullandığı iki unsur çalışma gücü kaybı ve meslekte kazanma gücü kaybıdır. Bu iki unsur dışında Emekli Sandığının özgün bir tespit türü daha vardır ki o da, vazifesini yapamıyor olmaktır fakat 5510 Sayılı Kanunla bu kavram kaldırılmış olup, iştirakçiler de yeni adıyla 4/c’liler de çalışma gücü kayıplarına ya da meslekte kazanma gücü kayıp oranlarına göre malul sayılabilecek hale geldiler.”, bkz., Ekşi, a.g.m., s. 38.

⁵⁵ Kerimoğlu, a.g.m., s. 43; Yunus Yelmen, “5510 Sayılı Kanuna Göre 4 (a) 4 (b) ve 4 (c) Sigortalılarının Malullük Hali İle Malullük Sigortasından Sağlanan Yardımlar”, *Mali Çözüm Dergisi*, (2011), ss. 249-258, s. 249, <https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/104malicozum/18%20yunus%20yelman.pdf> , (E.T. 25.10.2021); Volkan Ünal, vd., “Beden Çalışma Gücü Kaybı Değerlendirilen Olgularda Kurumlar Arası Karşılaştırma”, *Adli Tıp Bülteni*, C. 21, S. 1 (2016), ss. 8-15, s. 8, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/beden-alma-gc-kayb-deerlendirilen-olgularda-kuruml/44223> , (E.T. 25.10.2021); Bağcı, a.g.m., s. 12; Şenocak, a.g.e., s. 175.

İKİNCİ BÖLÜM

MALULLÜK AYLIĞI BAĞLANMASININ ŞARTLARI

I-) GENEL OLARAK

Genel olarak malullük aylığı, SSGSSK uyarınca; Kurum tarafından yetkilendirilmiş sağlık kuruluşlarının sağlık kurulları tarafından düzenlenen raporlara istinaden çalışamayacak hâlde malul oldukları tespit edilen sigortalılara bağlanan aylıktır⁵⁶. Bir başka söyleyişle malullük aylığı, çalışma gücünü veya meslekte kazanma gücünü kısmen veya tamamen kaybeden bu nedenle, ekonomik durumu zarar gören, sürekli ve devamlı etki gösteren malullük hâline düşen sigortalıya verilen maddi bir destek niteliğindedir⁵⁷. Öncelikle, maluliyet kavramından söz edilebilmesi için; kişinin karşılaştığı sağlık problemlerinin kişilerin çalışma yaşantısını etkilemesi ve sürekli iş göremezlik durumunun belli bir düzeye erişmesi gerekmektedir⁵⁸. 5510 sayılı Kanun'a göre; kişilerin malullük aylıklarından yararlanabilmeleri için en az yüzde altmış oranında çalışma gücü veya meslekte kazanma gücü kaybına maruz kalmış olmaları gerekmektedir⁵⁹.

5510 sayılı Kanun uyarınca malullük sigortasından sağlanacak olan yardım, esas olarak, malullük aylığıdır (SSGSS m. 26). Sigortalının sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımları ise genel sağlık sigortası kapsamında karşılanacaktır.⁶⁰

Malullük aylığına ve kolektif olarak malullük sigortasına hak kazanılmasına ilişkin koşullar; sigortalının malul sayılması ve bu hâlinin, mevzuatta öngörüldüğü şekilde tespit edilmesi, Kanun'da düzenlenmiş olan sigortalılığa ilişkin istenmiş olan, sigortalı olarak geçirilmesi gereken yıl ve ödenmiş olması gereken prim sayısının sağlanmış/tamamlanmış olması, sigortalının çalıştığı işten ayrılması/iş yerini kapatması

⁵⁶ Gül Öncel, "Sorularla Malullük Aylığı", s. 1, <https://docplayer.biz.tr/3703400-Sorularla-malulluk-ayligi.html>, (E.T. 25.10.2021); "Malullük sigortasının, uzun dönemli sigorta kollarından olmasının sebebi, malullük halinin, sigortalının gelir elde etme yeteneğinde sürekli bir azalma ya da kayba neden olmasıdır. Bu kaybı karşılamak amacıyla malullük durumu devam ettikçe sigortalıya malullük aylığı bağlanır.", bkz., Bağcı, a.g.m., s. 10.

⁵⁷ Bağcı, a.g.m., s. 11; Güzel/Okur/Canıklıoğlu, a.g.e., s. 451.

⁵⁸ Emek, a.g.m., s. 12.

⁵⁹ Emek, a.g.m., s. 15.

⁶⁰ Şenocak, a.g.e., s. 175; Örucü, a.g.m., s. 35.

veya devretmesi akabinde, Kurum'a aylığın bağlanması ve ilgili sair işlemler için yazılı talepte bulunması gerekmektedir⁶¹.

Belirmek gerekir ki; 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinin ardından bağlanan aylıklar hakkında, bu Kanun hükümleri gereğince işlem yapılacaktır. Ancak; 506, 1479, 2925, 2926 sayılı Kanunlar uyarınca bağlanmış veya hak kazanılmış aylık ve ödemeler ile 5454 sayılı Kanun'un ilk maddesi uyarınca ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine, ilgili Kanun hükümleri bakımından devam edilecektir. Aynı şekilde, söz konusu aylık ve ödemeler hakkında yapılacak olan; arttırma, azaltma, kesme, yeniden bağlama gibi durum değişikliklerine ilişkin uygulamalar da yürürlükten kalkmış olan ilgili Kanun hükümleri uyarınca gerçekleştirilecektir.⁶²

Bu bölümün ihtiva ettiği aşağıda incelenecek olan başlıklarda, sayılan bu şartlara ilişkin gerekli analizler yapılacak olup konunun ayrıntılarına girilecektir. Şimdi sırasıyla söz konusu bu şartları inceleyelim.

⁶¹ Örucü, a.g.m., s. 30; Sözer, a.g.e., s. 275.

⁶² Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 452; *''Yüksek Mahkemeye göre; 01.10.2008 tarihinden önce gerçekleşen malüllük halleri için 5510 sayılı Kanununun 25. maddesinin uygulanması mümkün değildir... Ancak eski mevzuatta yer alan şartlara göre malüllük aylığının bağlanması mümkün değilse, 5510 sayılı Kanundaki tüm koşulları yerine getirmiş olmak kaydıyla 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihi izleyen aybaşından itibaren malüllük aylığı bağlanması mümkündür.''*, bkz., Ekşi, a.g.m., s. 70; Yelmen, a.g.m., s. 250; Sözer, a.g.e., s. 261-274.

II-) MALUL SAYILMA

5510 sayılı Kanun'un 25. maddesi; 4. maddenin birinci fıkrasının a ve b bentleri kapsamında olan sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını yahut yine m.4/f.1-c bendi uyarınca sigortalı olanların vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma güçlerini kaybetmeleri hâlinde malul sayılacaklarını hükme bağlamıştır (5510 s. K. m. 25/f.1)⁶³. Ancak yine Kanun, malul sayılma durumuna; sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başlanıldığı tarihten önce sigortalının çalışma gücünün %60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği durumların varlığı ve tespiti hâlinde, bu sigortalıların malullük aylığına hak kazanamayacaklarını düzenleyerek bir istisna getirmiştir (5510 s. K. 25/f.2). Maluliyet kavramından söz edilebilmesi için kişilerin/sigortalıların, maruz kaldıkları sağlık problemlerinin, çalışma hayatlarını etkilemiş olması gerekmektedir⁶⁴. Kanaatimce, malul sayılabilmek için; çalışma gücünde veya iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma

⁶³ "... SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur ile ilgili temel tespit şu olabilir: Bunların malullük tespiti için kullandığı iki unsur çalışma gücü kaybı ve meslekte kazanma gücü kaybıdır. Bu iki unsur dışında Emekli Sandığının özgün bir tespit türü daha vardır ki o da, vazifesini yapamıyor olmaktır fakat 5510 Sayılı Kanunla bu kavram kaldırılmış olup, iştirakçiler de yeni adıyla 4/c'liler de çalışma gücü kayıplarına ya da meslekte kazanma gücü kayıp oranlarına göre malul sayılabilecek hale geldiler.", "5510 Sayılı SSGSSK malullüğü konusunda büyük ölçüde 506 Sayılı SSK 53. Madde hükmünü esas almıştır. Anılan hüküm: "Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiği tespit edilen, Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirmiş durumda sayılmayanlardan 34 üncü madde gereğince yapılan tedavi sonunda, Kurum sağlık tesisleri kurullarınca düzenlenecek raporlarda çalışabilir durumda olmadığı belirtilen, (Ek bent: 29/06/1978 - 2167/4 md.) İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını kaybeden Sigortalı malullük sigortası bakımından malul sayılır." 506 Sayılı yasanın 53. Maddesi ile kıyaslandığında 5510 Sayılı SSGSSK malullük düzenlemesinin, hizmet akdi ile çalışanlar açısından küçük ve olumlu bir değişiklik getirdiği görülmektedir. 223 Bunu şu anlamda ortaya koyacak olursak SSK çalışma gücü kaybını üçte iki olarak belirlemiştir ve bu da oransal olarak % 66,66 'ya tekabül etmektedir ve 5510 Sayılı Kanun bunu % 60' a düşürmüştür.", bkz., Ekşi, a.g.m., s. 39, 63, 64; Eriş Gürsel, Emre Kışlalı, Erdoğan Kaya, *Son Değişiklikler ve Açıklamalarla Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, 2. B., Ankara: Bilge Yayınevi, 2015, s. 115; Kanun maddesi düzenlemesinin, gerek 506 s. Kanun'dan gerekse Kanun tasarısının ilk hâlinde farklı olduğu hususlar hakkındaki açıklamalar için bkz., Ali Rıza Okur, "Sosyal Güvenlik Reformu: Uzun Dönemli Sigorta Dalları", *Çalışma ve Toplum, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Sempozyumu*, C. 8, S. 1 (2006), ss. 106-146, s. 107, <https://www.calismatoplum.org/makale/uzun-vadeli-sigorta-hukumler>, (E.T. 25.10.2021).

⁶⁴ Emek, a.g.m., s. 12; "... Kanunda 4/a, 4/b ve 4/c sigortalıları bakımından ayrı ayrı olmak üzere malul duruma hangi hallerde gelineceği düzenlenmiştir. 4/a ve 4/b bendi kapsamında sigortalı olanlar, "eğer iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde malul duruma gelmişlerse meslekte kazanma gücü kaybı oranı" buna karşın "iş kazası ve meslek hastalığı haricinde diğer herhangi bir nedenle malul olmuşlarsa çalışma gücü kaybı oranı" dikkate alınacaktır. Yani sigortalıda meydana gelen sakatlığın işinden kaynaklanması halinde sigortalının mesleği göz önünde bulundurularak meslekte kazanma gücü kaybının oransal tespiti yapılacaktır. Aksi durumda herhangi bir meslek için değişiklik göstermeyen çalışma gücü kaybı oranının tespiti yapılacaktır.", bkz., Örcü, a.g.m., s. 26, 27.

gücünde %60 oranında aranan kayıp oranı, engellilerin yaşam şartları, içinde buldukları ve maruz kaldıkları zorluklar bakımından bir hayli yüksek bir rasyo olarak belirlenmiş olup bu engellilik/malullük oranı, içinde yaşadığımız hayat şartlarına ve malul durumdaki engellilerin toplum içerisindeki durumlarının bir nebze olsun iyileşebilmesi amacıyla daha düşük bir oran olarak kararlaştırılması uygun olacaktır⁶⁵.

Çalışma gücü, bireyin fiziksel ve/veya zihinsel emeğini ortaya koymasına ve bunun karşılığında bir gelir elde etme imkânına sahip olmasıdır⁶⁶. Türk Hukukunda çalışma gücündeki eksilme ve bu eksilme oranı, yalnızca tıbbi ölçülere göre, Kurumun yetkilendirmiş olduğu sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından yapılan inceleme sonucunda verilen raporlar esas alınarak belirlenmektedir⁶⁷. Ancak söz konusu oranlar ve maluliyet durumu belirlenirken kanaatimce; sigortalının, hem fiziksel hem de ruhsal olarak içinde bulunduğu hâl göz önüne alınarak kişinin, çalışma hayatı, iş olanakları, ailevi sorumlulukları, yaşı, mesleği ve daha birçok sayılabilecek etmen dikkate alınmalıdır⁶⁸.

Malul sayılmak için çalışma gücünü azaltan/eksilten nedenin bir önemi bulunmamaktadır. Keza bu neden, işle ilgili olsun ya da olmasın, çalışma gücündeki kaybı %60 oranına ulaştırmışsa aylığa hak kazanılması bakımından aranan malul sayılma koşulu gerçekleşmiş olacaktır⁶⁹. Aynı şekilde, malul olmasına sebep olan olayın gerçekleşmesinde sigortalının kusurunun bulunup bulunmadığı da önem taşımamaktadır.⁷⁰ Sigortalının çalışma gücünün en az yüzde altmışını yitirdiği,

⁶⁵ Aynı yöndeki görüş için bkz., Evlice, a.g.m., s. 91.

⁶⁶ Bağcı, a.g.m., s. 55; Ekşi, a.g.m., s. 40; Örucü, a.g.m., s. 20.

⁶⁷ Ekşi, a.g.m., s. 40; Örucü, a.g.m., s. 20.

⁶⁸ Öğretide aynı görüşte olan yazarlar için bkz., ‘‘Ayrıca, kişinin çalışma engeli, üstlenmiş olduğu iş bakımından değil, çalışma hayatındaki yapabileceği herhangi bir iş bakımından değerlendirilmelidir. Çünkü, maluliyeti oluşturan unsur olan çalışma gücü kaybının temelinde çalışma kelimesi vardır ve bunu tüm iş hayatına uygulamak gerekmektedir.154 Yargıtay’ın yerleşik içtihatları da bu yöndedir.’’, Ekşi, a.g.m., s. 40; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 455.

⁶⁹ ‘‘Bazı durumlarda tek bir sigorta olayı sonucu kişide birden fazla arıza doğabilir. Bu durumda, çalışma gücünün en az %60’ını kaybedip kaybetmediğine dair değerlendirmede en ağır sekel bulgu dikkate alınır.’’, bkz., Sözer, a.g.e., s. 278.

⁷⁰ Emek, a.g.m., s. 13; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 453; İlgili açıklamaların, 5434 sayılı Kanun’daki görünüşü hakkındaki açıklamalar için bkz., Yalçın Bostancı, ‘‘Yargı Kararları Işığında Vazife Malullüğü Kavramı’’, *Kamu-İş*, C. 8, S. 1 (2005), ss. 1-22, s. 4, <https://www.tuhis.org.tr/pdf/815.pdf>, (E.T. 25.10.2021); Yarg. 10. HD. 09.10.1980 Tarih ve E.5136/K.5911, Yarg. 10. HD. 25.04.1984 Tarih ve E.2142/K.2262, Yarg. 10 HD.11.11.1982 Tarih ve E.4642/K.4939, Yarg. 10 HD. 11.11.1982 Tarih ve E.4843/K.4946, Ekşi, a.g.m., s. 58, 63; ‘‘Oysa ki, sürekli iş göremezlik gelirinden yararlanmak açısından sigortalının kusuru olgusu önem arz etmektedir. Buna göre, sigortalının kastı, suç sayılır davranışı ve başlanmaz kusuru sürekli iş göremezlik gelirinin tamamen kesilmesine veya azaltılarak ödenmesine

Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek olan raporlar ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilecektir (5510 m. 25/f.1)⁷¹.

Sigortalıların ne oranda malul olduklarının tespitinde; önceki tarihte, Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespiti İşlemleri Yönetmeliđi⁷² kullanılırken, 2013 yılında çıkarılan, Maluliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliđi⁷³ ile ÇGMKKGKOTİY' ndeki çalışma gücü kaybı, vazife malullüğü, harp malullüğü ve erken yaşlanma ile ilgili hususların tespitine ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle sigortalıların, çalışma güçlerindeki kayıp oranları MTİY' ne, meslekte kazanma güçleri oranları ise ÇGMKKGKOTİY' ne göre belirlenmeye başlamıştır.⁷⁴ Yakın zamanda çıkartılmış olan Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliđi⁷⁵ ile 2013 yılında çıkarılmış olan Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmış olmaktadır. Böylece, çıkarılmış olan yeni tarihli yönetmelik,

sebeptir...', bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 128; '... Ayrıca, kişinin çalışma engeli, üstlenmiş olduğu iş bakımından değil, çalışma hayatında yapabileceği herhangi bir iş bakımından değerlendirilmektedir. Bedensel veya ruhsal arıza o derecede ileridir ki, kişinin çalışma hayatına girmesi önemli ölçüde zorlaşmaktadır.', bkz., Sözer, a.g.e., s. 277.

⁷¹ 'Güvenlik korucuları için Kanunda özel bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre, güvenlik korucularının veya valiliğin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu, çalışma gücünün en az %60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen güvenlik korucuları malul sayılırlar (ek m.15/3).', bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 453.

⁷² Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği, 11.10.2008 Tarih ve 27021 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12511&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, (25.10.2021); 'Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü hükümlerince (85/9529 karar sayılı) beden çalışma gücünün 2/3'sini kaybeden kişiler malulen emekli olabilirken, 11.10.2008 tarihinde çıkarılan Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği hükümlerince beden çalışma gücünün %60'ını kaybeden kişiler malulen emekli olabilmektedir.', ilgili açıklamalar için bkz., Ünal, a.g.m., s. 8, 9.

⁷³ Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği, 03.08.2013 Tarih ve 28727 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130803-6.htm>, (E.T. 25.10.2021).

⁷⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 453, 454; Emek, a.g.m., s. 14; '... Mahkemece yapılacak iş: 5510 Sayılı Kanun'un 58. maddesinde öngörülen prosedür uyarınca ve 5510 Sayılı Kanun'un 95'inci maddesi gereğince, öncelikle Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulundan, davacıdaki hastalık ve arazların başvuru tarihinden(2007)-01.10.2008 tarihine kadar Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü çerçevesinde 01.10.2008 tarihinden 31.08.2013 tarihine kadar Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde; 01.09.2013 tarihi sonrası için Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği çerçevesinde malül sayılmayı gerektirecek derecede bulunup bulunmadığının tespit edilmesidir.', bkz., Yarg. 10. HD. E. 2016/1865, K. 2016/13903, Tarih 17.11.2016, Örucü, a.g.m., s. 26; Nüvit Gerek, 'Çalışma Gücü Kaybı İle Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı Tespit İşlemlerindeki Değişiklikler', *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı*, C. 2, S. 3 (2016), ss. 135-141, s. 135, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/andhd/issue/56712/791814>, (E.T. 25.10.2021).

⁷⁵ Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği, 28.09.2021 Tarih ve 31612 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210928-4.htm>, (E.T. 25.10.2021).

MTİY' nin yerini almış ve konumuz özelinde, çalışma gücü kayıp oranları MÇGKTİY' ne göre belirlenecektir.

Meslekte kazanma gücü kaybı (sürekli iş göremezlik derecesi)⁷⁶, iş kazası⁷⁷ veya meslek hastalığı⁷⁸ sonucunda, vücut bütünlüğü zarar görmüş olan sigortalının buna istinaden, mesleğini tam yahut gereği gibi yürütememesi ve bu durumun, kazanma gücünde kayba neden oluyor olmasıdır⁷⁹. Kanun maddesinden meslek hastalığına ilişkin çıkarılması gereken sonuç şudur: Meslekte kazanma gücü, iş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle en az %60 oranından kaybedilmesi hâlinde malullük aylığına hak kazanılacaktır⁸⁰.

İş kazası ve meslek hastalığı, 5510 s. Kanun'un 13. ve 14. maddeleriyle Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği ekinde yer alan Meslek Hastalıkları Listesi'ne göre belirlenmiştir⁸¹. Kanun ve Yönetmelik hükümlerine belirlenmiş hastalıklar dışında da bir hastalık meslek hastalığı olarak sayılabilir ve bunun ayrıca kanıtlanması gerekir. Mevzuat ile belirlenmiş hastalıklar dışında herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılıp sayılmaması konusunda sigortalı ile Kurum

⁷⁶ "Sigortalının sürekli iş göremezlik durumu sürekli tam iş göremezlik ve sürekli kısmi iş göremezlik şeklinde gerçekleşebilir. Sürekli kısmi iş göremezlik hallerinde sigortalı tekrar işbaşı yapabilecektir. Bu durumda sürekli iş göremezlik durumunun başladığı tarihi tespit etmek gerekecektir.", bkz., Gerek, a.g.m., s. 139.

⁷⁷ İş yerinde yahut yapılan işin yürütülmesi nedeniyle meydana gelen, ölüme sebep olan ya da vücut bütünlüğünü bedenene veya ruhen özre uğratan olaylardır, tanım için bkz., T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, "Tüm Yönleriyle Maluliyet", Ankara, Yayın numarası: 78 (2013), s. 10, 11, http://www.sgk.gov.tr/yayinlar/12_maluliyet_mayis.pdf, (E.T. 25.10.2021); "... Buna göre, bir olayın iş kazası sayılabilmesi için; Bir kazanın (zararlandırıcı olay) meydana gelmesi, Kazaya maruz kalanın sigortalı olması, Kaza sonucunda sigortalının ruhen veya bedenene engelli hale gelmesi, Kaza ile ortaya çıkan zarar arasında illiyet bağı bulunması, Kazanın Kanununun 13 üncü maddesinde belirtilen hallerden birisi kapsamında gerçekleşmesi, gerekmektedir.", bkz., Akkoyun, a.g.m., s. 4.

⁷⁸ Meslek hastalığı: "Sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özürsüzlük halleridir.", tanım için bkz., T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, a.g.m., s. 13; "Türkiye'de ilk kez meslek hastalığının tam tanımının yapıldığı, hangi hastalıkların meslek hastalığı sayılacağı, hangi şartlarda ve oranlarda maluliyet belirleneceği konusunun ele alındığı yasal dayanak 22. Haziran 1972 de ilk kez yayınlanan ve 23 Mart 1979 da bir kez ve 3 Temmuz 1985 de de ikinci kez ele alınarak yayımlanan 'Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü'dür.", bkz., Keleşoğlu, a.g.m., s. 301; "... Belirtmek gerekir ki, geçici nitelik taşıyan bir meslek hastalığı sürekli iş göremezlik durumu yaratmayacağından maluliyet sigortası açısından kişinin malul sayılmasını gerektirmeyecektir.", bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 75.

⁷⁹ Akın, a.g.e., s. 176; Ekşi, a.g.m., s. 44; Örucü, a.g.m., s. 20; 506 s. Kanun'a göre meslek hastalığı: "Sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleri...", şeklinde tanımlanmıştır. (506 s. SSK m. 11/B).

⁸⁰ Emek, a.g.m., s. 15; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 455, 456; Şakar, a.g.e., s. 234; Tuvcay/Ekmekçi, a.g.e., s. 398.

⁸¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 456.

arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar, Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanır (5510 s. K. m. 14). Söz konusu karara karşı yargı yoluna başvurulabileceği Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Kararı ile de kabul edilmiştir⁸². Meslekte kazanma gücü kaybının, çalışma gücü kaybından ayrılan özelliği; meslekte kazanma gücü kaybına neden olan ya da olacak olayın mutlaka, iş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanması gerekmektedir. Yani, iş kazası veya meslek hastalığı ile bunların sonucunda ortaya meslekte kazanma gücü arasında uygun illiyet bağının olması aranmaktadır⁸³. Bunun haricinde bir nedenle meslekte kazanma gücünün yüzde altmış veya daha yüksek bir oranda kaybedilmiş olması, eğer çalışma gücü kaybı yüzde altmış ve üzerinde değilse, malul sayılabilmek için yeterli olmayacaktır⁸⁴. Nihayet, meslekte kazanma gücü kaybı oranının tespiti, ÇGMKGKOTİY hükümlerine göre gerçekleştirilecektir⁸⁵.

5510 sayılı Kanun'un m. 4/f.1-c bendi uyarınca sigortalı olanlar açısından; 5510 sayılı Kanun'un 25. maddesi, m. 4/f.1-c bedine göre sigortalı olanların malul sayılabilmesi için ya m.4/f.1-a ve m.4/f.1-b bendi kapsamında sigortalılarda öngörüldüğü gibi çalışma güçlerinin %60'ını kaybetmiş olmalarını ya da vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma güçlerini kaybetmelerini aramaktadır (5510 s. K. m. 25/f.1). Bu sigortalılardan, vazifelerini yapamayacak derecede hastalığa uğrayanlar, söz konusu hastalıkları kanunlarında tayin edilmiş olan süreler⁸⁶den fazla devam etmesi hâlinde, hastalıklarının niteliklerine ve doğuş sebeplerine malul (adi maluliyet) veya vazife malulü (m. 47) sayılacaklardır (5510 m. 25/f. 5)⁸⁷.

⁸² YİBK, 28.06.1976, 6/4, (26.07.1976 Tarih ve 15658 Sayılı R.G.); Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 456.

⁸³ Kerimoğlu, a.g.m., s. 62.

⁸⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 456; Kerimoğlu, a.g.m., s. 72.

⁸⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 456; "İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meydana gelen arızalar sonucunda, sigortalının meslekte kazanma gücünün ne oranda azalacağına ilişkin hesaplama, Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı Tespit Cetvellerinde (Ek-3) yer alan A, B, C, D ve E cetvellerine göre yapılır.", ÇGMKGKOTİY m. 22.

⁸⁶ "Engellilik doğuran hastalığın süresi, kamu görevlilerinin tabi olduğu özel kanunlarında belirtilmiş süredir. Tabi olunan kanun yok ise kendi özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun hastalık iznine ilişkin hükümleri uygulanır... Sonuç olarak, uzun süreli tedavi gerektiren hastalıklara özgü iznini uzatma ile 36 ay (657 s. K. m. 105 uyarınca) kullanan ve iyileşmeyen sigortalılar ile diğer hastalıklara özgü iznini uzatma ile 24 ay (657 s. K. m. 105 uyarınca) kullanan ve iyileşemeyen sigortalılar vazifesini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybetmiş sayılacaklardır.", bkz., Sözer, a.g.e., s. 280.

⁸⁷ "Yedek subay, yedek astsubay veya erbaş ve er olarak ya da talim, manevra, seferberlik veya harp dolayısıyla görevleri ile ilgileri kesilmeksizin silâh altına alındıkları dönemde malûl olup, bu malûllükleri

Maluliyet tespitinde en önemli rol sahibi olan ilgili yönetmeliklerin, sayısının gerekenden bir hayli fazla ve düzenleme kapsamına aldığı hâllerin karışıklık yaratacak şekilde olması, asıl amaç olan maluliyetin tespitini bir hayli zorlaştırmaktadır. Bu zorluğun etkilerini ise gerek uygulayıcılar gerek bu raporları tanzim etmekle görevli kişiler gerekse yargılama makamları ve daha da önemlisi, malul olduğunun raporla saptanması ve tespit edilmesini bekleyen yardıma muhtaç sigortalı en çok hissetmektedir. 22.06.1972 tarihli Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü⁸⁸ akabinde sık ve süreklilik arz eder şekilde yapılmış olan mevzuat değişiklik ve düzenlemeleri, hem mevzuatın takibini zorlaştırmakta hem de bahsettiğimiz ve bahsedeceğimiz gibi, yardıma muhtaç olup güvence arayışında olan sigortalı bireylerin içinde buldukları kötü yaşam koşullarının daha da ağırlamasına neden olmaktadır⁸⁹.

Maluliyet tespitinde, Yargıtay'ın incelemelerine konu olan davalar hakkındaki hükümlere ilişkin vermiş olduğu ve inceleme konusu yapılan bozma kararlarında; en sık bozma gerekçesi, yürürlükte olmayan yönetmeliğe göre maluliyet raporunun düzenlenmiş olması şeklinde görülmüştür. Bu bozma kararlarının bir kısmındaki mahkeme kararlarında, hükme esas olarak Engelli Sağlık Kurulu Raporunun alındığı ancak; Yargıtay'ın, maluliyet raporunun olay tarihinde yürürlükte bulunan Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü'ne, Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü

asıl görevlerini veya işlerini yapmaya mani olmayanlar hakkında, bu hastalık veya engellilik hâlleri sebebiyle malüllük sigortasına ilişkin hükümler uygulanmaz. 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalıların yazılı talepleri halinde, haklarında bu madde hükümleri uygulanmaksızın malüllüklerinin mani olmadığı başka vazife veya sınıflara nakil suretiyle tayinleri yapılmak üzere istifa etmiş sayılırlar. Bunların, istifa etmiş sayıldıktan sonra dahi, bu Kanun hükümlerinin uygulanmasını isteme hakları mahfuzdur. Ancak, kurumlarında başka vazife ve sınıflara nakli mümkün olanlardan özel kanunlarına göre yükümlülük süresine tabi olanlar, bu yükümlülüklerini tamamlamadıkça veya maluliyetlerinin yeni vazifelerine de mani olduğuna dair usûlüne uygun yeniden rapor almadıkça bu haklarını kullanamazlar.”, bkz. 5510 s. K. m. 25/f.3 ve 4; ‘... Meslekte kazanma gücünün %60 seviyesinde yani oransal olarak aranması koşulu, sadece 4/a ve 4/b sigortalıları bakımından geçerli olacak; buna karşın 4/c kapsamındaki sigortalılar için, “vazifesini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği” araştırılacak yani oransal bir tespite gerek kalmayacaktır.’, bkz., Örcü, a.g.m., s. 22; Sözer, a.g.e., s. 276, 280.

⁸⁸ Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü, 22.06.1972 Tarih ve 14223 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.74496.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

⁸⁹ ‘11.10.2008 tarihli Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği; 30.03.2013 tarihli Engellilik Ölçütü, Sınıflandırması ve Engellilere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik; 03.08.2013 tarihli Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği; 14.05.2015 tarihli Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları; 20.02.2019 tarihli Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik/Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik...’, bkz., Ahsen Kaya, vd., ‘Yargıtay Kararları Işığında Trafik Kazasına Bağlı Maluliyet Oranı Hesaplamalarında Dikkat Edilecek Hususlar’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 25, S. 3 (2020), ss. 176-181, s. 179, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/yargitay-kararlar-nda-trafik-kazasna-bal-maluliyet/43984>, (E.T. 25.10.2021).

Kayıbı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'ne ya da Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği'ne göre düzenlenmiş olması gerektiğini vurguladığı görülmektedir.⁹⁰

III-) MALULLÜĞÜN/ENGELİN ORTAYA ÇIKMASI

5510 sayılı Kanun'un 25. maddesi; sigortalının, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önceki bir zaman diliminde, çalışma gücünün %60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilmesi hâlinde, sigortalı bu hastalık veya engelliliği sebebiyle malullük aylığından yararlanamayacaktır (5510 s. K. m. 25/f.2). Fakat sigortalının sakatlığı, çalışmaya başladığı bir başka deyişle, sigortalı olduğu tarihte, daha hafif (malul sayılmayı gerektirmeyecek oranda) olmakla beraber sigortalı olduktan/çalışmaya başladıktan sonra belirli bir yoğunluğa ulaşmışsa aynı şekilde, malullük sigortası kapsamında sağlanan aylığa ve diğer yardımlara hak kazanacaktır⁹¹. Yargıtay, hastalık veya sakatlığın, sigortalı niteliğinin iktisabından sonra ortaya çıkmış olmasının yeterli olmadığını bu hastalık veya sakatlık hâllerinin, malul sayılmayı gerektirecek nitelikte ve yoğunlukta olması gerektiğini belirtmektedir⁹². Yapılan açıklamaların haricinde, meslekte kazanma gücü bakımından durum biraz daha farklıdır. Keza meslekte

⁹⁰ ‘‘Bununla birlikte, yapılan çalışmalar, maluliyet raporlarıyla ilgili olarak da trafik kazalarının en sık rapor düzenleme nedeni olduğunu ve maluliyet raporları sayısının yıllar içerisinde arttığını göstermektedir... İncelenen Yargıtay kararlarında, hükme esas alınacak herhangi bir maluliyet raporu alınmamış olması (n=23;%6,1), bozma gerekçelerinin önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, yaralamalı trafik kazalarında kişide kalıcı bir kısıtlılık gözlenmesi bile bu durumun maluliyet raporu ile tespit edilmesinin önem taşıdığı görülmektedir.’’, Kaya, vd., a.g.m., s. 177.

⁹¹ Yarg. 10. HD. 13.05.1976 Tarih, E. 2957/K. 3754, Yarg. 10. HD. 25.06.2001 Tarih, E. 4606/K. 4920, yapılan açıklama doğrultusundaki Yargıtay kararları ve konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 458; Öncel, a.g.m., s. 1; ‘‘Bu düzenleme, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan bir riske karşı kişilerin güvence altına alınması ilkesine dayanan sigorta tekniğine uygundur. Esasen zaten gerçekleşmiş bir tehlikeye karşı kişilerin sigorta edilmeleri düşünülemez. Bu nedenle anılan durumdaki kişilere malullük sigortasından aylık bağlanmaz.’’, konu hakkında yapılmış olan açıklamalar için bkz., Caniklioğlu, a.g.m., s. 257; Özücü, a.g.m., s. 31, 32; Sözer, a.g.e., s. 275; ‘‘... Davacının ilk defa çalışmaya başladığı tarihteki çalışma gücü kaybı oranının % 63 olduğu ve bu oranın 2/3 oranı karşılığını oluşturan % 66,66 oranının altında kaldığı gözetilerek; ilk defa çalışmaya başladığı tarihte malul sayılmayı gerektirecek derecede hastalık ve arızası bulunmayan, 17.05.2002 tarihli sağlık kurulu raporundaki görme kaybına ilişkin çalışma gücü kaybı oranı da eklendikten sonra, çalışma gücünün 2/3'ünü kaybetmiş konuma düşen davacının isteminin kabulüne karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçelerle davanın reddine karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.’’, Yarg. 10. HD. 2008/9350 E., 2009/14801 K., kararın tamamı için bkz., ‘‘Malullük Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları’’, ss. 1-7, s. 1, 2, <https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf>, (E.T. 25.10.2021); Kerimoğlu, a.g.m., s. 82; Şenocak, a.g.e., s. 176, 177.

⁹² Yarg. 10. HD., 09.10.1980 Tarih, 5136 E./5911 K., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 459.

kazanma gücünde meydana gelecek kaybın iş kazası veya meslek hastalığı sonucu gerçekleşmesi aranmıştır. Meslek hastalığının ise ana yapısının gereği olarak sigortalının, işten ayrılmasının sonrasında da ortaya çıkmış olması ihtimal dâhilinde olup bu olasılığın gerçekleşmesi mümkündür ve böyle bir durumun varlığı hâlinde de sigortalıya, malullük aylığının bağlanması gerekir⁹³. Kanun'un öngördüğü, ilk defa sigortalı olarak çalışma durumundan anlaşılması gerekenin; yalnızca 5510 sayılı Kanun açısından değil, mülga 5417 s. K., mülga 6900 s. K., ve 5434 s. K., 1479 s. K., 506 s. K., 2925 s. K., 2926 s. K., çerçevesinde sigortalılıkları başlamış olan sigortalılar için de geçerli olduğudur⁹⁴.

SSGSSK, sigortalının ilk defa sigortalı olarak sayılmasının öncesinde, engel durumunun varlığı hâlinde, malullük aylığına hak kazanamayacağını ve malullük sigortasından yararlanamayacağını düzenlemiş olmakla birlikte bu durumun ne şekilde ve kim tarafından kanıtlanacağını hüküm altına almamıştır. Bu durumda genel hükümler uyarınca, malul olduğuna ilişkin iddiayı dermeyan eden taraf olan Kurumun kanıtlaması gerekecektir.⁹⁵

IV-) MALULİYET HÂLİNİN RAPORLA SAPTANMASI VE AYLIĞIN HESAPLANMASI

A-) MALULİYET HÂLİNİN RAPORLA SAPTANMASI

5510 sayılı Kanun'un 25. maddesi uyarınca sigortalının; çalışma gücü ya da iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü en az %60 oranında kaybettiği, Kurum tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun şekilde düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucunda, Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilmelidir⁹⁶. Sigortalının,

⁹³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 459.

⁹⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 459.

⁹⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 459, 460.

⁹⁶ Öncel, a.g.m., s. 1; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 460; "Sigortalı ilk olarak SGK il/merkez müdürlüğünden sevk alarak yetkilendirilmiş sağlık hizmeti sunucusuna başvuracak ve buradaki sağlık kurulu (SHS.SK.) tarafından engeli hakkında bir rapor düzenlenecektir (İlk rapor)...", maluliyet hâlinin raporla saptanması konusunda işleyecek olan sürecin ayrıntıları için bkz., Ali Nazım Sözer, "Arafta Sigortalılık: Maluliyet Aylığının Başlangıç Tarihi Üzerine", *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr.

içinde bulunduğu maluliyet hâlinin tespitini isteyebilmesi için fiilen çalışıyor olması gerekmeyp çalışmıyor olsa da malullük aylığına hak kazanacak şekilde öngörülen sigortalılık ve prime ilişkin şartları sağlıyor olması yeterlidir⁹⁷.

5510 sayılı Kanun m. 95/f.1: *‘‘Bu Kanun gereğince, yurt dışında tedavi için yapılacak sevkler, çalışma gücü kaybı, geçici iş göremezlik ödeneklerinin verilmesine ilişkin raporlar ile iş kazası ve meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü veya çalışma gücü kaybına esas teşkil edecek sağlık kurulu raporlarının usûl ve esaslarını, bu raporları vermeye yetkili sağlık hizmeti sunucularının sahip olması gereken kriterleri belirlemeye, usulüne uygun olmayan sağlık kurulu raporu ve dayanağı tıbbî belgeleri düzenleyen sağlık hizmet sunucusuna iade ederek belirlenen bilgileri içerecek şekilde yeniden düzenlenmesini istemeye Kurum yetkilidir.’’*, diyerek Kurumun özellikle, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü veya çalışma gücü kaybına esas teşkil edecek sağlık kurulu raporlarının usul ve esasları ile hükümde sayılan, sair sağlık raporlarının usul ve esaslarının belirlenmesinde yetkili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Kanun aynı maddenin devamındaki fıkrada: *‘‘Usûlüne uygun sağlık kurulu raporu ve dayanağı tıbbî belgeler ile gerekli diğer belgelerin incelenmesiyle; yurt dışında tedavi için yapılacak sevkler, vazife malullük derecesini, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu tespit edilen meslekte kazanma gücünün kaybına veya meslekte kazanma gücünün kaybı derecelerine ilişkin usulüne uygun düzenlenmiş sağlık kurulu raporları ve diğer belgelere istinaden Kurumca verilen karara ilgililerin itirazı halinde, durum Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanır.’’*, şeklinde belirterek, usulüne uygun sağlık kurulu raporu ve dayanağı tıbbî belgeler ile gerekli diğer belgelerin incelenmesiyle sayılan durumlarda, Kurumca verilmiş olan kararlara ilgililerin itiraz edebilecekleri ve itirazın varlığı hâlinde durumun, Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu tarafından karara bağlanacağı düzenlenmiştir (5510 s. K. m. 95/f.2). Nihayet Kanun, ilgili maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların, Sağlık Bakanlığı ve Kurum’un işbirliğiyle çıkarılacak olan yönetmelikte düzenleneceğini açıklamıştır (5510 m. 95/f.3)⁹⁸.

Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı (2017), ss. 1849-1866, s. 1854, 1855, 1856, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/5-ALI-NAZIM-SOZER.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

⁹⁷ Öncel, a.g.m., s. 1.

⁹⁸ *‘‘Bu konudaki Yönetmelik, daha önce de belirtildiği gibi, ‘‘Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği’’* (yerini 28.09.2021 Tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti

Çalışma gücü kaybı ve iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücü kaybı oranlarının tespiti; Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği ile Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'ne göre gerçekleşmekteyken, yakın tarihte yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği ile MTİY' nin tamamı ve ÇGMKGKGTİY' nin ise bu Yönetmeliğin düzenleme alanına giren kısımları yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle, 2008 yılına kadarki dönem için SSSİT, 2008 yılından sonraki dönem için ÇGMKGKGTİY, 2013 yılından 2021 yılına kadarki süre için MTİY ve son olarak, 28 Eylül 2021 tarihinden itibaren ise MÇGTİY' ne göre işlemler tesis edilecek olup yürürlükte buldukları dönem için ilgili yönetmeliklerin düzenlemiş olduğu esas ve usullerin uygulanacağı görülmektedir.⁹⁹ Kanaatimizce, maluliyet oranlarının hesaplanmasında kullanılacak olan yönetmeliğin gerek zaman gerekse kişi bakımından bu kadar çok ayrıştırmaya tabi olduğu hukukumuzda özellikle, maluliyet hesaplamaları için kullanılabilir, ortak ve ayrıntılı bir düzenlemenin mevzuatımıza ihdas edilmesi gerekmektedir¹⁰⁰.

Kurumun yetkilendirmiş olduğu sağlık hizmet sunucuları dışında, resmi, belediye veya devlet hastanelerinden, askeri ve özel hastanelerden, iş yeri doktoru yahut özel doktordan alınacak olan rapora istinaden malullüğe ilişkin işlemler yürütülemeyeceği gibi keza, yetkili hastanelerce verilen sağlık kurulu raporları da yeterli olmayıp malullük kararının, Kurum Sağlık Kurulunca alınması gerekmektedir¹⁰¹. 5510 sayılı Kanun'un 95. maddesinin 2. fıkrasında da açıklandığı üzere ilgililer, söz

İşlemleri Yönetmeliği almıştır) ile "Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği" olup her iki Yönetmelikte de sağlık kurulu raporlarında bulunması gereken esaslar belirlenmiştir. Kurum usulüne uygun düzenlenmediği tespit edilen sağlık kurulu raporunu Yönetmeliğe göre yeniden düzenlenmek üzere ilgili sağlık hizmeti sunucusuna iade edebilir (Maluliyet Tespit Yön. m. 7; Güç Kaybı Yön. m. 9) ya da Kurum Sağlık Kurulunca ek bilgi, belge ya da yeniden muayenesiyle düzenlenecek rapor/sağlık kurulu raporu isteyebilir (Maluliyet Tespit Yön. m. 8; Güç Kaybı Yön. m. 10).", bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 460, 461.

⁹⁹ "Konuyla ilgili olarak yüksek mahkeme bir kararında; "...Mahkemece yapılacak iş: 5510 Sayılı Kanun'un 58. maddesinde öngörülen prosedür uyarınca ve 5510 Sayılı Kanun'un 95'inci maddesi gereğince, öncelikle Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulundan, davacıdaki hastalık ve arazların başvuru tarihinden(2007)-01.10.2008 tarihine kadar Sosyal Sigorta Sağlık İşlemleri Tüzüğü çerçevesinde 01.10.2008 tarihinden 31.08.2013 tarihine kadar Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde; 01.09.2013 tarihi sonrası için Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliği çerçevesinde malûl sayılmayı gerektirecek derecede bulunup bulunmadığının tespit edilmesidir." biçiminde karar vermiştir."; Yargıtay 10. HD., E. 2016/1865, K. 2016/13903, Tarih 17.11.2016, konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz., Örucü, a.g.m., s. 26; Kaya/Hilal/Çekin, a.g.m., s. 32, 33.

¹⁰⁰ Hilal, a.g.m., s. 2.

¹⁰¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 461

konusu raporlara karşı Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kuruluna itirazda bulunabilirler¹⁰². Sigortalılar tarafından verilmiş olan rapora ilişkin; yargı yoluna başvurmak suretiyle veya Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'na yönelik bir itiraz olmadığı takdirde söz konusu, belirlenmiş olan oran ve rapor kesinleşmiş olacaktır¹⁰³. Ancak ilgililer, her ne kadar öncesinde, SSYSK' na itirazda bulunmaları gerekse de, herhangi bir itirazda bulunmadan direkt iş mahkemelerine bir başka deyişle yargı yoluna müracaat edebilirler¹⁰⁴. Yargıtay, birçok kararında; Kurum sağlık kurullarından alınmış raporlara

¹⁰² “Kurum Sağlık Kurullarının verdiği her türlü karara yapılan itirazları inceleyerek karara bağlayan Sağlık Kurulu'dur... Kurul, sigortalılar hakkında vazife malüllük derecesi, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik derecesi tespiti ile çalışma gücünün maluliyeti gerektirecek derecede kaybına ilişkin Kurumca verilen kararlardan itiraza konu olanları inceleyerek karara bağlar. Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu Ankara'dadır... Kurum sağlık kurulu, Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca düzenlenecek raporlardaki teşhis ve bu teşhise dayanak teşkil eden belgeleri incelemek suretiyle, çalışma gücü ve meslekte kazanma gücü kayıp oranlarını, erken yaşlanma halini, vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücü kaybını ve malullük derecelerini belirlemeye yetkili hekimlerden oluşan bir Kurul'dur.”, bkz., T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, a.g.m., s. 17, 18, 19; ‘Maluliyet Tespiti İşlemleri Yönetmeliğininin 18. maddesinde yapılan değişikliklerle itirazlarda süre şartı kaldırılmıştır. İlgililerin itirazda bulunmaları halinde, karar ve itiraz tarihi arasında süre şartı aranmaksızın dosyaları Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kuruluna gönderilecektir... Değişiklikten önce Kurum sağlık kurulu kararlarına, ilgililere tebliği tarihinden itibaren 6 ay içerisinde yapılan itirazlar değerlendirilmekteydi.’, bkz., Gerek, a.g.m., s. 138.

¹⁰³ “... Hiç şüphesiz ki meslekte kazanma gücü kaybı oranının zamanla değişebilmesi olasıdır. Ancak böyle bir durumda sigortalının mahkemeye müracaat ederek yeniden durum tespiti istemesi hususu büyük tartışmalara sebep olmuştur. Tartışmalar sonucu konu Yargıtay'a intikal etmiş ve hukuk daireleri kendi içinde farklı kararlar almışlardır. Yargıtay 10.Hukuk Dairesi, SSYSK kararlarına karşı itirazın mümkün olamayacağını, sosyal sigortanın uzmanlık gerektiren spesifik bir alan olması nedeniyle tıbbi konularda meydana gelebilecek uyuşmazlıkların çözüm yerinin ilgili sağlık kurulları olduğunu iddia etmiştir. Yargıtay 9.Hukuk Dairesi ise, SSYSK kararlarına karşı itirazı mümkün görmüş, vermiş olduğu bu karara 1961 Anayasasında yargı yetkisinin açıklandığı 7.madde ve hak arama hürriyetinin geçtiği 31.maddeyi dayanak göstermiştir. İki dairenin farklı kararlar alması neticesinde Yargıtay'ın 26.07.1976 tarihli resmi gazetede yayımlanan içtihadı birleştirme kararıyla uyuşmazlık 9.Hukuk Dairesinin görüşü doğrultusunda çözülmüş ve böylelikle kurul kararlarına karşı mahkemeye başvurma mümkün hale gelmiştir.”, (Yargıtay 10.HD 19.09.1975, 9-743/1204, 27.06.1975, 9-455/455, Yargıtay 9.HD 28.06.1976, 9-528/1278, YİBK 28.06.1976, 6/4 (RG.26.07.1976/15658), konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz., Emek, a.g.m., s. 16; ‘... Ancak, Kurum Sağlık Kurulu tarafından malul sayılmayan sigortalıların aynı hastalık ve özrü nedeniyle bu karara karşı itirazda bulunmaları halinde, dosya karara bağlanmış şekli ile aynen muhafaza edilerek ilgilinin dilekçesi ile birlikte Maluliyet ve Sağlık Kurulları Daire Başkanlığına gönderilir. Bu itibarla, Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunda değerlendirilmesi talep edilen dosyalara hiçbir şekilde yeni bir sağlık kurulu raporu konulmaz.’, konuya ilişkin ayrıntılar için bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 29; ‘Kurum sağlık kurullarınca malul sayılmayanlar, dosyalarının bir kez de Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'nda incelenmesini talep edebilirler. İtiraz dilekçelerini yine bağlı buldukları sosyal güvenlik il/merkez müdürlüklerine verirler. İtiraz dilekçelerini yine bağlı buldukları sosyal güvenlik il/merkez müdürlüklerine verirler.’, bkz., T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, s. 9.

¹⁰⁴ Ekşi, a.g.m., s. 94; Örcü, a.g.m., s. 27; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 461, 462; ‘İlgililerin Yüksek Sağlık Kuruluna itiraz yapmadan doğrudan iş mahkemesine dava açması durumunda uyuşmazlığın nasıl çözüleceği konusu uygulamada ve doktrinde tartışma yaratmıştır. Yargıtay verdiği bazı kararlarda, 109. maddede belirtilen prosedürün izlenmemesi nedeniyle davanın reddedilmesinin usul ekonomisine aykırılık teşkil ettiği yönünde hüküm kurmuştur. Bu kararlara göre mahkemenin böyle bir durumda öncelikle kendiliğinden Yüksek Sağlık Kurulu'ndan görüş sorması, sigortalının bu kurulun kararına da itiraz etmesi durumunda ise Adli Tıp Kurumu, Tıp Fakültesi Kürsü Konseyi veya Fakülte Sağlık Kurulu (Tıp fakültelerinin konuda uzman ana bilim dalları) gibi sağlık kuruluşlarına inceleme

karşı doğrudan mahkemeye itiraz edilmesi hâlinde mahkemenin, davayı reddetmeyerek dava ekonomisi gereğince resen SSYSK' ndan rapor istemesi ve sigortalının bu rapora da itiraz etmesi durumunda, Tıp Fakültesi Kürsü Konseyi, Fakülte Sağlık Kurulu keza ihtiyaç hâlinde, Adli Tıp Kurumundan rapor alınması gerektiğini hükmetmiş ve yerel mahkemenin, dava açılmasından önce SSYSK' na itiraz edilmemesine binaen davayı reddetmesini usul ve yasaya aykırı bulmuştur¹⁰⁵. Yapılan açıklamalardan ve mevcut içtihatlardan anlaşılacağı üzere; sigortalı, aleyhine olduğunu düşündüğü rapor hakkında önce SSYSK' na itiraz etmek veya iş mahkemesinde dava açarak yargı yoluna başvurmak arasında takdir yetkisine sahip olacaktır. Son olarak, Sosyal Sigortalar Yüksek Sağlık Kurulu'nun kararları yalnızca Kurum açısından bağlayıcı olup ilgililer, yapılan açıklamalarda da görüleceği üzere, yargı yoluna başvurma hakkına haizdirler¹⁰⁶.

Malullük oranı hakkında sigortalı ile Kurum arasında çıkan ihtilafların çözümü için yargıya taşınması sonucunda, bu yargılama süreçlerinin gereğinden oldukça uzun sürmesi başlı başına bir problemdir. Keza, zaten malul (engelli) durumda olan sigortalıların, maruz kalıyor oldukları sakatlık/arıza hâlleri kendilerini zor ve muhtaç durumda bırakıyor iken, hak etmekte oldukları aylık ve yardımlara ulaşabilmek için

yaptırılması gerekmektedir... Yargıtay verdiği bazı kararlarda ise, mahkemenin Yüksek Sağlık Kuruluna başvurmaksızın sonuca gitmesini bozma sebebi olarak kabul etmiştir. Ancak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir başka kararda tam aksi yönde hüküm kurmuş; uyuşmazlığın mahkemece daha kısa bir sürede ve en az masrafla çözümünü yerine davacıya Sosyal Sigorta Sağlık Kuruluna başvurusu için mehil verilmesini usul ekonomisine ve yasaya aykırı bulmuştur...'', 506 sayılı Kanun'un yürürlük zamanlarında oluşturulmuş içtihatlar arasındaki ihtilaflara ve çözümüne ilişkin açıklamalar için bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 90, 91; Sözer, a.g.e., s. 284, 285.

¹⁰⁵ Yarg. 10. HD., 20.06.1995, 3940E./5622 K., Yarg. 10. HD., 14.02.1995, 1103 E./1351 K., Yarg. 21. HD., 02.12.1999, 8512 E./8753 K., YHGK, 28.09.2011, 2011/21-488 E., 2011/565 K., Yarg. 10. HD., 13.06.2011, 2011/1530 E., 2011/8620 K., bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 461; Yarg. 10. HD. 12.06.2012 Tarih ve E. 2012/10406 K. 2012/11315, Yarg. 21. HD.05.03.2009 Tarih ve E. 2008/17291 K. 2009/3182, Yarg. HGK. 28.09.2011 Tarih ve E. 2011/21-488 K. 2011/565, Yarg. 10. HD. 22.11.2005 Tarih ve E. 2005/8520 K. 2005/12101, Yarg. 10. HD. 29.11.2005 Tarih ve E. 2005/11067 K. 2005/12411, bkz., Ekşi, a.g.m., s. 94, 95; YİBK 28.06.1976 Tarih, 6 E./4 K., 26.07.1976 Tarih ve 15658 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15658.pdf>, (25.10.2021).

¹⁰⁶ "... Yüksek Sağlık Kurulu tarafından verilen rapor, sadece Kurum bakımından bağlayıcıdır, sigortalının bu raporlara karşı itiraz etme hakkı bulunmaktadır.122 Yüksek Sağlık Kurulu raporuna sigortalının itiraz etmesi halinde Adli Tıp Kurumundan ve bu raporun Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'ndan alınan rapora göre sigortalı lehine olması ve davacının itiraz etmesi halinde ise Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu'ndan rapor alınması gerekmektedir.", bkz., Örcü, a.g.m., s. 31; Ekşi, a.g.m., s. 94, 95; Sözer, a.g.e., s. 284, 285; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 461, 462; "... Kural olarak Yüksek Sağlık Kurulunca verilen karar Sosyal Güvenlik Kurumunu bağlayıcı nitelikte ise de diğer ilgililer yönünden bir bağlayıcılığı olmadığından Yüksek Sağlık Kurulu Kararına itiraz edilmesi halinde inceleme Adli Tıp Kurumu aracılığıyla yaptırılmalıdır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 28.06.1976 günlü, 1976/6-4 sayılı Kararı da bu yöndedir.", Yarg. 21 HD., 2007/23590 E., 2008/16979 K., ilgili kararın tamamı için bkz., "Maluliyet Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları", s. 4, 5, <https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

başvurdukları hukuki sürecin bu denli uzun sürüyor olması, içinde buldukları mağduriyetleri iyileştirmek yerine daha da kötü durumda olmalarına, sağlıklarının daha olumsuz duruma geldiğini görmekte ve hatta bu uzun süreçte yaşamlarını kaybetmektedirler.¹⁰⁷

Maluliyet hâlinin raporla saptanmasında işleyiş hülasa; yazılı olarak sevk talebinde bulunan sigortalının, sevk işlemlerinin yapılacağı sağlık kuruluşundan/hastaneden rapor alması sağlanır akabinde, SGK Bölge Sağlık Kurulları tarafından sigortalının malul olup olmadığı hakkında karar verilir, karara/rapora itiraz edilmesi takdirinde ise SSYSK tarafından talepler/dosyalar karara bağlanır. Sigortalı malul, söz konusu kararlara karşı SSYSK' ya itiraz ederek ya da etmeyerek direkt dava açma yolunu seçebilecektir. Bu durumda mahkeme, Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu'ndan mütalaa düzenlemesini ister. ATK 3. İhtisas Kurulu'nun düzenleyecek olduğu rapor ile yetkili sağlık kurullarınca sigortalı hakkında düzenlenmiş olan raporların birbirleriyle çelişmesi hâlinde mahkeme, yargılamayı nihayete erdirmek amacıyla Adli Tıp Genel Kurulu'na başvurarak ATGK' nun bildirecek olduğu tıbbi görüş uyarınca, ya incelemeye konu sağlık kurulu raporu ya da ATK 3. İhtisas Kurulu tarafından düzenlenen rapordaki esaslar doğrultusunda karar verecektir.¹⁰⁸

B-) AYLIĞIN HESAPLANMASI

Malullük aylığı; prim gün sayısı 9000 günden az olan sigortalılar için 9000 gün, prim gün sayısı 9000 gün ve daha fazla olanlar için ise toplam prim ödeme gün sayısı üzerinden, 5510 sayılı Kanun'un 29. maddesi uyarınca hesaplanır¹⁰⁹. Ancak, 5510 s. K.

¹⁰⁷ Öğretide aynı görüşte olan yazarlar için bkz., Kaya, a.g.m., s. 2.

¹⁰⁸ Ünal, vd., s. 11, 12; Kaya/Hilal/Çekin, a.g.m., s. 34; Eroğlu/Küpeli, a.g.m., s. 183; Serbüent Kılıç, vd., 'İş Kazası Sonucu Maluliyet Tayinine Konu Olan Üst Ekstremitte Yaralanmaları: Üç Olgu Sunumu'', *Adli Tıp Bülteni*, C. 22, S. 1 (2017), ss. 72-75, s. 72, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44142/TBLM-22-72.pdf, (E.T. 25.10.2021); Ahmet Hilal, 'Maluliyet Hesaplamalarında Karşılaşılan Sorunlar', *Adli Tıp Bülteni*, C. 21, S. 2 (2016), ss. 12-13, s. 12, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44217/TBLM-21-0.pdf, (E.T. 25.10.2021).

¹⁰⁹ "SSGSSK'ya göre malullük aylığı; sigortalının hesaplanacak ortalama aylık kazancı ile aylık bağlama oranının çarpımı sonucunda bulunacak tutardır. Ortalama aylık kazanç (OAK) ise; sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, toplam prim ödeme gün sayısına bölünerek bulunacak ortalama günlük kazancın otuz katıdır. Aylık bağlama oranı (ABO) ise, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için %2 olarak uygulanacak ancak aylık bağlama oranı % 90't

m. 4/f.1-a bendi kapsamındaki sigortalılar için 9000 prim gün sayısı 7200 gün olarak uygulanır. Sigortalı, başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise tespit edilen aylık bağlama oranı 10 puan artırılır (5510 s. Kanun m. 27/f.1). Görüldüğü üzere, 5510 sayılı Kanun doğrultusunda, artık tüm sigortalılara aynı esaslara göre malullük aylığı bağlanacak ve bu aylığın oranı, yaşlılık aylığının hesaplanmasına ilişkin hükümlere (m. 29) göre belirlenecektir yani sigortalı, ödemiş olduğu her 360 günlük prim için %2 oranı esas alınacaktır¹¹⁰. Kanaatimce, bu düzenlemede eleştirilmesi gereken husus şudur ki; Kanun, m. 4/f.1-a bendi kapsamındaki sigortalılara ilişkin malullük aylığı hesaplamalarında, ödemiş olmaları gereken MYÖ sigortalı primini 7200 prim günü olarak esas almasının doğru olmadığı ve sigortalılar arasında, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurduğu düşüncesindeyim. Keza, diğer sigortalılar (m. 4/f.1-b ve m. 4/f.1-c) bakımından 9000 gün prim esas alınacak olması fakat m. 4/f.1-a bendi kapsamında sigortalı olanlar hakkında bu prim gün sayısının 7200 olarak belirlenmesi bu sigortalıların, hesaplanacak olan aylık miktarlarının daha düşük olmasına sebep olmakta ve eşitsizliğe yol açmaktadır. Söz konusu bu eşitsizlik hâli, m. 4/f.1-a bendi kapsamında sigortalı olanlar açısından daha fazla mağduriyete neden olmadan, m. 4'te düzenlenmiş olan diğer sigortalılar için öngörülen 9000 gün prim sayısı, m. 4/f.1-a kapsamındaki sigortalılar bakımından da öngörülerek maluliyet oranı hesaplamalarında daha *multidisipliner bir yaklaşım*¹¹¹ dikkate alınacak şekilde ilgili maddede değişiklik yapılması gerekliliği elzemdir¹¹².

geçemeyecektir. Sigortalı eğer başka birisinin sürekli bakımına muhtaç ise tespit edilen aylık bağlama oranı 10 puan artırılabilecektir.”, malullük aylığının nasıl hesaplandığına dair ayrıntılı açıklamalar için bkz., Özücü, a.g.m., s. 36, 37; “*Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır. İtibari hizmet süresi ile fiili hizmet süresi zammı toplam prim ödeme gün sayısına katılmayacaktır.*”, bkz., Okur, a.g.m., s. 109; maluliyet aylığının nasıl hesaplandığına ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz., Şenocak, a.g.e., s. 179, 180, 181; 5510 sayılı Kanun öncesinde yürürlükte olan Kanunlara göre kazanılmış hakları olan veya 5510 s. K. ve öncesinde tabii olduğu Kanuna göre beklenen hak sahibi olarak işlem yapılması gereken sigortalılar hakkındaki ayrıntılı aylık hesaplamaları için bkz., Sözer, a.g.e., s. 261-274.

¹¹⁰ 5510 sayılı SSGSSK’ndan önce uygulanmakta olan 506 sayılı Kanun ve 1479 sayılı Kanun’a göre malullük aylığının hesaplanması ve söz konusu Kanunlarla yürürlükteki Kanun arasındaki karşılaştırmaya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 467.

¹¹¹ Eroğlu/Küpeli, a.g.m., s. 188.

¹¹² “... İş sözleşmesine göre çalışan sigortalıların çalışma koşullarının taşıdığı farklılık nedeniyle yaşlılık aylığına hak kazanma koşulu açısından getirilen kolaylaştırıcı bir düzenlemeyi malullük aylığının belirlenmesinde bir dezavantaja dönüştürmenin isabetli bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyiz. Gerçekten, tamamen varsayımsal olarak, söz konusu kişilerin daha az prim ödeyerek yaşlılık aylığı alabilecekleri düşüncesine dayanıp, malullük aylığının hesabında da bunu esas almak bizce doğru değildir.”, aynı

Nihayet, 5510 s. Kanun m. 4/f.1-c bendi kapsamında harp malulü olanlara ya da 5434 s. Kanun'un ek m. 77 hükmünde belirtilmiş olan görevleri sırasında ve bu görevler nedeniyle malul duruma düşenler hakkında bağlanacak olan malullük aylığı, bahse konu maddede hükmolunduğu şekilde ayrıca artırılır¹¹³.

V-) SİGORTALILIĞA İLİŞKİN KOŞULLAR

Malullük aylığı bağlanabilmesi için sigortalının; 5510 s. K. m. 25'e göre malul sayılmasının yanında, en az on yıldan beri sigortalı bulunup toplamda 1800 gün veya *başka birinin sürekli bakımına muhtaç*¹¹⁴ derecede malul olan sigortalılar için sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm (MYÖ) sigortaları primi¹¹⁵ bildirmiş olması gerekir (5510 s. K. m. 26). Bunun yanında Kanun, m. 4/f.-b bendi kapsamındaki sigortalılar için bir şart daha öngörmüştür. O da bu kapsamda sigortalı olanların, kendi sigortalılıkları nedeniyle genel sağlık sigortası primi dâhil, prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması bir başka deyişle, prime ilişkin herhangi bir borcunun bulunmaması gerektiğidir (5510 s. K. m. 26/f.1-c)¹¹⁶. Kanun hükmünde, "*kendi sigortalılığı nedeniyle*", şeklinde belirtildiği için bu kapsamdaki sigortalıların (m. 4/f.1-b), aynı zamanda işveren sıfatıyla istihdam ettiği sigortalılara ilişkin mevcut bir prim borcunun bulunuyor olması, malullük aylığının

yöndeki görüş için bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 468; "*Engel oranı değerlendirmesinde kullanılan yönetmeliğe, meslek ve yaş gibi düzenlemelerin yapılarak tüm meslek gruplarını içeren, uluslararası standartlara uygun, kamusal ve hukuksal alanda ortak bir dil oluşturan tek bir kılavuz oluşturulabileceği değerlendirilmiştir.*", ilgili açıklamalar için bkz., Eroğlu/Küpel, a.g.m., s. 189; "*Maluliyet ülkemizdeki sosyal güvenlik sistemlerinde hem yeterince yer almamakta hem de farklı derecelendirilmektedir. Bu nedenle aynı iş kolunda çalışan, aynı yaş ve cinsteki bireylerdeki benzer yaralanma ya da sakatlıklar farklı oranlarda hesaplanmaktadır. Bu farklılıklar ise bireylerin alacakları tazminatlarda eşitsizliğe yol açmaktadır. Bu yasa ve yönetmeliklerdeki farklılıklar ve yasal boşluklar maluliyet hesapları ve bunlarla ilintili diğer yasal düzenlemeler yapılırken çalışanlar arasında hak kaybına yol açmaktadır.*", bkz., Haluk İnce, Nurhan İnce, Birgül Tüzün, "*İş Kazaları Ve Çalışma Gücü Kayıplarının Türkiye'deki Yasal Düzenlemeleri*", *Adli Tıp Bülteni*, C. 5, S. 1 (2000), ss. 12-14, s. 12, 13, 14, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44620/TBLM-5-12.pdf, (E.T. 25.10.2021).

¹¹³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 468.

¹¹⁴ Başka birinin sürekli bakımına muhtaç olma hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz., Sözer, a.g.e., s. 282.

¹¹⁵ 5510 sayılı Kanuna göre sigortalının ve işverenin ödemekle yükümlü oldukları prim oranları hakkındaki tablo için bkz., Turşucu, a.g.m., s. 7.

¹¹⁶ Emek, a.g.m., s. 49; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 463, 464; Doktrinde Sözer'e göre: "*... Ancak, primi ve edimi ayrı dolayısıyla, farklı bir sosyal sigorta ilişkisi olan GSS'ni (sağlık prim borcu olmama koşulu ile) malullük sigortası ile ilgilendirmek hukuk tekniğine ve mantığına aykırıdır. Sağlık sigortası primini ödememek sadece GSS'dan yararlanmaya engel görülebilir. İki ayrı sigorta ilişkisinin kaderini birbirine bağlamak, hukuk tekniğine olduğu kadar, sosyal güvenlik telakkilerine de uygun düşmemektedir...*", ilgili eleştiri için bkz., Sözer, a.g.e., s. 287.

bağlanması bakımından önem arz etmeyecektir¹¹⁷. 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin birinci fıkrasının a, b ve c bentlerinden birden fazlasına tabii olarak çalışmış ve prim ödemiş olan sigortalıların, malullük aylığı bağlanmasına yönelik talepleri, son defa kapsamında oldukları sigortalılık hâline göre sonuçlandırılır¹¹⁸.

Kanun'un sigortalılığa ilişkin aramış olduğu, sigortalılık süresi ve/veya belirli gün prim ödenmiş olunması koşulu kanaatimce, aylığın niteliği ile bağdaşmayacak derecede öngörülmüştür. Keza sigortalı, çalışmaya başladığı yani, ilk defa sigortalı olduğu tarihten kısa bir zaman sonra çalışma gücünde veya iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünde kayba uğrayarak malul konuma düşmesi hâlinde, Kanun'un öngörmüş olduğu söz konusu uzun sigortalılık süresi ve prim bildirilmiş olma koşulunu muhtemelen sağlayamayacak olduğundan malullük aylığına hak kazanamamış olacaktır. Bu durum, malullük aylığından beklenen faydayı sağlamaya engel olacağı gibi söz konusu bu hakkı, getiriliş gayesine yönelik olarak özünde, malul hâlde bulunanların yararlanmasının hilafına hakkı zedelemiş olacaktır.¹¹⁹

Öngörülen, en az on yıllık *asgari bekleme*¹²⁰ (sigortalılık) süresinin başlangıcı; sigortalının tabii olduğu kanuna göre MYÖ yani, uzun vadeli sigorta koluna tabii olarak ilk kez kapsama girdiği tarih olarak kabul edilir ve uluslararası sosyal güvenlik sözleşmelerine ilişkin hükümler saklıdır (5510 s. K. m. 38/f.1)¹²¹. Ancak, bu Kanun'un

¹¹⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 463, 464; Kaya, a.g.m., s. 2.

¹¹⁸ SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 3; Kaya, a.g.m., s. 1; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 7.

¹¹⁹ Aynı yöndeki görüş için bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 462, 463; Kerimoğlu, a.g.m., s. 92.

¹²⁰ Sözer, a.g.m., s. 1852.

¹²¹ "Türkiye ve Almanya arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesi uyarınca her iki ülkede geçen çalışma dönemlerinde aynı mahiyette meslek hastalığı yapıcı çalışmanın bulunması halinde bu çalışmalar birbirinin devamı sayılabilecektir. Sözleşme gereği olarak Kurum sağlık kurullarınca meslek hastalığı tespitlerinde ilgilinin meslek hastalığına neden olan işe başladığı ilk tarih ile işten ayrıldığı en son tarih yükümlülük ve maruziyet sürelerinin tespitinde esas alınacaktır. Her iki ülkede geçen çalışmalar aynı türden meslek hastalığı yapıcı çalışma değilse ilgilinin başvurusu her ülkenin kendi mevzuatına göre ayrı ayrı değerlendirilecektir.", "Yurtdışı çalışmaları bulunanların bu süreleri borçlanmaları durumunda maluliyet tespitinde esas alınacak ilk işe giriş tarihleri önem kazanmaktadır. Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelere 18 ülkede sözleşmelerde bu konuda özel hüküm bulunmaktadır. Bu ülkelerde geçen sigortalılık sürelerini borçlananların Türkiye'de hiç çalışması olmayabilir. Bazen de sigortalının sözleşmeye taraf ülkede çalışmaya başladığı tarih Türkiye'deki sigortalılığın başlangıç tarihinden öncedir. Her iki durumda da bu ülkelerdeki ilk işe başlama tarihleri Türkiye'de ilk işe giriş tarihi olarak kabul edilecektir. Bir diğer durum Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış olmakla beraber bu sözleşmelerde konuya ilişkin özel hüküm bulunmaması veya sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış olan ülkelere geçen çalışma sürelerinin borçlanmasıdır. Bu durumdakilerin Türkiye'de çalışmaları yoksa borcun ödendiği en son tarihten, Türkiye'de çalışmaları varsa ve Türkiye'de çalışmaya başladıkları tarihten önceki süreleri borçlanmak istemeleri halinde ise Türkiye'de ilk kez çalışmaya

uygulanmasında 18 yaşından önce MYÖ uzun vadeli sigortalarına tabii olanların sigortalılık süreleri, 18 yaşını ikmal etmiş oldukları tarihte başlamış kabul edilir. Bu tarihten önceki süreler için ödenmiş olan MYÖ uzun vadeli sigorta primleri ise prim ödeme gün sayısı hesabına dâhil edilir (5510 s. K. m. 38/f.2)¹²². Aylık bağlama işlemlerinde dikkate alınacak olan sigortalılık süreleri; sigortalılığın başladığı tarih ile sigortalının aylık bağlanması için yazılı talepte bulunduğu, aylık bağlanması için talepte bulunmamış olan sigortalılar için ise ölüm tarihi arasında geçen süredir. Buna ek olarak, m. 4/f.1-c bendi kapsamındaki sigortalılar¹²³ bakımından sigortalılık süresi, sigortalılık başlangıç tarihi ile 5510 s. Kanun'un 48. maddesine göre yetkili makamdan emekliye sevk onayının alınması ve akabinde, ilişığının kesildiği ayın son günü arasında geçen süredir (5510 s. K. m. 38/f.3). Görüleceği üzere Kanun sigortalılık süresini, ilk defa sigortalı olarak çalışıldığı tarih ile malullük aylığı isteminde bulunduğu tarih arasında geçen süre olarak belirlemiştir¹²⁴. Kanunun öngörmüş olduğu sigortalılık sürelerinin sürekli şekilde çalışarak, prim ödenerek geçirilmesi gerekmemektedir¹²⁵. Sigortalılık süresinin başlangıç tarihi bakımından önemli olan fiili olarak çalışmaya başlama tarihidir. İş sözleşmesinin yapılmış olması yahut işe giriş bildirgesinin verilmiş olması çalışmaya başlanılan tarih olarak sayılamayacaktır¹²⁶.

Kanun'un bildirilmiş olmasını öngördüğü 1800 gün prim¹²⁷den kasıt, uzun vadeli sigortalara bir başka deyişle, malullük, yaşlılık, ölüm sigortalarına ilişkin

başlanıldığı tarihten borçlanılan gün sayısı kadar geriye gidilerek bulunan tarih Türkiye'de ilk işe giriş tarihleri olarak kabul edilecektir.'' konu hakkındaki açıklamalar için bkz., Gerek, a.g.m., s. 137, 140.

¹²² Caniklioğlu, a.g.m., s. 267; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 464.

¹²³ ''Kamu görevlilerinin malullük aylığına hak kazanabilmeleri için gereken bekleme süresinin hesabında fiili hizmet sürelerinin yanında itibari hizmet süreleri de hesaba dahil edilecektir.'', bkz., Örcü, a.g.m., s. 33; Sözer, a.g.e., s. 272, 273.

¹²⁴ Yargıtay'ın aynı yöndeki kararı için bkz., Yarg. 10. HD., 17.11.1983 Tarih, 4296 E./5830 K., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 464; Ekşi, a.g.m., s. 49; Caniklioğlu, a.g.m., s. 263; Örcü, a.g.m., s. 33.

¹²⁵ ''On yıllık süre açısından sigortalı çalışmaların, sadece 5510 sayılı Kanun döneminde geçmesi gerekmediği gibi, 5510 sayılı Kanundan önce yürürlükte olan kanunlardan sadece biri kapsamında geçmesi de gerekmez. Bir başka deyişle, 5510 sayılı Kanundan önce yürürlükte olan 506 sayılı Kanun, 1479 sayılı Kanun, 5434 sayılı Kanun ve 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesinin kapsamına giren sandıklar ile kanunlarla Kuruma devredilmiş sandıklar kapsamında geçen süreler de on yıllık sigortalılık süresinin hesaplanmasında dikkate alınır.'', bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 464, 465; Öncel, a.g.m., s. 1; Öncel, a.g.m., s. 1.

¹²⁶ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 465.

¹²⁷ ''... Ancak prim gün sayısı eksik olanlar hizmet borçlanması yaparak prim gün sayısını tamamlayabilirler. Hizmet borçlanma bedellerini ödemediği sigortalılar maluliyetlerinin tespitine ilişkin masraflarını kendileri öder.'', bkz., Öncel, a.g.m., s. 1; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 9, 10, 11.

primdir. Doktrinde GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU bu konuya ilişkin: ‘İşveren m. 4/1, (a) ve (c) bendine göre sigortalı olanlar açısından bu yükümünü yerine getirmemiş, bu nedenle söz konusu sigortalılar 1800 günlük primi tamamlayamamışlarsa, sigortalıyı malullük aylığından yoksun bırakmak, olayda hiçbir kusuru olmayan sigortalıyı cezalandırmak olur ki, kabul edilemez. Ancak, Kurumun bu prim borçlarını işverenden tahsil yolları da açık olmalı, yani zamanaşımı süresi geçmemiş bulunmalıdır. Şunu da ekleyelim ki, primlerin zorunlu sigortalılık ya da isteğe bağlı sigortalılık kapsamında ödenmesinin bir önemi bulunmamaktadır.’¹²⁸, şeklinde Kanun maddesinin bildirilmesini öngördüğü sigortalılık süresinin, hizmet akdiyle ya da kamu görevlisi olarak çalışan sigortalılar tarafından karşılanıyor olmasına rağmen, bu sigortalıların işverenlerinin Kuruma yapmaları gereken prim bildirimlerini yapmamış olmaları hâlinde, sigortalıların mağduriyet yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Kanun’un aramış olduğu, sigortalının en az on yıl sigortalılık süresinin bulunması şartı hakkında ŞENOCAK: ‘... İkinci durumda, sigortalılık süresi şartının aranmaması isabetli olmakla birlikte, malûl sayılan kişinin prim ödeme şartını yerine getirdiği halde, aylık bağlanabilmesi için belirli süre bekleme zorunluluğu getirilmiş olması Kanunun problemleri alanlarından birini oluşturmaktadır. Sosyal sigorta haklarının kazanılması bakımından hem sigorta aktüeryası hem de sosyal hukuk boyutları dikkate alınarak 1800 gün prim bildirilmiş ve ödenmiş olması şartlarını yerine getirenlerin ayrıca 10 yıl bekleme şartı olmaksızın malullük aylığına hak kazanmalarının sağlanması daha isabetli olacaktır.’¹²⁹, şeklinde Kanun’un sürekli bakıma muhtaçlar açısından on yıllık sigortalılık süresini aramıyor olmasını isabetli bulmakla birlikte, diğer sigortalılar hakkında; istenen prim ödeme şartlarını yerine getirmiş olan malul sigortalıların aylığa hak kazanabilmeleri için Kanun tarafından beklenmesi öngörülen on yıl gibi uzun bir süre şartının problemleri olduğunu belirtmektedir.

¹²⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 465, 466; aynı şekilde diğer eleştiriler için bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 96, 97.

¹²⁹ Şenocak, a.g.e., s. 178.

V-) İŞTEN AYRILMA VE KURUMA BAŞVURU

Malullük aylığı bağlanması için; hizmet akdiyle m. 4/f1-a bendi kapsamında veya kamu görevlisi olarak m. 4/f.1-c bendi kapsamında çalışan sigortalı, çalıştığı işten ayrılması, m. 4/f.1-b bendi kapsamında bağımsız çalışan sigortalının ise iş yerini kapatması ya da devretmesi gerekmektedir. Aynı şekilde sigortalı, işten ayrılması veya iş yerini kapatması/devretmesi ardından Kurum'a yazılı olarak başvurması¹³⁰ gerekmektedir (5510 s. K. m. 26/f.2-c). Keza sigortalı, Kurum'a başvurmadıkça Kurum, bizatihi sigortalıyı muayeneye sevk¹³¹ ederek malullük aylığı bağlayamayacaktır¹³².

Sigortalının işinden ayrılması¹³³, iş yerini kapatması veya devretmesi, Kurum'a başvurduktan sonra gerçekleşirse sigortalı, malullük aylığına (öngörülen diğer şartların da gerçekleşmesi takdirinde) hak kazanacak olup aylığın bağlanması ve ödemesine başlanması, sigortalının işten ayrılma veya iş yerini kapatma/devretme durumunun gerçekleşmesinden sonra başlayacaktır¹³⁴.

Malullük aylığı bağlanması için sigortalı, son defa tabi olduğu Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü veya Sosyal Güvenlik Merkez Müdürlüğü'ne başvurması

¹³⁰ "Yazılı başvuru şartı, sigortalının irade beyanının yanı sıra, aylık bağlanması ile ilgili olarak Kurumca istenen diğer bilgi ve belgelerin temini, düzenlenmesi ve Kuruma teslim edilmesi anlamına da gelmekte, bir anlamda Kurum bakımından sigortalı ile ilgili bilgilerin denetlenmesi ve kontrolü anlamını taşımaktadır.", bkz., Şenocak, a.g.e., s. 178.

¹³¹ Sigortalının sevk işlemleri, bu işlemlere ilişkin masrafların karşılanması ve sevk yapılacağı sağlık kuruluşları hakkındaki ayrıntılı açıklamalar için bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 4-22; "Uygulamada Kurum, sigortalının yazılı başvurusu üzerine öncelikle prim ödeme koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmaktadır. Eğer bu koşulun gerçekleştiği sonucuna varılırsa, sigortalı SSK'nun sağlık tesislerine gönderilip o andaki sağlık durumunun saptanması istenmektedir. Sigortalı sağlık raporu için bulunduğu yerden başka bir yere gönderilmişse, yol parası ile zorunlu giderlerini de Kurumdan istemek hakkına sahiptir (SSK m.102/f).", 506 sayılı Kanun döneminde sigortalının Kurum'a başvurusu sonrası işleyişin nasıl gerçekleştiğine ilişkin açıklamalar için bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 116.

¹³² Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 466; Örucü, a.g.m., s. 34, 35; "... Bu koşul aylığa hak kazanmak için asli nitelikte bir koşul olduğundan, sigortalının Kuruma yazılı bir başvuruda bulunmadan dava açması davanın reddi sonucunu doğurur.", bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 113.

¹³³ "Sigortalının çalıştığı işten ayrılmasının esaslı koşul olmasının nedeni, SSK'ya tabi bir işte çalışmasının maluliyet aylığına hak kazanmasına engel olmasıdır. Böylece bir bakıma sigortalının çalışamayacak duruma geldiği ve yardımı ihtiyacı olduğu gibi sosyal güvenlik destek primi ödeyerek sigortalı olarak çalışma olanağı getirilmemiştir.", bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 114.

¹³⁴ Öncel, a.g.m., s. 2; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 466; SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 34; Kerimoğlu, a.g.m., s. 113; "Maluliyet durumunun tespiti için sevk işlemi yapılacak sigortalının, sevk talebinde bulunduğu tarihte sigortalılığını sonlandırması şartı aranmaz. Sigortalılık devam ederken de sevk talebinde bulunabilir. İşten ayrılma, işyerini kapatma veya devretme koşulu tahsis talep aşamasında aranacak olup, sigortalının tahsis talebinde bulunmadan önce mutlaka sigortalılığını sonlandırması gerekmektedir.", bkz., Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 8.

gerekmektedir¹³⁵. Kurum'a yapılacak olan başvuru, malul durumdaki sigortalı tarafından yapılabileceği gibi işvereni tarafından da yapılabilir¹³⁶. Sigortalının Kurum'a yazılı başvurusunda verecek olduğu dilekçenin hangi hususları içermesi gerektiğine ilişkin bilgiler, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği¹³⁷ m. 53'te açıklanmıştır. Hükme istinaden sigortalı, Kurum'un örneğini hazırlayacak olduğu tahsis talep dilekçesi ve *beyan taahhüt belgesi*¹³⁸ ile ilgili üniteye başvurması gereklidir. Söz konusu dilekçede, sigortalının bir adet belgelik fotoğrafı ve m. 4/f.1-a bendi kapsamında sigortalı olanlar için işten ayrılış bildirgesinin bulunması gerekmektedir (SSİY m. 53)¹³⁹.

5510 s. Kanun m. 4/f.-c bendi kapsamında sigortalıların, yazılı talepte bulunmaları hâlinde; haklarında malullüğe ilişkin hükümler uygulanmadan malullüklerinin engel olmayacağı sair vazife veya sınıflara nakil cihetiyle tayinleri yapılmak üzere istifa etmiş sayılmakla birlikte sigortalıların, istifa etmiş sayıldıktan sonra bile bu Kanun hükümlerinin dolayısıyla, malullüğe ilişkin hükümlerin uygulanmasını talep etme hakları bulunmaktadır. Ancak, kurumlarında başka vazife ve sınıflara nakli mümkün olan sigortalılardan özel kanunlarına göre yükümlülük süresine tabi olanlar, söz konusu yükümlülüklerini ikmal etmedikçe yahut maluliyetlerinin yeni vazifelerine de engel olduğuna ilişkin usulüne uygun yeni rapor almadıkça bu haklarını kullanamazlar (5510 s. K. m. 25/f.4)¹⁴⁰.

¹³⁵ "... Ancak sigortalının ikametgâhına yakın müdürlüğü de başvurması mümkündür.", bkz., Öncel, a.g.m., s. 2.

¹³⁶ Örucü, a.g.m., s. 25.

¹³⁷ Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği, 12.05.2010 Tarih ve 27579 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=13973&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>, (E.T. 25.10.2021).

¹³⁸ SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 33.

¹³⁹ Güzel/Okur/Canıklioğlu, a.g.e., s. 466, 467; Öncel, a.g.m., s. 2; "Malullük aylığı bağlanabilmesi için; 4/1-(a) sigortalılarının çalıştığı işten ayrıldıktan, 4/1-(b) sigortalıların iş yerini kapattıktan veya devrettikten, sonra kendisinin veya varsa vekilinin Gelir/Aylık/Ödenek Talep Belgesi (Ek-2) ile Kurumun ilgili ünitesine başvurması şarttır. İlgili döneme ait aylık prim ve hizmet belgesi henüz Kuruma verilmemiş olanlar için sigortalı işten ayrılış bildirgesinin verilmesi beklenecek ve işveren tarafından bu belge Kuruma esigorta yoluyla gönderildikten sonra aylık bağlama işlemi sonuçlandırılacaktır.", bkz., Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 15, 16.

¹⁴⁰ Örucü, a.g.m., s. 34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYLIĞIN BAŞLAMASI, DEĞİŞMESİ VE KESİLMESİ

I-) AYLIĞIN BAŞLANGICI

Malullük aylığı, 5510 s. K. m. 4/f.1-a ve m. 4/f.1-b bentleri kapsamındaki sigortalılar ile m. 4/f.1-c bendi kapsamında sigortalı iken görevinden ayrılarak daha sonra başka bir sigortalılık hâline tabi olarak çalışmamış olanların;

- Malul sayılmalarına esas tutulan rapor tarihi yazılı istek tarihinden önce ise yazılı istek tarihini,
- Malul sayılmalarına esas tutulan rapor tarihi yazılı istek tarihinden sonra ise rapor tarihini,
- .m 4/f.1-c bendi kapsamında çalışmakta olanların ise maluliyetleri nedeniyle görevlerinden ayrıldıkları tarihi, takip eden aybaşından itibaren başlar (5510 s. K. m. 27/f.2)¹⁴¹. Görüldüğü üzere malullük aylığı, koşulların gerçekleştiği tarihi takip eden aybaşından itibaren bağlanır¹⁴². Yani madde hükmünü özetle, rapor ve talep tarihinden hangisi sonraki tarihli ise o tarihin esas alınarak malullük aylığının ödenmeye başlayacağı söylenebilir¹⁴³.

Sigortalı, aylığın başladığı tarihte geçici iş göremezlik ödeneği alıyor ise malullük aylığı, geçici iş göremezlik ödeneği verilmesinin sona erdiği tarihi izleyen

¹⁴¹ “Böylece, kamu görevinin son bulması ile maluliyet aylığının bağlanması uç uca gelmekte ve arada bir boşluk olmamaktadır. İşçi ve bağımsız çalışanlarda ise bu derecede kesin ve açık bir ifade olmaması nedeniyle, tartışma ortaya çıkmaktadır.”, maluliyet aylığının başlangıç tarihi hakkında Yargıtay tarafından verilmiş muhtelif kararlar ve bu kararların detaylı şekilde analizi için bkz., Sözer, a.g.m., s. 1857-1861.

¹⁴² “... Önceki mevzuata göre maluliyet oranı yönünden aylık koşulları oluşmamış olmasına karşın, 5510 Sayılı Yasa kapsamında maluliyet aylığı tahsis koşullarının varlığının saptanması halinde, aylık başlangıç tarihi, 5510 Sayılı Yasanın yürürlük tarihini takip eden aybaşı tarihi olacaktır. Somut davada, 5510 Sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihte henüz derdest olan dava, sosyal güvenlik hukukunun kamu düzeni ile ilgili olması nedeniyle, sigortalı veya hak sahipleri lehine getirilen yasal düzenlemelerin derdest davalara da uygulanması gerekeceği tartışmasıdır.”, bkz., Yarg. 10. HD., 20.12.2011 Tarih, 17711 E./19105 K., Ekşi, a.g.m., s. 71, 72; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 469.

¹⁴³ Sözer, a.g.m., s. 1853; “Malul sayılmaması nedeniyle aylık talebi reddedilen ve malullüğü mahkeme kararı ile tespit edilen sigortalıların aylıkları; Tahsis talep tarihi itibarıyla bağlanacak, Sigortalının söz konusu tarih veya daha sonra çalışmaları olması durumunda, çalışmaların sona erdiği tarihi takip eden aybaşından tahsis talep almaksızın ve kontrol muayenesine göndermeksizin 27 nci madde hükmüne göre aylık hesaplanıp bağlanacaktır.”, bkz., Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 14.

aybaşından itibaren verilmeye başlanır¹⁴⁴. Eğer malullük aylığının miktarı, geçici iş göremezlik ödeneği miktarından fazla ise aylığın, verilmeye başladığı tarihte, verilemeyen (ödeneğin verildiği) zamana ait fark miktarı da eklenerek ödenir.

5510 sayılı Kanun m. 97/f.6; sigortalılar ile hak sahiplerinin, genel sağlık sigortalılarıyla bakmakla yükümlü oldukları kişilerin, bu Kanun'un uygulanması bakımından hak ettikleri alacaklarının süresi içerisinde ödenmemesi hâlinde, avans verilmesine Kurum'un yetkili olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar Kanun'da Kurum, avans verilmesi için yetkili kılınmışsa da hangi durumlarda ve hangi miktarlarda avansın verileceğine ilişkin bir öngörülmemiştir; oysa 506 sayılı Kanun'da koşulları sağladığı takdirde sigortalıya avans ödenecek olması bir zorunluluktadır¹⁴⁵. Aylığın ödenmesi şekli, yoklama işlemleri gibi usule ilişkin hususlar, Sosyal Sigortalar İşlemleri Yönetmeliği ile Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğ¹⁴⁶,e göre yapılacaktır.

Sigortalının, malullüğünün tespiti ve malullük aylığının bağlanması talebi, Kurum tarafından hazırlanan rapor ve çıkarılan kararlarla olumsuz bir dönüş ya da beklediğinden daha düşük seviyede bir rapor sonucu (malullük oranı) ile karşılaştığı zaman söz konusu ihtilafları dava açarak yargıya taşımaktadır. Lakin bu yargılamalar, zaten malul durumda olan ve çalışma gücü veya meslekte kazanma gücünde kayba uğradığı için yardıma ihtiyacı olan sigortalının, söz konusu uzun dava süreçleri sırasında daha da mağdur ve malul olduğu görülmektedir. Keza sigortalı, yargılama süreçlerinde başarı elde ederek hakkı olan aylığa hak kazansa da geçen süreçte, muhtemelen malullüğü nedeniyle çalışmadan, başkalarının bakımına muhtaç kalarak gerek maddi gerek manevi olarak, olması gerekenin aksine daha fazla mağdur olmuş ve bu güç koşullar içerisinde yaşamını kaybetmiş bile olabilmektedir. Gerçekleşen yargılamaların bir kısmına da söz konusu malullük aylıklarının başlangıç tarihinin, görülen yargılamalar neticesinde ne şekilde belirlenmesi gerektiği hakkında farklı

¹⁴⁴ SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 38; Yelmen, a.g.m., s. 254.

¹⁴⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 469.

¹⁴⁶ Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğ, 28.09.2008 Tarih ve 27011 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=12488&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>, (E.T. 25.10.2021).

kararlar¹⁴⁷ söz konusu olmuştur. Verilmiş olan kararların bir kısmında, aylığın bağlanacağı tarih olarak karar tarihlerinin belirlenmesi; yukarıda açıklandığı üzere, içinde bulunduğu durum dolayısıyla Devlet ve yetkili kurumlarından yardım bekleyen malul sigortalıların, devasa uzunlukta süren yargılamaların bitmesini bekleyerek belki de bu davaların nihayete erdiğini göremeyip hayatını kaybederek daha kötü şartlarda yaşama mahkum edilerek maruz kalıyor olduğu hâlin daha fazla çekilemez kılınmasına neden olmaktadır¹⁴⁸. Kanaatimce, bahse konu mağduriyetlerin giderilmesi ve giderek kötüleşmeye mahkûm olan malullerin, malullüğün esasına uygun olacak şekilde, yargılama süreçleri boyunca karşılıksız biçimde birtakım yardım ve ödemelerin yapılarak destek verilmesinin sağlanması ve malullerin lehine olacak keza, açıklamış olduğumuz söz konusu olumsuzları ortadan kaldıracak şekilde ivedilikle çözümlerin üretilmesi gerekmektedir¹⁴⁹. Bu konu hakkında öğretide SÖZER: *‘İşçi ve bağımsız çalışanlar için yapılacak farklı değerlendirmeler sigortalıyı arafta bırakarak telafisi zor zararlara neden olacaktır. Bu durumda sigortalı SGK’ya karşı kendisini (sigortalıyı) koruma (sigortalıya özenle davranma) yükümlüne aykırılık (hizmet kusuru) nedeniyle maddi ve manevi tazminat davası açabilecektir. Çünkü, yargılama sürecinde alınan raporların tarihleri esas alındığında sigortalı (karar alınıncaya kadar geçen sürede) aylık hakkından mahrum kalacaktır. Ayrıca, sağlık hizmeti sağlamak zorunda olan Kurumun, bu borcunu temerrüde düşerek ifa etmemesi sonucu sigortalının yaptığı sağlık harcamalarını da karşılaması gerekir. Nihayet, özellikle uzun süren yargılama süreçlerinde kişinin (ve hatta ailesinin) içinde bulunduğu yoksunluk/yoksulluk onda telafisi zor manevi acılara neden olacaktır. Bu durum sigortalı için ayrıca manevi tazminat açılmasına gerekçe teşkil edecektir.’*¹⁵⁰, ve aynı şekilde, SÖZER: *‘ Aktarılan sorun Yüksek Mahkeme’nin uygun yorumu ile çözülebilir. Ayrıca, uzun yargılama*

¹⁴⁷ Yarg. 21. HD., 2015/11293 E., 2016/5531 K., 29/03/2016 Tarih, Yarg. 10. HD., 2015/1029 E., 2016/5816 K., 18.04.2016 Tarih, Yarg. 10. HD., 2015/14031 E., 2016/4326 K., Yarg. 21. HD., 2015/12497 E., 2016/7947 K., 04.05.2016 Tarih, Yarg., 10. HD., E. 2014/11779, K. 2014/14083, 09.06.2014 Tarih, bkz., Sözer, a.g.m., s. 1857-1861.

¹⁴⁸ *‘Kişilerin SGK, SSYSK’dan malul olmadıklarına dair almış oldukları karar tarihi ile 3. İhtisas Kurulu’ndan verilmiş olan malul olduklarına dair kararlar arasında geçen süreler incelendiğinde; en kısa 9 ay, en uzun 90 ay olmak üzere; 0-12 ay olan 5, 12-24 ay olan 22, 24-36 ay olan 22, 36-60 ay olan 9, 60 ay üstü olan dönemde 6 olgu olduğu tespit edilmiştir.’*, ilgili oran ve sürelerle ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz., Ünal, vd., a.g.m., s. 10; Yarg. 10. HD., 2015/1029 E., 2016/5816 K., 18.04.2016 Tarih, aylığın bağlanacak olduğu tarihin, mahkeme karar tarihinden sonra olacak şekilde öngörüldüğü Yargıtay karar örneği, bkz., Sözer, a.g.m., s. 1861.

¹⁴⁹ Öğretide aynı görüşte olan yazarlar için bkz., Sözer, a.g.m., s. 1864, 1865; Gürsel/Kışlalı/Kaya, a.g.e., s. 115; Kaya, a.g.m., s. 1.

¹⁵⁰ Sözer, a.g.m., s. 1864, 1865.

süreci dikkate alındığında, 5510 SK Md. 27/II'ye şu şekilde iki yeni fıkra eklenmesi düşünülebilir: “İşçi ve bağımsız çalışanlar için maluliyet aylığı bağlanmasına esas olan rapor, kurum ile anlaşmalı olan sağlık hizmeti sunucusunun usulüne uygun olarak düzenlemiş olduğu rapordur. Uyuşmazlık durumunda yargılama sürecinde alınan raporlarda maluliyetin başlangıcına ilişkin olarak belirtilen sonraki tarihler, ancak bu süreçte sigortalının maluliyet durumunda yeni bir durum ortaya çıktığı halde esas alınır. Maluliyet aylığı bağlanması talebi ile aylık tahsisi arasında geçen sürede sigortalıya, bağlanacak maluliyet aylığına mahsuben, geçici işgöremezlik ödeneği verilir. Ayrıca, prim ödemesine gerek kalmadan sağlık hizmetlerinden yararlandırılır. Aylık talebinin reddi halinde sigortalıya sağlanan menfaatler geri alınamaz” Uygun önlemler alınmadığında maluliyet aylığı talep eden sigortalıyı (ve ailesini) mağdur eden uygulama devam edecektir. Bu durum ise Anayasamızda mevcut olan Sosyal Devlet ilkesine (Md. 2) ve sosyal güvenlik hakkına (Md. 60) uygun düşmemektedir.”¹⁵¹, şeklinde söz konusu sorunun nasıl çözüleceğine ilişkin çözüm önerileri ve açıklamalarıyla genel itibarıyla katıldığımız görüşünü belirtmiştir.

-Alt sınır: 2008 yılında 5754 sayılı Kanun¹⁵² m. 35 ile SSGSS Kanunu m. 55'e yeni fıkralar eklenerek aylıklar için alt sınırlar belirlenmiştir. Bu alt sınırlar Kanun'da: “Bu Kanuna göre sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki her yıl için 82 nci maddeye göre tespit edilen prime esas günlük kazanç alt sınırları dikkate alınarak, talep veya ölüm yılına ait Ocak ayı itibarıyla 29 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'undan az olamaz. Hak sahibi kimselerin aylıkları; hak sahibi bir kişi ise bu fıkraya göre hesaplanan alt sınır aylığının % 80'inden, hak sahibi iki kişi ise % 90'undan az olamaz. Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmı aylıklar için bu fıkra hükümleri uygulanmaz.” (5510 s. K. m. 55/f.3), ‘4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamındaki sigortalılar için ayrı ayrı olmak üzere, malûllük sigortasından dosya bazında her yıl bağlanan aylıkların aylık başlangıç tarihinin ait olduğu yılın Ocak ayı itibarıyla yıl içine ait artışlar

¹⁵¹ Sözer, a.g.m., s. 1865.

¹⁵² 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 08.05.2008 Tarih ve 26870 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/20080508-1.htm>, (E.T. 25.10.2021).

uygulanmaksızın hesaplanacak tutarları, yaşlılık sigortasından bir önceki yılın son ödeme ayında söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı dosya bazında ödenen en düşük yaşlılık aylığından az olamaz.’’, (5510 s. K. m. 55/f.4) şeklinde düzenlenmiştir.

II-) AYLIĞIN DEĞİŞMESİ

Malullük aylığının bağlanmasına sebep olan malullük hâlindeki artma veya azalma şeklindeki değişiklikler, malullük aylığına da tesir edecek olup bu değişiklikler, kontrol muayenesi aracılığıyla belirlenir¹⁵³. 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğü öncesindeki mevzuatlar (506, 1479, 2925, 2926, 5434) döneminde malullük aylığına hak kazanmış olan sigortalılara, bağlanmış olan aylıkları ödenmeye devam edilmekle beraber; aylıklarındaki azalma, artma, kesilme ve yeniden bağlanma gibi durumlarındaki değişiklikler, yürürlükten kaldırılmış olsalar da tabi oldukları mevzuat hükümlerine göre belirlenecektir¹⁵⁴.

-Kontrol muayenesi: Sigortalının malul sayılmasına neden olan çalışma gücündeki veya meslekte kazanma gücündeki kaybı, vazifesini yapamayacak durumda olması ya da sürekli olarak başkasının bakımına muhtaç oluşu durumları, zamanla değişiklik gösterebileceği gibi bu değişiklikler, malullük aylığının artma¹⁵⁵ veya azalma şeklinde değişmesini yahut kesilmesini gerektirebilir¹⁵⁶. Uygulamada sigortalının mevcut hastalık ya da arızasına göre malul olduğunun tespitine rağmen, zaman içerisinde bu durumda olumlu bir değişim olma olasılığı öngörülen hâllerde maluliyet

¹⁵³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 474.

¹⁵⁴ Sözer, a.g.e., s. 262.

¹⁵⁵ ‘‘Malüllük derecesinin artması ile ilgili uygulama Türk sisteminde yalnız Memur Rejiminde görev malüllüğü için söz konusudur(5434/55). Diğer iki rejimde ilgilinin 3. kişinin bakımına muhtaç duruma gelmesi halinde bununla ilgili artış oranı uygulanır...’’, bkz., Ekdemir, a.g.e., s. 280.

¹⁵⁶ ‘‘Kontrol muayeneleri; Kurum Sağlık Kurulunca ihtiyaç duyulması, Kurum Sağlık Kurullarınca verilen kararlara sigortalı ve hak sahiplerinin itirazları, Sigortalı ve hak sahipleri dışında bu kararlara yapılan itiraz, ihbar ve şikayetler, Kurumca yürütülen denetim ve soruşturmalarda ihtiyaç duyulması, hallerinde yapılır. ’’, bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 41; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 474; ‘‘... Kontrol muayene tarihinizden 45 gün önce bağlı bulunduğumuz sosyal güvenlik il/merkez müdürlüğüne başvurarak süre dolmadan hastaneye sekinizi alıp kontrol muayene raporunuzun kurum sağlık kuruluna gönderilmesini sağlamalısınız. Aksi takdirde malulen emekli aylığınız durdurulur, yeni karar oluşturuluncaya kadar aylık ve sağlık yardımı alamazsınız.’’, bkz., T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, a.g.m., s. 8.

raporuna ‘‘tekrar kontrol kaydı’’ konularak; malul sigortalının, belirli bir tarihte kontrol muayenesine tabi tutulması gerekliliği belirtilmektedir¹⁵⁷.

Kontrol muayenesinin yapılmasını, kendisine malullük aylığı bağlanan sigortalı isteyebileceği gibi Kurum da isteyebilmektedir¹⁵⁸. Kurum, yürütölen soruşturma/inceleme kapsamında olmak üzere: a-) Sağlık hizmeti alan genel sağlık sigortalısından ya da bu kişilerin hak sahiplerinin malullük, iş göremezlik raporlarında belirtilen rahatsızlıklarının mevcut olup olmadığını, b-) Sigortalının, isteğe bağlı sigortalının ya da bu kişilerin hak sahiplerinin malullük, iş göremezlik raporlarında belirtilen hastalıklarının/arızalarının mevcut olup olmadığını, tespit etmek amacıyla kontrol muayenesi ve gerekli tetkiklerin yaptırılmasını talep edebilir (5510 s. K. m. 94/f.1).

Kurumca veya sigortalının talebi üzerine ya da işe alıştıırma (rehabilitasyon) sonucunda yapılan kontrol muayenesinde, yeniden tespit edilecek olan malullük durumuna göre malullük aylığı, tespit edilen yeni malullük durumuna esas tutulan raporun tarihini takip eden ödeme dönemi başından başlanarak artırma, azaltma veya kesilme şeklinde değişikliğe uğrattılır (5510 s. K. m. 94/f.3).

Sigortalı, Kurum’un yazılı bildiriminde belirtilen tarihten sonraki ödeme dönemi başına kadar kabul edilebilir bir mazereti/özrü olmadığı hâlde kontrol muayenesini yaptırmazsa malullük aylığı, kontrol muayenesi için belirtilen tarihten sonraki ödeme dönemi başından itibaren olmak üzere kesilir (5510 s. K. m. 94/f.5)¹⁵⁹. Ancak sigortalı, kontrol muayenesini; Kurum’un yapmış olduğu yazılı bildiriminde belirtilen tarihten başlayarak üç ay içerisinde yapar ve malullük hâlinin devam ettiği tespit edilirse kesilen aylık, kesildiği tarihten başlanarak yeniden bağlanır (5510 s. K. m. 94/f.6). Kontrol muayenesini, Kurum’un yazılı olarak yapmış olduğu bildirimde belirtilen tarihten üç ay geçtikten sonra yaptıran sigortalının malullük aylığı, rapor tarihinden sonraki aybaşından başlanarak yeniden bağlanır (5510 s. K. m. 94/f.7). Dolayısıyla sigortalı,

¹⁵⁷ Kerimoğlu, a.g.m., s. 63, 64; T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, a.g.m., s. 8.

¹⁵⁸ ‘‘Yardım almaya hak kazanan kişi, sağlanan yardımların devam ettirilmesini ve eğer sağlık durumunda değişiklik varsa yeni duruma göre işlem tesis edilmesini isteme hakkına sahiptir. Buna karşın Kurum tarafından talep edilen kontrol muayenelerini yaptırmak, tekrar çalışmaya başlama ve malullüğe neden olan sakatlığın iyileşmesi durumunda Kurumu bilgilendirmekle yükümlüdür.’’, bkz., Örucü, a.g.m., s. 38, 43, 46; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 474.

¹⁵⁹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 475.

bildirimde belirtilen tarihten itibaren üç ay içinde kontrol muayenesini yaptırırsa oluşan gecikmeden dolayı bir hak kaybına uğramayacakken; bildirimdeki tarihten itibaren üç ay geçmesinin ardından kontrol muayenesi yapması takdirinde, gecikmiş olduğu her ay için malullük aylığı alma hakkından yoksun kalacaktır¹⁶⁰.

Son olarak, malullük aylığı; her yılın ocak ve temmuz ayları ödeme tarihlerinde geçerli olmak üzere, bir önceki altı aylık döneme göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyat indeksindeki değişim oranı miktarınca artırılarak belirlenecektir (5510 s. K. m. 55/f.2)¹⁶¹.

III-) AYLIĞIN KESİLMESİ

Malullük aylığı almakta iken 5510 sayılı Kanun'a göre ya da *yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışma*¹⁶²ya başlayan malul sigortalıların malullük aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilir ve 5510 sayılı Kanun'a tabi olarak çalıştıkları süre zarfında m. 80'e göre belirlenen prime esas kazançları üzerinden m. 81 gereğince kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortasına ait prim alınır. Malullük aylığı almaktayken, 5510 sayılı Kanun'a veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışarak aylığının kesilmesine sebep olan bu kişiler; çalıştıkları işten ayrılarak yeniden malullük aylığı bağlanması için yazılı talepte bulunan veya emekliye ayrılan yahut sevk edilenlere, kontrol muayenesine tabi tutulmak ve ilk aylığına esas olan malullüğün devam ettiği anlaşılması kaydıyla, kamu görevlisi olarak çalışıyorsa görevinden ayrıldığı tarihi, hizmet akdiyle veya bağımsız olarak çalışanlar için ise talep tarihlerini takip eden ödeme döneminden itibaren yeniden

¹⁶⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 475.

¹⁶¹ Örucü, a.g.m., s. 37, 38.

¹⁶² Malullük aylığı almakta iken yurt dışında (somut olayda Almanya'da) çalıştığı tespit edilmesi hâlinde almakta olduğu aylığın kesilmesine ilişkin, örnek teşkil eden Yargıtay kararı için bkz., Yarg. 10. HD., 2004/6249 E., 2004/10621 K.; "Malullük Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları", s. 3, 4, <https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf>, (E.T. 25.10.2021); "... sigortalı çalışmasını aylık olarak sürdürmek istiyorsa "sosyal güvenlik destek primi" de ödeyecektir. Ancak, ikili sosyal güvenlik anlaşmalarındaki hükümler saklı kalmak koşuluyla, yasaların yerelliği ilkesinden hareketle, Türkiye'de Türk Sosyal Güvenlik Kurumunca gelir, malullük aylığı, yaşlılık aylığı veya ölüm aylığı bağlananların, yurt dışındaki sigortalı çalışmaları (o ülke sisteminde), aylığın kesilmesini gerektirmeyeceği gibi, sosyal güvenlik destek primi ödenmesine de yol açmayacaktır.", bkz., Okur, a.g.m., s. 127.

malullük aylığı hesaplanarak bağlanır (5510 s. K. m. 27/f.3)¹⁶³. Aynı şekilde, malullük aylığının kesilmesi; sigortalının veya Kurum'un talebi üzerine ya da rehabilitasyon (işe alıştırma) sonucunda yapılmış olan kontrol muayenesinde, Kanun'da aranan oranda (en az %60) çalışma gücünde veya meslekte kazanma gücünde kaybı olmadığı, durumlarında iyileşme olduğu görülen sigortalıların malullük aylıkları kesilir¹⁶⁴.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu döneminde, yurt dışındaki çalışmalar yani yabancı bir ülke mevzuatına tabi olarak çalışma, malullük aylığının kesilmesini gerektirmemekteydi¹⁶⁵.

Aynı şekilde, yine 506 sayılı Kanun döneminde, kendisine bu Kanun'a göre malullük aylığı bağlanmış olan sigortalının çalışması hâlinde aylığı kesilmekteydi (506 s. K. m. 58). Ancak, Bağ-Kur, Emekli Sandığı veya geçici m. 20 kapsamında malullük aylığı alanların, sosyal güvenlik destek primi (SGDP) ödeyerek malullük aylığı almakta iken çalışmalarına izin verilmekteydi. Lakin bu durumda da birtakım eşitsizlikler söz konusu olmaktaydı. Şöyle ki; 506 s. Kanun'a göre malul olan sigortalı, aylık almakta iken çalışamazken; diğer kurumların malul sigortalıları, sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışabilmekteydi. 5510 sayılı SSGSS Kanunu, kurumlar arasında eşitsizliğe sebep olan bu farklılığı ortadan kaldırmış ve sigortalının, hangi bent kapsamında sigortalı olarak malullük aylığı alıyor olsun, sosyal güvenlik destek primi ödemesi

¹⁶³ 5510 s. K. m. 27/f.4: "Bu durumdakilerden ilk bağlanan malullük aylığına esas prim ödeme gün sayısı; a) 9000 günün üzerinde olanların aylıkları 30 uncu maddenin üçüncü fıkrasının (a) bendi hükümleri uygulanarak hesaplanır. b) 9000 günden az olanların aylıkları ise, eski aylığın kesildiği tarihten sonra aylıklara yapılan artışlar uygulanmak suretiyle aylığın başlangıç tarihi itibarıyla hesaplanan tutarının emeklilik öncesi ve sonrası prim ödeme gün sayısı toplamının emeklilik öncesi prim ödeme gün sayısına orantılı bölümü ile emeklilik sonrası çalışmaya ait kısmi aylığın toplamından oluşur. Emeklilik sonrası çalışmaya ait kısmi aylık, emeklilik öncesi ve sonrası prim ödeme gün sayısı toplamı ve emeklilik sonrası çalışmaya ait prime esas kazançları üzerinden bu maddenin birinci fıkrasına göre hesaplanan aylığın emeklilik sonrası prim ödeme gün sayısına orantılı bölümü kadardır. Yeni aylık, eski aylığın kesildiği tarihten sonra aylıklara yapılan artışlar uygulanmak suretiyle bulunan tutarın altında olamaz. Yukarıdaki (a) ve (b) bentlerinde belirtilen 9000 prim gün sayısı, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için 7200 gün olarak uygulanır."; Öncel, a.g.m., s. 3; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476; Özücü, a.g.m., s. 39, 44; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 18, 19.

¹⁶⁴ Özücü, a.g.m., s. 38, 39; Yelmen, a.g.m., s. 254, 255.

¹⁶⁵ Yarg. 10. HD., 23.09.1980 Tarih, 4351 E./5276 K., Yarg. 10. HD., 28.03.1980 Tarih, 6941 E./2405 K., Yarg. 10. HD., 21.09.1999 Tarih, 5175 E./5929 K., bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476; Öncel, a.g.m., s. 3; Mülga sosyal güvenlik kanunlarına göre hangi sigortalıların SGDP ödeyerek çalışma hakkına sahip olduklarına ilişkin açıklamalar için bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 44; Sözer, a.g.e., s. 294, 295; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 18; Okur, a.g.m., s. 139, 140; Şenocak, a.g.e., s. 182, 183.

cihetiyle aylık almakta iken çalışmasına imkân vermemiştir¹⁶⁶. Her ne kadar önceki Kanun döneminde var olan kurumlar arasındaki eşitsizlik 5510 sayılı Kanun ile bertaraf edilmiş ve isabetli bir düzenleme yapılmış olsa da kanaatimce, malul olan sigortalının, koşulları tamamlaması hâlinde hak kazanacak olduğu malullük aylığı miktarının yeterince düşük olması ve bu durumun, malul olan sigortalıları bile çalışmaya mecbur bırakması şeklinde yorumlanarak; ya malullere sağlanan malullük aylığının miktarını onları, buldukları zor durumun vahametinden koruyacak şekilde yeterli ve yüksek bir oranda belirlenmesi ya da en azından malullerin, fiziksel ve zihinsel anlamda kendilerini yeterli gördükleri ve yatkın oldukları işlerde çalışmalarına, SGDP ödeyerek yahut herhangi bir prim ödemesi öngörülmeden, sigortalılar arasında herhangi bir ayırma mahal vermeden, izin verilmesi gerekmektedir.

¹⁶⁶ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476; Yelmen, a.g.m., s. 255, 256; Kanun'da ve uygulamasında yapılması gereken birtakım değişiklik düşüncesi ve açıklamaları için bkz., Okur, a.g.m., s. 113.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYLIĞA İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR

I-) YERSİZ ÖDEMELERİN GERİ ALINMASI ve ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN SORUMLULUĞU

A-) YERSİZ ÖDEMELERİN GERİ ALINMASI

5510 sayılı SSGSS Kanunu m. 96 uyarınca: Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından malullük aylığı almakta olan sigortalılara veya diğer ilgili hak sahiplerine¹⁶⁷, fazla ya da yersiz olarak yapılmış olduğu tespit edilen 5510 sayılı Kanun kapsamındaki her türlü ödemeler;

a-) Sigortalı veya diğer ilgililerin, kasıtlı ya da kusurlu davranışlarından doğmuşsa; hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihlerden,

b-) Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamı, ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay içinde yapılacak ödemelerde faizsiz, bu sürenin (yirmi dört ayın) dolduğu tarihten itibaren sonra yapılacak ödemelerde ise bu süre sonundan,

¹⁶⁷ Buradaki, diğer ilgili hak sahipleri kavramından, aylık almakta olan sigortalılar dışındaki; isteğe bağlı sigortalılar, işverenler, bunların hak sahipleri, genel sağlık sigortalıları ve bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler kastedilmektedir (5510 s. K. m. 96/f.1.); *‘‘Hak sahiplerine, bu Kanunda sayılan çeşitli durumların oluşması durumunda aylık ödenmez ve ödenmiş bulunan aylıklar geri alınır. Buna göre; kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı kasten öldürdüğü veya öldürmeye teşebbüs ettiği veya malül duruma getirdiği ya da bu kişilere karşı ağır bir suç işlemesi veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarıldıkları konusunda kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere aylık ödenmez ve ödenmiş bulunan aylıklar geri alınır. Eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığı belirlenen eş ve çocukların, bağlanmış olan aylıkları kesilir ve ödenmiş olan tutarlar geri alınır.’’*, (5510 s. K. m. 56), bkz., Örucü, a.g.m., s. 46.

itibaren hesaplanacak olan kanuni faizi ile beraber, ilgililerin Kurum'dan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, eğer alacakları yoksa genel hükümler uyarınca geri alınır (5510 s. K. m. 96/f.1)¹⁶⁸.

Doktrinde, GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU' na göre: *“Kötüniyetli olarak bu ödemeleri alanlara ilişkin hüküm isabetli ise de, Kurumun hatası sonucu tamamen iyiniyetli olanlara ilişkin olarak getirilen hüküm bizce isabetli değildir. Böyle bir durumda konunun TBK.'nun sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde düşünülmesi ve sigortalıların ellerinde kalan miktarlarla sorumlu olduklarını kabul edilmesi çok daha isabetli olurdu.”*¹⁶⁹.

Sigortalıların Kurum'dan olan alacaklarının yersiz ödemelere mahsubu, en eski olan borçtan başlanarak borç aslına yapılır ve kanuni faiz kalan borca uygulanır. Bu hüküm ilgili hak sahiplerinin muvafakat etmeleri kaydıyla, aynı dosya üzerinden diğer bir hak sahibine yapılan yersiz ödemelere mahsubu hususunda da uygulanır (5510 s. K. m. 96/f.2).

Son olarak, yersiz yapılan ödemelerin gelir ve aylıklardan kesilmesinde, kesintinin başlayacağı ödeme dönemi başı itibariyle kanuni faizi ile beraber hesaplanan borç tutarı, gelir ve aylıktan %25 oranında kesilmek suretiyle uygulanır (5510 s. K. m. 96/f.3).¹⁷⁰

B-) ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN SORUMLULUĞU

Üçüncü bir kişinin kastı sebebiyle malul veya vazife malulü olan sigortalıya ya da ölümü hâlinde hak sahiplerine, 5510 sayılı Kanun uyarınca bağlanacak olan malullük

¹⁶⁸ Sigortalı veya diğer ilgili hak sahiplerine yersiz yapılmış olan ödemenin geri alınması hakkında örnek Yargıtay kararı, Yarg. 10. HD., 2004/6249 E. 2004/10621 K., bkz., ‘‘Malullük Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları’’, s. 3, 4, <https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf> , (E.T. 25.10.2021); Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 20; ‘‘Eğer sigortalının, sigortalı olarak çalışmaya başlamadan önce malül sayılmasını gerektirecek bir rahatsızlığı varsa ve bu sigortalı malullük aylığı bağlandıktan sonra tespit edilmişse, sigortalıya bağlanmış olan aylık kesilecek ve daha önce ödenmiş olan aylıklar geri alınacaktır.’’, bkz., Şenocak, a.g.e., s. 177.

¹⁶⁹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 472, 473.

¹⁷⁰ ‘‘Kanunda ayrıca bayram ikramiyesinin yersiz ödemesine ilişkin özel bir hükme de yer verilmiş ve yersiz yapıldığı anlaşılan ödemelerin, ilgilinin varsa almakta olduğu gelir veya aylıklarından %25 oranında kesilmek suretiyle, yoksa genel hükümlere göre geri alınacağı hüküm altına alınmıştır (ek m. 18/6)’’, bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 473.

aylığının başladığı tarihteki ilk *peşin sermaye değerinin*¹⁷¹ yarısı için Kurum tarafından, zarara neden olan üçüncü kişilere rücu edilir (5510 s. K. m. 39/f.1)¹⁷². Malullük, vazife malullüğü veya ölüm hâli; kamu görevlilerinin ya da er ve erbaşlar ile kamu idareleri tarafından görevlendirilen diğer kişilerin, vazifelerinin gereği olarak yaptıkları eylemler sonucunda meydana gelmişse bu eylemlerden dolayı haklarında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunanlar dışında, sigortalı veya hak sahiplerine yapılan ödemeler ya da bağlanan aylıklar için Kurum tarafından, kişinin bağlı olduğu kuruma veya ilgililere rücu edilmez (5510 s. K. m. 39/f.2).

II-) ÇALIŞMA YASAĞI

Malullük aylığı almakta olan sigortalının, 5510 sayılı Kanun'a göre ya da yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışması yasaktır. Keza sigortalı, 5510 sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışacak olursa bu fiilinin müeyyidesi, Kurum'dan almakta olduğu malullük aylığının kesilmesidir. 5510 sayılı Kanun m. 27/f.3: Malullük aylığı almakta iken bu Kanun'a göre veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaya başlayanların malullük aylıklarının, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesileceği ve prime esas kazançları üzerinden prim alınacağı, şeklinde çalışma yasağının varlığını öngörmüştür¹⁷³. Malullük aylığının kesilmesine yol açacak çalışmanın, 5510 sayılı Kanun m. 4/f.1-a, 4/f.1-b ya da 4/f.1-c bendi kapsamında sigortalı olunmasına göre herhangi bir ayırım kabul edilmemiş olup bu yasak bu bentler kapsamındaki tüm sigortalılara uygulanacaktır¹⁷⁴.

Çalıştıkları işten ayrılarak, iş yerini kapatarak/devrederek, yeniden malullük aylığı bağlanması için yazılı talepte bulunan veya emekliye ayrılan yahut sevk

¹⁷¹ “Aylıkların İlk Peşin Sermaye Değeri: Aylık Tutarı x 12 x peşin sermaye değeri tablosundaki değer / 100 formülüne göre hesaplanır.”, bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 43.

¹⁷² Örucü, a.g.m., s. 48; Yelmen, a.g.m., s. 257; “Kurumca hazırlanan tahsis talep ve beyan taahhüt belgesinde “10.Ölüm veya Malul Kalmasında Üçüncü Kişilerin Kastı Var mı?” bölümünün işaretlenmesi halinde, Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurlarınca gerekli araştırma yapılacaktır.”, bkz., SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 43; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, a.g.m., s. 21; Okur, a.g.m., s. 124.

¹⁷³ Malullük aylığının, çalışmanın varlığı hâlinde kesileceğine ilişkin örnek bir Yargıtay kararı, Yarg. 10. HD., 2004/6249 E., 2004/10621 K.; “Malullük Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları”, s. 3, 4, <https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

¹⁷⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476.

edilenlere; kontrol muayenesine tabi tutulmak ve ilk aylığına esas malullük hâlinin devam ettiği anlaşılacak kaydıyla, kamu görevlisi olarak çalışıyor ise görevinden ayrıldığı tarihi, diğerlerine ise talep tarihini takip eden ödeme dönemi başından itibaren yeniden malullük aylığı hesaplanarak bağlanır (5510 s. K. 27/f.3).

Aynı şekilde, yine 506 sayılı Kanun döneminde, kendisine bu Kanun'a göre malullük aylığı bağlanmış olan sigortalının çalışması hâlinde aylığı kesilmekteydi (506 s. K. m. 58)¹⁷⁵. Ancak, Bağ-Kur, Emekli Sandığı veya geçici m. 20 kapsamında malullük aylığı alanların, sosyal güvenlik destek primi (SGDP) ödeyerek malullük aylığı almakta iken çalışmalarına izin verilmekteydi¹⁷⁶. Lakin bu durumda da birtakım eşitsizlikler söz konusu olmaktadır. Şöyle ki; 506 s. Kanun'a göre malul olan sigortalı, aylık almakta iken çalışamazken; diğer kurumların malul sigortalıları, sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışabilmekteydi. 5510 sayılı SSGSS Kanunu, kurumlar arasında eşitsizliğe sebep olan bu farklılığı ortadan kaldırmış ve sigortalının, hangi bent kapsamında sigortalı olarak malullük aylığı alıyor olsun, sosyal güvenlik destek primi ödemesi cihetiyle aylık almakta iken çalışmasına imkân vermemiştir¹⁷⁷. Her ne kadar önceki Kanun döneminde var olan kurumlar arasındaki eşitsizlik 5510 sayılı Kanun ile bertaraf edilmiş ve isabetli bir düzenleme yapılmış olsa da kanaatimce, malul olan sigortalının, koşulları tamamlaması hâlinde hak kazanacak olduğu malullük aylığı miktarının yeterince düşük olduğu ve bu durumun, malul olan sigortalıları bile çalışmaya mecbur bıraktığı şeklinde yorumlanmalıdır. Keza, çalıştığı ve gelir aldığı işten, hem malullüğü hem de aylık bağlanması için aranan koşullar gereğince ayrılmış ve ekseriyetle, malullüğü ile aylığın bağlanmasına ilişkin açılacak olan davaların uzun süreler neticelenmesini bekleyen sigortalılar, *arafa*¹⁷⁸ kalmış olmaktadır. Yine kanaatimce; ya malullere sağlanan malullük aylığının miktarını onları, buldukları zor durumun vahametinden koruyacak şekilde yeterli ve yüksek bir oranda belirlenmesi ya

¹⁷⁵ Emek, a.g.m., s. 26; Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476.

¹⁷⁶ 5510 sayılı Kanun öncesinde yürürlükte olan ve sigortalıların tabi oldukları kanunlar bakımından sigortalıların, alıyor oldukları malullük aylığının kesilmesine yol açmadan, sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışabildikleri düzenlenmiş olan ilgili hükümlere ilişkin açıklamalar için bkz., Öncel, a.g.m., s. 3.

¹⁷⁷ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 476; Yelmen, a.g.m., s. 255, 256; Kanun'da ve uygulamasında yapılması gereken birtakım değişiklik düşüncesi ve açıklamaları için bkz., Okur, a.g.m., s. 113.

¹⁷⁸ '*İşten ayrılmış olan malul kişi, karar sürecinde çalışma ilişkisi bulunmadığı (sigorta primi ödemediği) için aktif sigortalı sayılmamaktadır. Ayrıca, dava sonuçlanıncaya kadar pasif sigortalı da değildir. Bu durum, manevi yaşam için kullanılan "araf" kelimesi ile açıklanabilir.*' , bkz., Sözer, a.g.m., s. 1851.

da en azından malullerin, fiziksel ve zihinsel anlamda kendilerini yeterli gördükleri ve yatkın oldukları işlerde çalışmalarına, SGDP ödeyerek yahut herhangi bir prim ödemesi öngörülmeyle, sigortalılar arasında herhangi bir ayrıma mahal vermeden, izin verilmesi gerekmektedir¹⁷⁹.

Son olarak, gerek kamu gerek özel sektörde engellilerin istihdam edilmesi için çeşitli yasal ve idari düzenlemelerin yapılmış olduğu bilinmektedir¹⁸⁰. 4857 sayılı Kanun¹⁸¹ m. 30 hükmüne göre: Kamu sektörü için, mevcut çalışan sayısının %4'ü kadar; özel sektör için ise aynı il sınırlarında elli ve daha üzeri işçi çalıştıran işverenler tarafından mevcut çalışanlarının %3'ü kadar engelli istihdam etmekle yükümlüdür. Ancak kanaatimce, ilgili kanunun öngörmüş olduğu söz konusu oranlar da yetersizdir. Keza bu oranlar, her iki sektör bakımından da en azından %10 olması daha adaletli ve hakkaniyetli olacaktır. Çünkü: resmi verilere göre bir buçuk milyondan fazla, resmi olmayan verilere göre ise; dokuz milyondan fazla engelli (malul) vatandaşın olduğu düşünülmektedir¹⁸². Söz konusu resmi olmayan rakamın dâhi mevcut engelli sayısından aşağıda kaldığı düşünülürse, en azından tahmin edilen bu sayıyı ülke nüfusuna oranlayarak %9-%10 gibi bir oran elde edilmiş olacaktır ki mevcut uygulamalarda, Kanun'un öngörmüş olduğu %3'lük ve %4'lük oranların bile çoğu zaman sağlanamadığı görülmektedir.

¹⁷⁹ “Maluliyet aylığının sigortalının gelir kayıplarını karşıladığı görüşü, ülkemizdeki geçim şartlarının güçlüğü ve maluliyet aylığının yetersizliği karşısında dayanaktan yoksun kalmaktadır. Sigortalının çalışması ve maluliyet durumunun bağdaşmadığı görüşü ise, bize göre yine kabul edilemez. Zira kişinin maluliyet durumu ortadan kalkmamasına rağmen malul kişinin bu durumuna uygun sigortalı işlerde çalışması mümkün olabilir. Böylece malul kişi, kendisine ve ailesine ek gelir sağlamanın yanında, maluliyetinin kendisinde yarattığı olumsuz psikolojik etkileri de azaltmak fırsatı bulabilecektir. Öte yandan, Kurum sigortalıyı her zaman kontrol muayenesine tabi tutarak maluliyet koşulunun değişip değişmediğini tespit etmek hakkına sahiptir... Bu konuda vurgulamak istediğimiz son nokta, maluliyet aylığı almakta olan kişinin SSK'na tabi olarak bir işte çalışmaya başlaması durumunda aylığının kesilmesi hükmünün kaldırılması gerekliliğidir. Ülkemizin ekonomik koşulları ve maluliyet aylığının yetersizliği bu gerekliliğin en önemli sebeplerini oluşturmaktadır. Bu sebeple sigortalı bir işte çalışmak şansını –sağlıklı kişilere oranla- zaten güçlükle yakalayabilecek olan malul kişinin bu fırsatı elinden alınmamalıdır. Öte yandan, Kurumun sigortalıyı her zaman kontrol muayenesine tabi tutabilme hakkı yine, kişinin maluliyetinin kalktığı yönündeki şüpheleri gidermek için yeterli bir araç olacaktır.”, benzer yöndeki görüş ve öğretide var olan bazı farklı düşünceler hakkındaki açıklamalar için bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 118-122, 200; Kaya, a.g.m., s. 3; Gürsel/Kışlalı/Kaya, a.g.e., s. 123.

¹⁸⁰ Evlice, a.g.m., s. 83.

¹⁸¹ 4857 sayılı İş Kanunu, 10.06.2003 Tarih ve 25134 Sayılı R.G., <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4857.pdf>, (E.T. 25.10.2021).

¹⁸² Oranlar için bkz., <https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20ise%20ulusal%20Engelli.siyse%2050%2D64%20ya%C5%9F%20aras%C4%B1nda%E2%80%A6>, (E.T. 25.10.2021).

III-) DEVİR VE HACİZ YASAĞI

5510 sayılı Kanun uyarınca sigortalılar ve hak sahiplerinin alacak oldukları malullük aylıkları, devir ve temlik edilemez. Aynı şekilde malullük aylığı, Kanun'un 88. maddesinde belirtilen takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları haricinde hacze konu olamaz (5510 sayılı Kanun m. 93/f.1).

Haczi, Kanun'da belirtilen istisnalar haricinde yasak olan malullük aylıklarının haczedilmesine ilişkin istemler, borçlunun muvafakati bulunmaması hâlinde, icra müdürü tarafından reddedilir (5510 sayılı Kanun m. 93/f.1-son cümle). Söz konusu fikraya bu cümlenin eklenmiş olması; hükmün, eklemenin yapılmasından önce sahip olduğu mutlak emredici niteliğini ortadan kaldırmış ve malullük aylığı almakta olan borçlunun rızası ile bu aylığın haczedilmesinin yasal zeminde yolu açılmıştır¹⁸³.

IV-) GELİR VE AYLIKLARIN BİRLEŞMESİ

Birden fazla sigortalılığa ilişkin olayın aynı sigortalı kişide birleşmesi, bu kişinin, birkaç gelir veya aylıktan aynı anda yararlanmasına yol açabilir¹⁸⁴. Malullük aylığı alan sigortalının, bu aylığı almakta iken yaşlılık aylığına, iş göremezlik gelirin ve veya başka bir sebepten hasıl olmuş ve hak kazanılmış malullük aylığına gibi çeşitli aylık veya ödemelerin birden fazlasına hak kazanmış olması hâlinde, bu aylık ve/veya gelirlere aynı anda yararlanıp yararlanamayacağı hususu yanıt gerektirmektedir. Bu soruna, Kanun'un 54. maddesinde yapılmış olan düzenlemelerle çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

- **Malullük aylığı ve yaşlılık aylığı:** Bir sigortalı, hem malullük aylığına hem de yaşlılık aylığına hak kazanırsa; bu aylıklardan yüksek olanı, eğer aylıklar eşitse sadece yaşlılık aylığı bağlanır (5510 s. K. m. 54/f.1-a,1). Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasının, uzun vadeli sigorta kolu olması ve sigorta kolunun, tek prim

¹⁸³ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 473, 474.

¹⁸⁴ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 477.

esasına bağılı oluşu, Kanun bakımından yapılacak olan aylık yardımlarının da tek olacak şekilde yapılmasına neden olmaktadır¹⁸⁵.

- **Malullük aylığı ve yaşlılık sigortası toptan ödemesi:** 506 sayılı Kanun'a göre; malullük aylığı ile birlikte yaşlılık sigortasından toptan ödemeye hak kazanan sigortalıya, sadece malullük aylığının verileceği ayrıca toptan ödemenin yapılmayacağı belirtilmiştir (506 s. K. m. 92/f.3)¹⁸⁶.
- **Malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı ile ölen eşten dolayı kazanılan aylık:** Malullük veya vazife malullüğünden bağlanan aylık ya da yaşlılık aylığı ile beraber, ölen eşten dolayı da hak kazanılan aylığın söz konusu olması hâlinde, bu aylıklara hak kazanan sigortalıya her iki aylık da ödenir (5510 s. K. m. 54/f.1-a,2).
- **Malullük aylığı ve vazife malullüğü aylığı:** 5510 sayılı Kanun'a göre, vazife malullüğü aylığı almakta iken tekrar sigortalı olarak malullük (adi malullük) aylığına hak kazanan sigortalıya, bu aylıklardan yüksek olanı, eğer aylıklar eşitse sadece vazife malullüğü aylığı bağlanır. Bu sigortalılardan, hem vazife malullüğü aylığı hem de yaşlılık aylığına hak kazanılırsa her iki aylık da bağlanır (5510 s. K. m. 54/f.1-a,6).
- **Malullük aylığı ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasında sağlanan gelir:** Malullük aylığı (adi veya vazife malullüğünden kaynaklanan aylık) ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından kaynaklanan gelire hak kazanılırsa sigortalıya, bu aylık ve gelirlere yüksek olanın tamamı, düşük olanın yarısı; aylık ve gelirin eşit olması hâlinde, iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin

¹⁸⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 477; 'Türk sisteminde malullük aylığı yaşlılık aylığına çevrilmez. Genel Rejimde malül sigortalı yaşlılık aylığına da hak kazanıyorsa aylıklardan yüksek olanı ödenir, aylıklar eşitse yaşlılık aylığı bağlanır (506/92). Topluluk ülkelerinde yaşlılık aylığına çevirme olayı yaygındır. Belçika, yaşlılık aylığının hesaplanmasında ilgilinin malullük aylığı aldığı süreleri nazara alabilir. Bu uygulamanın yararı, malullük aylığı almakta iken yaşlılık aylığına hak kazananlara malullük aylığının ödendiği sürelerin de nazara alınması suretiyle yapılacak hesaplama sonunda yaşlılık aylığı miktarının genellikle malullük aylığı miktarından fazla olması ile izah edilir. Türkiye böyle bir uygulamayı ulusallaştırmak zorunda olmamakla birlikte bu kurala en uygun düşen Fransız malullük sistemini benimsemesi yararlı olur.', bkz., Ekdemir, a.g.e., s. 280; Sözer, a.g.e., s. 297.

¹⁸⁶ '... 5510 sayılı Kanun döneminde de aynı esasın benimsenmesi gerekir. Gerçekten, primlerdeki teklif, yardımda da teklifi getirir. Böyle bir durumda da asıl olan aylık ödenmesi olup, aylık hakkı varken sigortalıya toptan ödeme yapılması mümkün değildir.', bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 477; '... İşte SSK 92/3'e göre, maluliyet sigortasından aylık bağlanmasına ve yaşlılık sigortasından toptan ödeme yapılmasına hak kazanan sigortalıya yalnızca maluliyet aylığı verilir. Bu durumdaki sigortalıya yaşlılık sigortasından toptan ödeme yapılmaz. Diğer bir deyişle, sigortalı yaşlılık aylığının bağlanamaması sebebiyle yatırmış olduğu primleri Kurumdan geri isteyemez. Burada da ödenen primlerin ortak olması sadece bir yardımın ödenmesi sonucunu doğurmuştur.', bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 195.

tümü, malullük veya vazife malullüğünden hak kazanılan aylığın ise yarısı bağlanır (5510 s. K. m. 54/f.1-c)¹⁸⁷.

Yukarıda yapılan değerlendirmelere göre eğer bir sigortalıda; ikiden fazla gelir veya aylık birleştiği takdirde, bu aylık ve gelirlerden en fazla ödemeye imkân veren iki dosya üzerinden aylık veya gelir bağlanır. Diğer dosya ya da dosyalardaki aylığa ve gelire ilişkin kazanılmış olan haklar, durum değişikliği veya diğer bir dosyadan aylık veya gelire hak kazanıldığı tarihe kadar düşer (5510 s. K. m. 54/f.2). Bir sigortalının, ikiden fazla gelir ve/veya aylığa hak kazanmış olmasında; yukarıda ifade edilen kurallar uygulanmalı ve öncesinde hak kazanmış olduğu uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan aylıklar arasında karşılaştırma yapılarak yüksek olanı belirlenmeli sonrasında, kısa vadeli sigorta kollarından hak kazanmış olduğu gelirler ile bir kıyaslama yapılarak hangi aylık ve gelirlerin bağlanacak olduğu kararlaştırılmalıdır¹⁸⁸.

¹⁸⁷ “Uygulamada maluliyet aylığı ve sürekli iş göremezlik geliri aynı kişi üzerinde birleştiği takdirde, kişiye ayrı tahsis dosyası açılmamakta, aynı dosya üzerinde işlem yapılmaktadır. Örneğin, maluliyet aylığının sürekli iş göremezlik gelirinden fazla olması durumunda maluliyet sigortası üzerinden açılan dosyada –durum açıkça belirtilmek koşuluyla- bağlanan maluliyet aylığının tamamına, sürekli iş göremezlik gelirinin yarısı eklenerek ödeme yapılmaktadır.”, bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 196; T.C. Sosyal Güvenlik Bakanlığı, a.g.m., s. 16.

¹⁸⁸ Kerimoğlu, a.g.m., s. 196, 197.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MALULLÜK AYLIĞI HARİCİNDE SAĞLANAN DİĞER YARDIMLAR

I-) SAĞLIK YARDIMI

5510 sayılı Kanun veya bu Kanun'dan önce yürürlükte olan sosyal güvenlik kanunlarına göre malullük aylığına hak kazanan kişilere, herhangi bir genel sağlık sigortası primi ödeme yükümlülüğü olmaksızın ve ayrıca genel sağlık sigortalısı olarak tescile gerek bulunmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılırlar (5510 s. K. m. 60/f.1-f)¹⁸⁹. Böylelikle, Kurum'dan malullük aylığı alan sigortalılar ve bu sigortalıların *bakmakla yükümlü olduğu kişiler*¹⁹⁰, Kanun'a göre, sağlanan sağlık hizmet sunumundan yararlanırlar¹⁹¹.

II-) İŞE ALIŞTIRMA (REHABİLİTASYON)

Malullük aylığı alanlara Kurum tarafından sağlanan bir diğer yardım da bu sigortalıların işe alıştırılması, rehabilitasyonudur (5510 s. K. m. 63/f.1-b)¹⁹². 5510 sayılı Kanun m. 6 uyarınca, sağlık hizmet sunucuları tarafından işe alıştırılmakta olan malullerin/engellilerin, sayılamayacağı ifade edilmekle beraber m. 60, bu durumda olan kişiler hakkına ilk olarak, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılacak eğer, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu

¹⁸⁹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 487; Emek, a.g.m., s. 88; Örucü, a.g.m., s. 40.

¹⁹⁰ "Maluliyet aylığı almakta olanların (pasif sigortalıların) eş, çocuk, ana ve babalarının bu sıfatları sebebiyle sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri için pasif sigortalının bu kişileri geçindirmekle yükümlü olması gerekmektedir. Maluliyet aylığı almakta olanların aile bireylerinin sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri ayrıca bir prim koşuluna bağlanmamıştır. Buna göre, aile bireylerinin belirtilen sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri için maluliyet aylığı almakta olan kişinin geçindirmekle yükümlü olduğu kişilerden olması yeterlidir."', bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 176.

¹⁹¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 487; "Hastalığın, maluliyet aylığı almakta olan kişinin veya geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile bireylerinin kusuru sonucunda oluşmuş olması da kendilerine yapılacak sağlık yardımlarını etkilemez."', bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 168.

¹⁹² Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 487; Emek, a.g.m., s. 90.

kişi ise tescilinin yapılmayacağı aksi durumda, m. 60/f.1’de belirtilen hususlardan durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılacağı belirtilmiştir¹⁹³.

İşe alıştırma (rehabilitasyon) yardımı, malullük aylığı bağlanmış olan sigortalının; eğer çalışma gücünde artış olma olasılığı mevcutsa, sigortalının kendi mesleğinde veya uygun olacak başka bir meslekte çalışmasını sağlamak üzere Kurum tarafından, tıbbi bakım ve mesleki eğitime tabi tutulması faaliyetidir¹⁹⁴. İşe alıştırma (rehabilitasyon) yardımının amacı, çalışma gücü azalmış olan malul sigortalıyı yeniden çalışma hayatına hazırlamaktır¹⁹⁵. İşe alıştırma (rehabilitasyon) yardımının yapılabilmesinin şartı, sigortalının bu yardım neticesinde, çalışma gücünde artış meydana gelme ihtimalinin bulunmasıdır¹⁹⁶. Sigortalının talebi veya Kurum’un uygun görmesi üzerine yapılacak olan kontrol muayenesinde ya da işe alıştırma (rehabilitasyon) yardımı süreci sonunda yapılması öngörülen kontrol muayenesinde, yeniden tespit edilecek olan malullük durumuna göre malullük aylığı, yeni durumun tespitine esas olan raporun tarihini takip eden ödeme dönemi başından başlanarak artırılır, azaltılır veya kesilir (5510 s. K. m. 94/f.3). Kurum, işe alıştırma (rehabilitasyon) sürecinin her safhasında, sigortalıların sağlık durumları, çalışmaları veya içinde buldukları bedensel ya da zihinsel genel hâlleri nedeniyle bu sürece son verebilir (SSSİT m. 21).

Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü’nde işe alıştırmanın nasıl gerçekleştirileceğine dair usul ayrıntılı şekilde açıklanmıştır¹⁹⁷.

¹⁹³ Emek, a.g.m., s. 90, 91.

¹⁹⁴ Örucü, a.g.m., s. 41; SSSİT’deki tanıma göre, işe alıştırma (rehabilitasyon): ‘... sigortalılardan sürekli iş göremez veya malul hale gelmiş yahut da gelebilecekleri tubben kabul edilenlerin, kendi mesleklerinde veya yeni bir meslekte çalışabilmelerini sağlamak amacı ile yapılan tıbbi bakım ve mesleki eğitimi ifade eder.’, bkz., SSSİT m. 12; Akkoyun, a.g.m., s. 43, 47, 69.

¹⁹⁵ Kerimoğlu, a.g.m., s. 182.

¹⁹⁶ Örucü, a.g.m., s. 41.

¹⁹⁷ Bkz., Sosyal Sigortalar Sağlık İşlemleri Tüzüğü (SSSİT); ‘Kurum malul kişinin işe alıştırılmasını üç safhada gerçekleştirmektedir. Buna göre ilk olarak, sigortalının kaybedilen fonksiyonunun düzelmesine kadar süren tedavi süreci uygulanır. Bu safha “tıbbi rehabilitasyon evresi” olarak adlandırılmaktadır. İkinci olarak, “iyiliğe dönüş” adıyla adlandırılan çalışma alanının tespiti safhasına geçilir. Son olarak ise, “mesleki rehabilitasyon” adı altında sigortalı için tespit edilen çalışma alanında yetiştirme, eğitim safhası gelmektedir. Mesleki rehabilitasyon aşamasında, sigortalının günlük çalışma saatleri, sigortalının kişisel durumuna ve alıştırılacağı işin mahiyet ve özelliğine göre, rehabilitasyon merkez sağlık kurulunca arttırulup eksiltilebilmektedir. Ancak, günlük çalışma süresi 8 saati geçmemektedir (SSSİT m.24).’, bkz., Kerimoğlu, a.g.m., s. 183.

III-) SOSYAL YARDIM ZAMMI

Malullük aylığı almakta olanlara Kurum tarafından yapılan bir diğer yardım sosyal yardım zammı; geçmiş dönemde pek çok tartışmaya sebep olmuş, 4447 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle önemini kaybetmeye başlamış, 5510 sayılı Kanun ile de kaldırılmıştır ancak, Kanun'a koyulmuş olan bir hükümlerle: 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla 506 sayılı Kanun ve 1479 sayılı Kanun'a göre ödenmekte olan sosyal yardım zammı ile telafi edici ödeme tutarları, bu Kanun'un yürürlüğe girmiş olduğu tarihte ödenen tutarlar esas alınarak, ilgililerin gelir ve aylıklarına ilave edilmek suretiyle ödenmesine devam edileceği düzenleme altına alınmıştır (5510 s. K. geçici m. 1/f.3)¹⁹⁸.

IV-) YOL PARASI VE ZORUNLU GİDERLER

Malullük aylığı alanların; malullük durumlarının tespiti, kontrolü ya da periyodik olarak gerçekleştirilecek olan sağlık muayenesi amacıyla yapılan sağlık hizmetine ilişkin giderleri ile yol ve gündelik giderleri 5510 sayılı Kanun m. 65 hükmüne göre ödenir (5510 s. K. m. 65/f.4). Söz konusu yardımların yapılacağını öngören 5510 sayılı Kanun'un 65. maddesinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüştür (5510 s. K. m. 65/f.5). Bahse konu söz konusu yönetmelik, Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği¹⁹⁹, dir. Bu Yönetmeliğe göre; yol giderleri, gündelik ve refakatçi giderleri için ödenecek olan tutarların, Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonu tarafından belirleneceğini düzenleme altına alınmıştır (GSSİY m. 31/f.1).²⁰⁰

¹⁹⁸ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.m., s. 487; Emek, a.g.m., s. 91; Örcü, a.g.m., s. 41.

¹⁹⁹ Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği, 28.08.2008 Tarih ve 26981 Sayılı R.G., <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080828-4.htm>, (E.T. 25.10.2021).

²⁰⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.m., s. 488; Emek, a.g.m., s. 91, 92; SGK İzmir Danışmanlık, a.g.m., s. 8, 11, 13, 14, 15.

V-) BAYRAM İKRAMİYESİ VE EMEKLİ İKRAMİYESİ

Bayram ikramiyesi: Kurum tarafından, 5510 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat uyarınca malullük aylığı alanlara, ödemenin yapılacak olunduğu tarihte bu aylığı almaları koşuluyla, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramında 1.100'er TL olmak üzere bayram ikramiyesi ödenir (5510 s. K. ek m. 18/f.1). Birden fazla dosyadan gelir ve/veya aylık alan sigortalılara, en fazla ödeme yapılmasına imkân veren bir dosya üzerinden ödeme yapılır (5510 s. K. ek m. 18/f.2). Söz konusu kapsamda yapılan ödemelerden kesinti yapılamayacağı gibi bu ödemeler hacze konu olamazdır (5510 s. K. ek m. 18/f.5).²⁰¹

Emekli ikramiyesi: Bu yardım, kamu görevlilerine (m. 4/f.1-c'lilere) özgü bir yardım olup ikramiyenin ödenmesine ilişkin esaslar, 5434 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. İlk kez 5510 sayılı Kanun'dan önce sigortalı olanlara ödenecek emekli ikramiyesi, 5434 s. K. m. 89'da düzenlenmişken; ilk kez 5510 sayılı Kanun'a göre kamu görevlisi (m. 4/f.1-c bendi kapsamında sigortalı) olanlardan malullük aylığına hak kazananlara ödenecek emekli ikramiyesi, 5434 sayılı Kanun ek m. 82'deki hükümlere göre belirlenmektedir.²⁰²

²⁰¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 478, 479.

²⁰² Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 488; Tuğçe Uğurlu, *Malulen Gazi Olma Durumu İle Aile Sisteminin Etkileşimi: Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, s. 52, <https://acikerisim.gumushane.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12440/2651>, (E.T. 25.10.2021).

ALTINCI BÖLÜM

MALULLÜĞÜN TÜRLERİ

I-) ADİ (GENEL) MALULLÜK

Adi (genel) malullük, bu çalışma bakımından; yukarıdaki bölüm ve konu başlıklarında özellik arz etmeyen şekilde açıklamaları yapılmış malullüğe ilişkin tüm bilgileri kapsayan malullüğün özellik arz etmeyen hâlidir. Adi (genel) maluliyetten kasıt; sosyal güvenlik hukukunda kişinin herhangi bir sebebe binaen, çalışma gücünde ya da iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünde kayba uğraması sonucu malul olması ve sigortalının tabi olduğu sigortalılık kapsamının bir önemi bulunmaz iken, bir sonraki başlıklarda inceleyeceğimiz vazife ve harp malullüğünde ise sigortalının malul olma durumuna, tabi olduğu sigortalılık kapsamı nedeniyle farklı hükümler uygulanmaktadır. Bir başka deyişle, 5510 sayılı Kanun'un m. 4/f.1-a, 4/f.1-b ve vazifeleri nedeniyle malul olma durumları dışında 4/f.1-c bentleri kapsamında sigortalı olanların hepsini şümul eden malullük türü, adi (genel) malullüktür²⁰³. 5510 sayılı Kanun'un düzenlemiş olduğu diğer malullük türleri de; m. 47'de açıklamalarına yer verilmiş olan vazife malullüğü ve harp malullüğüdür. Genel itibariyle, adi malullük; işçileri, bağımsız çalışanları ve kamu görevlilerini de ilgilendirmekte; vazife ve harp malullüğü ise Kanun'da yalnızca tahdidi olarak sayılmış kişiler ve bu kişiler için öngörülmüş olan şartlarda söz konusu olabilir²⁰⁴.

II-) VAZİFE MALULLÜĞÜ

Vazife malullüğü, 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk defa m. 4/f.1-c bendi kapsamında sigortalı olanlar için m. 47'de belirtilen hâllerde, bu

²⁰³ Örucü, a.g.m., s. 12.

²⁰⁴ Sözer, a.g.e., s. 261.

maddeye ilişkin hükümlerin uygulanacağı malullük türüdür. Vazife malullüğü, kamu görevlileri açısından adi malullüğün nitelikli bir türüdür²⁰⁵.

5510 sayılı Kanun'un 25. maddesinde düzenlenmiş olan malullük (adi malullük);

- Sigortalıların vazifelerini yaptıkları sırada²⁰⁶,
- Vazifeleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparlarken bu işlerden,
- Kurumlarının menfaatini korumak amacıyla bir iş yaparken,
- İdarelerince sağlanan bir taşıt vasıtasıyla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında²⁰⁷ veya
- İş yerinde meydana gelen bir kaza²⁰⁸dan, doğmuş olursa bu hâllere vazife malullüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malulü denir (5510 s. K. m. 47/f.1)²⁰⁹.

²⁰⁵ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 479; Örucü, a.g.m., s. 14, 15; Kanun sistematigi eleştirisi için bkz., Okur, a.g.m., s. 108; Akkoyun, a.g.m., s. 8, 9; Şenocak, a.g.e., s. 220, 221; 5510 sayılı Kanun öncesinde yürürlükte olan 5434 sayılı Kanun bakımından iştirakçi sıfatı bulunanların, yeni Kanun döneminde de kamu görevlisi olarak çalışmaya devam etmeleri hâlinde uygulanacak hükümlere ilişkin açıklamalar için bkz., Sözer, a.g.e., s. 300-310.

²⁰⁶ "... Ölüme veya sakatlığa yol açan saldırı, tamamen kişisel nedenlerden kaynaklanan ağır hakaretler ve devamında silahla ateş edilmesi suretiyle meydana gelmişse vazife malullüğü söz konusu olmaz. Bununla birlikte görevi başındayken kişisel nedenlerden kaynaklandığını gösterir bir durum mevcut olmadan ölen veya sakat kalan kişinin vazife malulü olduğunun kabulü gerekir.", bkz., Yalçın, a.g.m., s. 10.

²⁰⁷ "... Bu hüküm gereğince sigortalıya vazife malullüğü bağlanması için olayın idarenin sağladığı aracın, sigortalıların toplu kullanımları için tahsis edilmiş olması gerekmemektedir. Sigortalı şahsına tahsis edilmiş bir taşıtla işe gidip geliyorken kazaya uğrarsa hakkında vazife malullüğü hükümleri uygulanmalıdır.", bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 481; Sözer, a.g.e., s. 309.

²⁰⁸ "Maddenin lafzi dikkate alındığında, kazanın vazifelinin yapılması sırasında gerçekleşmesi yeterli olup, kazanın vazifeden doğmuş olması koşulu aranmaktayken, 5510 sayılı Kanun bu şartı aramamıştır., bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 480; "... celbi gereken bazı evrakın getirilmesi ile görevlendirilen, dış göreve gidecek askeri aracın bulunmaması sebebiyle umumi vasıtalarından faydalanması tavsiye olunması üzerine, bindiği otobüsün kaza yapması sonucu vefat ettiği anlaşılan kişinin, ölüm olayının vazifelinin sebep ve tesiri ile meydana geldiğini kabul etmek gerekir... İzin bitiminde birliğine katılmak üzere veya hava değişimine gitmekteyken yaptığı yolculuk sırasında uğradığı kaza sonucu ölen veya sakat kalan kişinin durumunun nasıl değerlendirileceği konusunda farklı kararlar vardır. Kanaatimizce, hava değişimi veya izin gidiş-gelişi esnasında meydana gelen kazayı m.45 çerçevesinde değerlendirmek hakkaniyete daha uygun olacaktır. Zaten yargı kararlarına bakıldığında (farklı kararlar olsa da) genel eğilim bu yöndedir. AYİM' in 1993 ve 2000 tarihli kararlarında m.45 hükmünü çok daha geniş yorumladığını ve olumlu yönde kanaate ulaştığını görüyoruz.", konuya ilişkin örnekler, içtihatlar ve ayrıntılı açıklamalar için bkz., Yalçın, a.g.m., s. 9.

²⁰⁹ "İlgililerin vazife malulü sayılabilmesi için malullüğü doğuran olay sırasında görevli olmaları tek başına yeterli olmayıp, malullüğün görevin neden ve etkisiyle meydana gelmiş olması gerekir. Hangi durumların "görevin neden ve etkisi"yle meydana gelmiş sayılacağına tespitinde yargı kararları önemli

Vazife malullüğü hükümlerinin uygulanmayacağı hâller: Vazife malullükleri;

- Keyif verici içki ve her çeşit maddeler kullanmaktan,
- Mevzuat ve emir dışında hareket etmiş olmaktan,
- Yasak fiilleri gerçekleştirmekten,
- İntihara teşebbüsten,
- Her ne suretle olursa olsun kendisine yahut başkalarına menfaat sağlama veya zarar verme amacından, doğmuş olursa bu hâllere uğrayanlar hakkında vazife malullüğüne ilişkin hükümler uygulanmaz (5510 s. K. m. 47/f.2).

Kamu idareleri vazife malullüğüne neden olan olayı, o yer yetkili kolluk kuvvetlerine veya kendi mevzuatına göre yetkili olan mercilere derhâl, Kuruma da en geç on beş iş günü içinde bildirmekle yükümlüdür. Kuruma bildirim, aynı süre içerisinde sigortalılar veya hak sahiplerince de yapılabilir. Vazife malullüğüne sebep olan olaydan kamu idarelerinin yetkili mercilerinin haberdar edilmemiş olması durumu dışında; ilgililerin bildirmesi, kamu idarelerinin bildirim sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır (5510 s. K. m. 47/f.3). Kuruma bildirim süresi: a-) Vazife malullüğüne neden olan olayın meydana geldiği tarihten, b-) Hastalıklarının neden ve nitelikleri dolayısıyla haklarında vazife malullüğü hükümleri uygulanacaklar için hastalıklarının tedavisinin imkânsız olduğuna dair düzenlenen kat'î raporun onay tarihinden, c-) Esirlik ve gaiplik hâllerinde ise bu hâllerin sona erdiği tarihten, başlar (5510 s. K. m. 47/f.4). Süresi içerisinde bildirimde bulunulmuş olan vazife malullüğü aylıkları, sigortalının ölüm veya maluliyeti nedeniyle göreviyle ilişkisinin kesildiği tarihi takip eden aybaşından itibaren bağlanır (5510 s. K. m. 47/f.5). Vazife malullüğü süresi içerisinde bildirilmeyen sigortalılara; kamu idareleri veya sigortalılar ya da hak sahiplerince sonradan yapılacak bildirim üzerine, vazife malullüklerinin belgelenmesi ve hak kazanmış olmaları koşuluyla, 5510 sayılı Kanun'un zamanaşımı hükümleri dikkate

role sahiptir...'' , ''Bünyevi rahatsızlık bulunmakla birlikte, var olan bu rahatsızlık tek başına ölüm veya sakatlığa neden olmayıp, eğitim sırasında yaptırılan ağır hareketle, aşırı görev yüklemesi gibi başka bir etkenle birleştiği zaman böyle bir sonuç ortaya çıkıyorsa bu durumda vazife malullüğü halini kabul etmek gerekir. Bunun gibi silahlı çatışmada başından vurularak yaralanan, ancak bir başka rahatsızlık nedeniyle askerliğe elverişsiz hale gelerek terhis edilen erin; askerlik sonrasında evvelce başından aldığı kurşun yarasına bağlı olarak zaman içerisinde malullüğe uğramasında illiyet bağı kesilmediğinden, kendisine vazife malullüğü aylığı bağlanması gerekir.'', bkz., Bostancı, a.g.m., s. 8; ''Söz konusu 5 hal incelendiğinde, bunlar ile kamu görevlisinin yapmakta/yapmış olduğu görev arasında bir nedensellik bağı olduğu görülmektedir.'', bkz., Örucü, a.g.m., s. 14.

alınmak suretiyle vazife malullüğü aylığı bağlanır veya bağlanmış olan aylıklar düzeltilir. Bu durumda sigortalı veya hak sahiplerine bağlanacak aylık ya da aylık farklarının, vazife malullüğünün bildirildiği tarihe kadar olan toplam tutarı Kurum tarafından ilgili kamu idaresine ödettirilir (5510 s. K. m. 47/f.6).

Vazife malullüğü aylığının hesaplanması: Vazife malullüğü aylığı, vazife malullerinden itibari hizmet süreleri eklenmek cihetiyle bulunacak prim ödeme gün sayısı toplamı; a-) 10800 güne kadar olanlara 10800 gün üzerinden, b-) 10800 günden fazla olanlara, toplam prim ödeme gün sayıları üzerinden, en son prime esas kazancı esas alınmak suretiyle m. 29'a göre hesaplanacak aylıklara: malullük derecesi 1 olanlara %30, malullük derecesi 2 olanlara %23, malullük derecesi 3 olanlara %15, malullük derecesi 4 olanlara %7, malullük derecesi 5 olanlara %3, malullük derecesi 6 olanlara %2, olacak şekilde belirtilen oranlarda ayrıca zam yapılmak suretiyle aylık bağlanır (5510 s. K. m. 47/f.7). 5510 sayılı Kanun m. 47'ye göre bağlanacak olan vazife malullüğü (ve harp malullüğü) aylığı, bu Kanun ile yürürlükten kaldırılan maddeleri dâhil, 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre emsal konumundaki iştirakçiye bağlanacak vazife malullüğü (ve harp malullüğü) aylığından az olamaz (5510 s. K. m. 47/f.17).

Konuya ilişkin değerlendirme yapılacak olunursa; işçilerin aksine, kamu görevlileri için uygulamaya esas olacak bir meslek hastalıkları listesi oluşturulmuş değildir. İdari yargıda verilen kararların bazılarında, vazife malullüğünün meslek hastalıklarından doğabileceği kabul edilmektedir. Ancak harp malullüğü bakımından ise; ilgili düzenlemenin sadece kaza hâlini içerdiğini kabul ile dar yorum yapan mahkemeler, vazife sırasında hastalanmış olsa da doğan kalıcı iş göremezlik hâline en fazla vazife maluliyeti işlemi yapılması gerektiği neticesine varmaktadırlar ve bu yaklaşım kamu görevlileri için hak kaybına neden olmaktadır²¹⁰.

Son olarak, haklarında uzun vadeli sigorta kolları uygulanan sigortalıların, sonradan gerçekleşen çalışmalarına binaen yaşlılık aylığına hak kazanamamaları hâlinde kendilerine toptan ödeme, ölümleri hâlinde ise hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanır veya toptan ödeme yapılır (5510 s. K. m. 47/f.15)²¹¹.

²¹⁰ Sözer, a.g.e., s. 329, 330.

²¹¹ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 484.

III-) HARP MALULLÜĞÜ

Harp malulü olmanın ön koşulu, vazife malulü olmaktır buna istinaden, bütün harp malulleri, aynı zamanda vazife malulüdürler ve harp malullüğü, vazife malullüğünün nitelikli hâlini oluşturmaktadır²¹². Subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er ile Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından görevlendirilen 5510 sayılı Kanun m. 4/f.1-c bendi kapsamındaki sigortalılardan;

- Harpte fiilen ateş altında,
- Harpte, harp bölgelerindeki harp harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle,
- Harpte veya harbe hazırlık devresinde her çeşit düşman silâhlarının etkisiyle,
- Askerî harekâtı gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri sırasında, bu hareketlerin sebep ve etkisiyle,
- Barışta veya olağanüstü hallerde, emir ya da görev ile uçuş yapan uçucularla hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak uçakta bulunanlardan uçuşun havadaki ve yerdeki sebepleriyle ve yine emir ve görev ile dalış yapan dalgıçlarla, hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak denizaltı gemisinde veya dalgıç kıtasında bulunanlardan denizaltıcılığın ya da dalgıçlığın çeşitli sebep ve etkileriyle,
- Anayasanın 92. maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensuplarının yabancı ülkelere gönderilmesini gerektiren durumlarda, birliklerin buldukları yerlerden hareketlerinden itibaren yurt içinde, yurt dışında, yabancı ülkelerde veya yurda dönüş sırasında, vazife malulü olanlara harp malulü denir (5510 s. K. m. 47/f.8).

Malullük aylığının hesaplanması: Yukarıda sayılan kişilerden, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erlere buldukları kademenin üç ilerisindeki kademenin, uzman jandarmalara buldukları rütbenin bir üst rütbesinin aynı kademesinin; astsubaylarla

²¹² Örucü, a.g.m., s. 16, 18; ‘‘Bu yardımlar deyimin klasik anlamı çerçevesinde sosyal güvenlik yardımı sayılmamakta, savaş nedeniyle üstlenilen yardımlar olarak kabul edilmektedir.’’, bkz., Ekdemir, a.g.e., s. 209; Harp malullüğü ve benzer kavramların tanımları için bkz., Uğurlu, a.g.m., s. 9; Harp malullüğünden sağlanacak olan diğer yardımlar için bkz., Uğurlu, a.g.m., s. 52; Bağcı, a.g.m., s. 317-334; Sözer, a.g.e., s. 326.

yarbay rütbesine kadar (yarbay hariç) bir üst rütbenin aynı kademesinin, yarbaylara albay, albaylara kıdemli albay, kıdemli albay ile general ve amirallere bir üst rütbenin, 5510 sayılı Kanun m. 4/f.1-c bendi kapsamında bulunan sigortalılara ise bir üst derecesine veya kademesine karşılık gelen prime esas kazancı üzerinden aylık bağlanır (5510 s. K. m. 47/f.9). Buldukları derecenin bir üst derecesi olmayanlar için ise o derecenin üç ilerisindeki kademe göstergesi, üç ilerisindeki kademe göstergesi olmayanlar için de o derecenin son kademe göstergesinin prime esas kazancı esas alınır (5510 s. K. m. 47/f.10).

Harp malullerinin, malullük derecesine göre belirlenen göstergelerin, memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktar, harp malullüğü zammı olarak ayrıca eklenir. Bu göstergeler; malullük derecesi 1 olanlar için 1100, malullük derecesi 2 olanlar için 950, malullük derecesi 3 olanlar için 800, malullük derecesi 4 olanlar için 600, malullük derecesi 5 olanlar için 500, malullük derecesi 6 olanlar için 400, şeklindedir (5510 s. K. m. 47/f.11).

Harp malulü sayılanlardan bir harekâtın başarıyla sonuçlanmasını şahsen sağladığı ve örnek tutulacak cesaret ve fedakârlık gösterdiği esnada bu malullüğe uğradıkları usulüne göre sıralı üstlerince saptanan Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları ile Türk Silahlı Kuvvetlerince görevlendirilen sivil görevlilere, Genelkurmay Başkanlığının uygun görmesi ve ilgisine göre İçişleri Bakanının veya Millî Savunma Bakanının onayı ile harp malullüğü zamları % 25 fazlasıyla bağlanır (5510 s. K. m. 47/f.12).

5510 s. K. m. 47 gereğince; vazife malullüğü aylığı almakta iken veya vazife malullüğü aylığı bağlanması gerekirken ölenlerin, hak sahiplerine, hak kazanmaları hâlinde, harp malullüğü zammı da dâhil olmak üzere prim ödeme gün sayısına bakılmaksızın ölüm aylığı bağlanır (5510 s. K. m. 47/f.13). Harp malulü olanlara verilecek harp malullüğü zammı tutarının Kurum tarafından belirlenecek peşin sermaye değeri toplamı en geç bir ay içinde Millî Savunma Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığı tarafından, Kurumun göstereceği hesaplara yatırılır. Süresinde yatırılmayan tutarlar için 5510 sayılı Kanun'un 89. madde hükümleri uygulanır (5510 s. K. m. 47/f.14). Son olarak; 5510 sayılı Kanun m. 47'ye göre bağlanacak olan harp malullüğü (ve vazife malullüğü) aylığı, bu Kanun ile yürürlükten kaldırılan maddeleri dâhil, 5434 sayılı

Kanun hükümlerine göre emsal konumundaki iştirakçiye bağlanacak harp malullüğü (ve vazife malullüğü) aylığından az olamaz (5510 s. K. m. 47/f.17).

YEDİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

I-) FARKLI ÜLKE MEVZUATLARINDA MALULLÜĞÜN DÜZENLENME ŞEKİLLERİNE BAZI ÖRNEKLER²¹³

A-) FRANSA

Fransa’da malullük hâlleri üç grupta değerlendirilmekte, malul olan kişilerin hak ve avantajları da buna göre değişiklik göstermektedir. İlk grup; ikinci dünya savaşı öncesinde, askeri gazilerin maluliyet durumunu belirleyen gruptur. İkinci grup; ikinci dünya savaşından sonraki süreçte, iş kazası ve meslek hastalıkları nedeniyle mağdur ve malul olan işçilerin yapmış olduğu toplumsal baskı sonucu bu kapsamda olanlar için belirlenmiş olan gruptur. Üçüncü ve son grup ise; kaza, hastalık, arıza, doğum vb. nedenlerle malul duruma düşen kişiler için belirlenmiş ve bizdeki genel (adi) maluliyeti benzeyen gruptur. Söz konusu bu gruplar arasında kazanılan haklar açısından avantajlar, ilk gruptan son gruba doğru giderek azalmaktadır. Bu durum toplumun duyarlılığını ve toplumsal borca olan sadakatini yansıtmaktadır. Birinci grupta ve nispeten ikinci grupta toplum, kendini bu malul/engelli kişilere borçlu hissetmekte ve malullük sistemini, bu borcu bir nebze de olsa karşılama düşüncesi üzerine yapılandırmakta, sonuncu grupta ise olaya kişisel ve ailesel sorun gözüyle bakılmakla beraber, ilk iki gruptaki kadar olmasa da, toplumsal destek verilmesi uygun bulunmaktadır. Bunlar her ne kadar politikacılar ve yasa koyucular tarafından yapılan kanunlarla sağlanıyor olsa da bu ayrıcalıkları, toplumun kendisi vermektedir. Ayrıca Fransa, malul/engelli kişilerin iş

²¹³ Belçika, Almanya, Danimarka, Yunanistan, Slovakya, Finlandiya, İsveç, Birleşik Krallık, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Hollanda, Norveç, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Avusturya, Polonya, Portekiz, İsviçre, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, İspanya, Fransa, İrlanda, İzlanda, Bulgaristan, Bulgaristan, Romanya, ülkelerinde malullüğe ilişkin; gerek konu hakkında uyguladıkları yürürlükteki mevzuatları gerek sağladıkları yardımlar, hak kazanma koşulları gibi çeşitli, karşılaştırmaya yönelik ayrıntılı açıklamalar için bkz., Ekdemir, a.g.e., s. 502-541; Bağcı, a.g.m., s. 28-49.

bulmalarını, istihdam edilmelerini sağlamak üzere çeşitli kotalar koymakta ve ihlallere yönelik para cezaları öngörmektedir.²¹⁴

B-) BELÇİKA

Türk hukuk sisteminde, malullük aylığının yaşlılık aylığına çevrilmeyeceği kuralı mevcutken; topluluk ülkelerinden olan Belçika'da, farklı şekilde tezahür etmektedir. Belçika, yaşlılık aylığının hesaplanmasında ilgilinin, malullük aylığı aldığı süreleri de nazara alabilir. Bu uygulamanın yararı, malullük aylığı almakta iken yaşlılık aylığına hak kazananlara malullük aylığının ödendiği sürelerin de nazara alınması cihetiyle yapılacak hesaplama sonrasında, yaşlılık aylığı miktarının genellikle malullük aylığı miktarından fazla olması ile izah edilmektedir. Türkiye, böyle bir uygulamayı ulusallaştırmak zorunda olmamakla birlikte bu kurala en uygun düşen Fransız malullük sistemini benimsemesi yararlı olur.²¹⁵

Maluliyet sigortasının uygulama alanı; hizmet akdine tabi olarak çalışanlar olmak üzere kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlara da sunulmaktadır ancak, gönüllü sigortalılar bu imkândan yararlanamamaktadır. Ayrıca zorunlu malullük sigortasından bağımsızlık söz konusu değildir. Hastalık veya sakatlık nedeniyle aynı kategoride ve aynı şartlarda çalışan normal bir işçinin elde edeceği kazancın 1/3'ini geçemeyen işçi malul sayılmaktadır. Bir yıl süre ile hastalık iş göremezlik ödeneği alan ve yeniden işe başlayacak durumda olmayan sigortalı malullük aylığı ödenmesine hak kazanır.²¹⁶

C-) ALMANYA

Almanya bazı ülkelerde, malullük sigortası ile yaşlılık sigortası bir arada uygulanmaktadır²¹⁷. Söz konusu yaşlılık/emeklilik sigortası, yaş haddinden ve

²¹⁴ Keleşoğlu, a.g.m., s. 298, 299; Bağcı, a.g.m., s. 38, 39.

²¹⁵ Ekdemir, a.g.e., s. 280.

²¹⁶ Bağcı, a.g.m., s. 40, 41.

²¹⁷ "... Ancak, Almanya ve Danimarka gibi bazı ülkelerde malullük sigortası ayrı bir sigorta kolu olarak düzenlenmeyip emeklilik sigortası kapsamında yer almaktadır." , bkz., Bağcı, a.g.m., s. 4.

maluliyetten olmak üzere iki kola ayrılarak uygulanır²¹⁸. Alman hukukunda, çalışma gücü kaybı kavramına karşılık olarak ‘gelir elde edememezlik’, meslekte kazanma gücü kaybı yerine ise ‘mesleği yürütemezlik’ kavramı kullanılmakta olup tibben saptanan çalışma gücü kaybı veya meslekte kazanma gücü kaybının, sigortalının gelir etme yeteneğine olan etkisi de dikkate alınmaktadır²¹⁹. Türk hukukunda, çalışma gücündeki kayıp oranı, yalnızca tıbbi ölçülere göre Kurum tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca verilecek olan raporlar esas alınarak belirlenmektedir ve çalışma, iş bulma olanakları gibi sair etmenler dikkate alınmamaktadır. Ancak Alman sosyal güvenlik sisteminde, iş gücünün iktisadi değeri ve emek piyasasında iş bulma olanağı gibi faktörler de dikkate alınmaktadır²²⁰. Bir başka deyişle Alman hukukunda, maluliyet ile sakatlığın benzer nitelikler taşıdığı ve sürekli nitelikte olduğu görülmekte aynı şekilde maluliyet, çalışma hayatında var olan etmenlere yani, sadece kaza anında yapılan iş değil aynı zamanda, sigortalının faaliyet alanı, yetenekleri, tecrübesi, eğitimi, işi için gereken özel becerisi gibi durumlara göre değerlendirilmektedir²²¹. Alman sosyal güvenlik hukukunda, malul/engelli kişinin hareket yeteneğinden bağımsız olarak, gelir elde etme yeteneğinin kaybını ifade etmektedir. Bağımsız çalışanlarda çalışma gücü kaybı, kişinin bedensel ve zihinsel yetenekleri ile gerçekleştirebilecek olduğu çalışmalarla sınırlı tutularak değerlendirilir²²². Genel olarak; çalışma gücü kaybı, malul/engelli sigortalının, benzer nitelik ve özelliklere sahip bir sigortalının kazancının yarısını bile elde edemez durumda bulunması iken; meslekte kazanma gücü kaybı ise sigortalının, fiziksel ve zihinsel anlamdaki gücünün artık düzenli bir şekilde gelir elde etmesine imkân vermemesi yahut elde edilen gelirin çok düşük olması şeklinde ifade edilmektedir²²³.

²¹⁸ Bağcı, a.g.m., s. 35.

²¹⁹ Alman hukukundaki, gelir elde edemezlik ve mesleği yürütemezlik kavramlarının değişen tanımlamaları hakkındaki açıklamalar için bkz., Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 454.

²²⁰ Güzel/Okur/Caniklioğlu, a.g.e., s. 455.

²²¹ ‘‘Çalışanın mesleğini yürütemez kabul edilmesi hastalık, sakatlık, ruhsal ya da vücut bütünlüğünde bir anormalliğe uğramasıyla gerçekleşmekte ve bu şekilde gelir elde etme yeteneğinin içinde bulunduğu meslek grubunda ve bir alt grupta yarıdan aza inmesi gerekmektedir. Buna ek olarak Alman Sosyal Güvenlik Sisteminde meslekte kazanma gücü kaybı oranının belirlenmesinde, işçinin sosyal durumu, beden gücü, işyeri ve ulaşım imkânları dahi dikkate alınmaktadır.’’, bkz., Bağcı, a.g.m., s. 29, 33, 34.

²²² Bağcı, a.g.m., s. 32.

²²³ ‘‘Alman Hukuku’nda, sakatlık, hastalık veya ruhsal güçteki azalma sonucunda sürekli ve düzenli olarak gelir getirici faaliyette bulunmayan ya da çalışmasına karşın ancak önemsiz derecede gelir elde edebilen sigortalı, gelir elde edemez sayılmaktadır. Yine Alman Hukuku’na göre kişi sağlıklı bir sigortalının gelirinin ancak 1/5’i oranında veya altında bir gelir elde ediyorsa yine gelir elde edemez

Türkiye ve Almanya arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesi uyarınca kişinin, her iki ülkede geçen çalışma dönemleri içerisinde aynı mahiyette meslek hastalığı yapıcı çalışmanın bulunması halinde bu çalışmalar, birbirinin devamı sayılabilecektir. Sözleşme gereğince, Kurum sağlık kurulları tarafından yapılacak olan meslek hastalığı tespitlerinde ilgilinin, meslek hastalığına neden olan işe başladığı ilk tarih ile işten ayrıldığı en son tarih yükümlülük ve maruziyet sürelerinin tespitinde esas alınacaktır. Her iki ülkede geçen çalışmalar aynı türden meslek hastalığı yapıcı çalışma değilse ilgilinin başvurusu her ülkenin kendi mevzuatına göre ayrı ayrı değerlendirilecektir.²²⁴

D-) HOLLANDA

Hollanda'da uygulanmakta olan sosyal güvenlik sisteminde, çalışma gücü kayba uğradığı iddia edenleri çalışmaya teşvik etmek amaçlanmaktadır keza, sistemdeki uygulamaya göre; çalışma gücünü kaybetmiş sigortalıya ödenecek olan malullük aylığı en yüksek, sigortalının son almış olduğu ücretin %70'i olabilmektedir. 1993 yılında, çalışma gücünün kaybının değişmesi ile maluliyet ilişkin sistemleri de değişmiştir. Bu değişikliğin esasında, çalışma gücü kaybının tespitinde, bir mesleğin değil kişinin yapabilecek olduğu tüm işler dikkate alınmaktadır ve yeni sistemde, çalışma gücü sınırlanmış olsa dâhi kişi için yapılacak bir iş bulunmaktadır. İş göremezlik yardımı sigortalıya, hastalık ödeneğini ödeyen sigorta kuruluşu tarafından ödenmektedir. Söz konusu bu yardımın miktarı ve süresi, sigortalının yaşına ve iş göremezlik derecesine bağlı olmaktadır. Buna göre, maluliyet yüzdeleri 7 kategoriye ayrılmıştır²²⁵. Eğer bu birinci dönemin sonunda sigortalı devamlı iş göremez durumda ise, bir defaya mahsus olarak 5 yıl süre ile bir ödenek alır ve ödeme 65 yaşına kadar devam eder. Bu ödeneğin tutarı yasal asgari ücrete ve ilgilinin iş göremezlik derecesine göre değişir. Genel kural olarak, ilgiliye baz miktardan ayrı olarak ek bir miktar ödenir. Bu ek yardım da ilgilinin

sayılmaktadır... Alman Sosyal Güvenlik Sistemi'nde meslekte kazanma gücü kaybı ile paralel olarak "mesleği yürütemezlik" kavramı kullanılmış ve Kanun'da bu kavram belirtilmiştir. Bu yasada hastalık, sağlık, tedavi veya ruhsal durumdaki zayıflama sebebi ile gelir elde etme yeteneği benzer bilgi, eğitim ve yeteneğe sahip sağlam bir sigortalıya göre yarıdan aza inen kişi mesleği yürütemez kabul edilmektedir⁶⁹. Bu değerlendirme yapılırken dikkate alınacak meslekler sadece kendi mesleğine ilişkin olarak değil daha geniş kapsamlı bir iş grubuna ilişkin olarak yapılmaktadır. '' , bkz., Bağcı, a.g.m., s. 32, 33.

²²⁴ Gerek, a.g.m., s. 140.

²²⁵ Bu kategoriler için bkz., Bağcı, a.g.m., s. 36.

iş göremezliğinin başladığı yaşa bağlıdır. 65 yaşından sonra ise bu ödenek kesilerek yaşlılık aylığına çevrilmiştir.²²⁶

E-) AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Amerika Birleşik Devletleri, 1935 yılında çıkartmış oldukları sosyal güvenlik yasası ile sosyal güvenlik kavramı yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Bu kanunla; maluller, madenciler, körler ve işsizlerin, oluşabilecek sosyal risklere karşı korunması amaçlanmıştır. Sonraki süreçte, ABD Başkanı ile İngiltere Başbakanı'nın 1941 yılında açıkladıkları Atlantik Şartı ile sosyal güvenlik kavramı ilk kez uluslararası bir belgede yer almıştır. Bu belgede, uluslararası işbirliği yoluyla herkese sosyal güvenlik sağlanması amacı öngörülmüştür. Maluliyete sebep olan sakatlık/arıza, çalışma gücü kaybına göre belirlenmektedir. Birleşik devletlerdeki federal sosyal güvenlik kanununda çalışma gücü kaybı, belirli bir işe özgü olarak değil, herhangi bir işe göre belirlenmektedir. Bunun yanı sıra, maluliyet sigortasından faydalanmak isteyen çalışanların maluliyet hallerinin en az on iki ay değişmeyecek olması ön koşuldur. Birleşik devletler federal sosyal güvenlik kanununda, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminden ve diğer ülkelerden farklı olarak çalışma gücü kaybının tespiti beş aşamalı olarak yapılmaktadır: Bu sistemlerin ilkinde göre, sigortalının çalışıp çalışmadığı tespit edilmektedir, eğer kişi çalışabiliyorsa gelirin Amerikan Federal İdaresi tarafından belirlenen sınırı (ülkenin asgari aylık ücreti) aşmış olmadığına bakılmaktadır. Bu rakamı aşan düzeyde gelir elde eden sigortalılar malullük aylığından yararlanamazlar. İkincisi, yapılan tıbbi muayenelerde, sigortalının sağlık durumunda ciddi bir sorun olması koşulu aranmaktadır. Buradaki ciddi sorundan kasıt sigortalının, en az bir yıl boyunca en basit bedensel hareketleri bile yapamayacak olmasıdır. Üçüncü aşamada, sigortalının durumunun bedensel arızalar listesinde yer alıp almadığına bakılır. Dördüncü aşamada, eyalet birimi, sigortalının durumuna göre işini devam ettirip ettiremeyeceğine karar vermektedir. Eğer sigortalı işini yapabilir durumdaysa malul sayılmamaktadır. Beşinci ve son aşamada; eğer sigortalı, arızasından dolayı mesleğini yapamayacak durumda ise

²²⁶ Bağcı, a.g.m., s. 35, 36.

herhangi bir iş görüp göremeyeceği değerlendirilir ve başka bir iş dahi yapamayacak durumda olan sigortalı malul kabul edilir.²²⁷

Birleşik devletleri sosyal güvenlik hukukuna göre; sigortalının, iş kazası sonrası malul sayılıp sayılmayacağı belirlenirken, kendi yaptığı iş dikkate alınmakta ve Alman hukukunda olduğu gibi kişinin, yaptığı iş dışında bünyesinde barındırıyor olduğu nitelik ve özellikler dikkate alınmadan, bu işi yapamıyorsa malul sayılmaktadır. Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde, Federal Sosyal Güvenlik İdaresi (SSA) içinde yer alan maluliyet sigortası, malullük hâlinin kazanç sağlayabilmesine ilişkin şartları ağırlaştırmış ayrıca, yaşı ilerlemiş malullere uygulanan sosyal yardımların miktarını da oldukça azaltmıştır.²²⁸

²²⁷ Bağcı, a.g.m., s. 45, 46.

²²⁸ Bağcı, a.g.m., s. 45, 46.

SONUÇ

Dünyada yaşayan herkesin, her an malul/engelli duruma düşme ihtimalinin olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sebeple, malul/engelli konumda olan kişilerin içinde buldukları hâl ile empati kurularak bu kişilere, gerekli ve yeterli yardımların yapılması sağlanmalıdır. Bu kapsamda, hukukumuzda; malul/engelli bireylere, malullük hâlinin varlığı sebebiyle öngörülmüş olan en temel yardım, malullük aylığı bağlanmasıdır.

Hukukumuzda, malul/engelli durumunda olan kişilere sağlanan yardımlar; Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından malullük aylığı bağlanması ile öngörülen diğer bazı yardımların yapılmasıdır. Ancak, bu çalışmada da görüldüğü üzere; gerek yardımların sayısı ve niteliği gerekse malullük sigortasından sağlanan en temel yardım olan malullük aylığının, malul/engelli olan bireylerin statülerinden kaynaklı mevcut sorunlar ile yaşadıkları zorluklara çözüm oluşturmamakta, yetmemektedir.

Malul olduğunun tespiti için başvuru yapan ve Kurum tarafından yetkilendirilmiş kurul ve kuruluşlarca sigortalının, malul durumunda olduğunun raporla tespit edilmesi süreci bile ülkemizde, malullerin, içinde buldukları zor durumu birkaç kat daha artırmaktadır. Çünkü: Mevcut hastalık ve arızası nedeniyle acilen tedavi olmaya ve çeşitli şekillerde yardım edilmeye ihtiyacı olan malul sigortalı, malullük aylığına hak kazanabilmesi için dâhi birtakım zorluklar yaşamaktadır. Sigortalının başvurusu sonrasında, Kurum tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun raporlar ile sigortalının, çalışma gücünü veya iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü Kanun'un öngördüğü şekilde, en az %60 oranında kaybettiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespitler, her zaman doğru ve hakkaniyetli şekilde yapılmadığından malul sigortalı, aleyhine hazırlanmış olan bu raporları öncelikle SSYSK' na eğer oradan da istediği sonucu alamazsa iş mahkemesine yani yargıya yahut SSYSK' na itiraz etmeden direkt yargı yoluna başvurabilecektir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde açıklandığı üzere; malullüğün tespiti çok uzun yıllar sürebilmektedir. Mahkemelerin işleyişi ve yoğunluğu, dosyanın bilirkişi sıfatıyla öncelikle ATK 3. İhtisas Kurulu'na sonrasında, ATGK' na gönderilmesi ve karar süreci, devasa uzunlukta sürebilmekte ve hakkın temini için

açılmış olan bu davaların sonuçlanmasının gecikmesi ile malul/engelli olan sigortalının, en fazla yardıma ihtiyaç duyduğu ve bu nedenle aylık bağlanmasını talep ettiği bu dönem sürecinde, yapılabilecek olan yardımlardan mahrum kalmakta ve daha fazla mağduriyet yaşamaktadır. Keza malul/engelli, bu süreçte, zaten ihtiyacı olan yardıma ulaşamıyorken ve gelir etme yeteneğini büyük olasılıkla kaybetmişken; uzun süren malullük hâlinin tespiti, onu olduğundan daha zor duruma sokmakta, zarar vermekte belki de söz konusu uzun süreler içerisinde, yaşadığı zorluk ve hastalıklara dayanamayıp hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. Keza, malullük hâllerinin saptanması ve Kanun'un istediği koşullarda malul olunması hususları hakkında hangi yönetmeliğin uygulanacak olduğu hakkında uygulamacılar, özellikle de görülen yargılamalarda bilirkişi sıfatında olan ATK yetkilileri tarafından haklı olarak karıştırılmakta ve eleştirilmekte idi. Ancak, 2020 yılında çıkarılmış olan MÇGKTİY ile bu Yönetmelik çıkarılmadan önce, mevzuatta var olan ve uygulama alanları sıhhatli şekilde tespit edilemeyen yönetmeliklerin sayısının çokluğu ile uygulanan yönetmeliklerin sistematik bakımından karışık olması, hâline nazaran daha basit ve anlaşılır uygulama imkânı sunulmuştur. Lakin yine de; mevzuatta ve özellikle de malullük konusunda önem arz eden yönetmeliklerde, bir standardizasyon sağlanmalı ve konuyla ilgili olan bütün hususlar, bir yönetmelik hazırlanarak tek çatı altında sunulmalıdır.

Üzerinde durulması gereken bir başka sorun ise; malul/engelli sigortalının, malullük aylığına hak kazanabilmesi için herhangi bir işte çalışmıyor olması veya çalışıyorsa aylığın bağlanabilmesi için bu işten ayrılması/kapatması/devretmesi gerekmektedir. Çalışma gücünde veya geçirdiği iş kazası ya da meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünde kayba uğramış olan malul sigortalının, çalışmasının yasak olması kanaatimce doğru değildir. Keza malul/engelli sigortalı, durumunun uygun olduğu bir işte çalışarak hem toplumun gözünde dışlandığı, farklı biçimde görüldüğü hissini hafifleterek giderek yok olmasını sağlayacak, toplum içinde daha fazla vakit geçirme imkânı bulması ve topluma adapte olabilme sürecini daha kolay atlatması bakımından da yararına sonuç almış olacaktır. Hem de Kurum tarafından bağlanan malullük aylığının, ülkemiz koşullarında, birçok temel gereksinimini karşılayamayacak seviyede düşük olması hasebiyle malul/engelli sigortalının, çalışmaktan başka çaresi kalmamaktadır. Kanaatimce, mevcut yasağın

kaldırılarak malul sigortalıların, malullük aylığı almakta iken çalışabilmeleri imkânının tanınması veya 5510 sayılı Kanun döneminde uygulaması olan sosyal güvenlik destek primi ödemek koşuluyla çalışabilme ihtimalinin, koşulsuz şekilde ve ayırım yapılmadan tüm sigortalılara uygulanması gerekmektedir. Belirtilen şekilde ya da daha uygun önlemler alınmadığı takdirde, malullük aylığı alan sigortalıyı ve bakmakla yükümlü olduğu yakınlarını mevcut uygulamalar, onları daha fazla mağdur etmeye devam edecektir.

Hak kazanmış olduğu malullük aylığının uzun süreler bağlanamaması sorunu, malullük aylığının bağlanabilmesi ve bu aylığı alabilmeye devam edilebilmesi için hiçbir işte çalışamayacak olması durumu, malullük aylığına konu parasal yardımın kendisinin ve bakmakla yükümlü olduklarının gereksinimlerine yetmeyen miktarda olması gibi birçok olumsuzlukla mücadele eden malul/engelli sigortalı, kanaatimce; malullük aylığına hak kazanmak için Kanun tarafından aranan bazı koşulların değiştirilmesi veya kaldırılması gerekir. Buna ilişkin örnek olarak, aranan sigortalılık süresi ve bildirilmiş olması gereken prim ödeme gün sayısı olabilir. Keza, malullük aylığına hak kazanmak isteyen malul sigortalının, Kanun'un belirlemiş olduğu %60 gibi yüksek bir oranda malul durumda olması ve en az on yıllık sigortalılığı bulunarak 1800 gün prim ödemiş olması gerekmektedir. Bu oranların, malul/engelli sigortalının içine bulunduğu zor ve yardıma muhtaç durumu göz önüne alınarak mümkün olduğunca aşağı seviyelere çekilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Nihayet, çeşitli düzenlemelerle; malul/engelli konumundaki bireylerin, kamu ve özel sektörde, %3 ve %4 oranlarında istihdam edilmesine ilişkin kotalar mevcut ise de çalışma içerisinde belirtildiği üzere bu oranlar, ülkemizde mevcut engelli/malul oranları ile ülkemizin nüfusunu birbirine oranladığımızda ortaya çıkan sonuca göre oldukça düşüktür. Kanaatimce, 4857 sayılı Kanun ve sair yasal mevzuatlarla, engelli/mağdur bireylerin istihdam edilmesini öngören düzenlemelerdeki mevcut kotalar, en az %9 yahut %10 şeklinde revize edilerek uygulamaya geçirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKIN Levent, *Sosyal Güvenlik Hukukunda Bağımlı Çalışanların Maluliyeti*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.

ALPER Yusuf, *Sosyal Sigortalar Hukuku*, 9. B., Bursa: Dora Yayınları, 2018.

GÜZEL Ali, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 17. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018.

EKDEMİR H. Şadi, *Avrupa Birliği – Türkiye – Uluslararası Sosyal Güvenlik Uyum ve Eşgüdüm Normları*, Ankara: Hak-İŞ Yayınları, 2009, https://www.hakis.org.tr/uploads/yayinlar/sosyal_guv_es_gudum.pdf , (E.T. 25.10.2021). (e-kitap)

GÜRSEL Eriş, Emre Kışlalı, Erdoğan Kaya, *Son Değişiklikler ve Açıklamalarla Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, 2. B., Ankara: Bilge Yayınevi, 2015.

ÖZTÜRK Onur, Yılmaz Akkoyun, *Tüm Yönleriyle Malulen Emeklilik*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2016.

SÖZER Ali Nazım, *İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, 4. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019.

ŞAKAR Müjdat, *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, İstanbul: Beta Yayınları, 2009.

ŞENOCAK Hasan, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sosyalguvenlikhukuku.pdf> , (E.T. 25.10.2021). (e-kitap)

TUNCAY A. Can, Ömer Ekmekçi, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, 15. B., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.

Makaleler

AKKOYUN Yılmaz, ‘‘İş Kazası, Meslek Hastalığı, Vazife Malullüğü ve Mesleki Rehabilitasyon Projesi’’, ss. 1-89, <http://www.hisam.hacettepe.edu.tr/ismeslekhastaliklari/109.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

ATATANIR Hicran, ‘‘Sosyal Güvenlik ve Aile Yardımı Uygulamaları’’, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, C. 2, S. 1 (2011), ss. 143-169, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cider/issue/29524/316925> , (E.T. 25.10.2021).

BİRGEN Nur, Mustafa Okudan, Mehmet Akif İnancı, Mesut Okyay, ‘‘İş Kazasına Bağlı Olgularda Maluliyet Oranı Hesaplanması: Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 4, S. 3 (1999), ss. 101-108, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44597/TBLM-4-101.pdf , (E.T. 25.10.2021).

BOSTANCI Yalçın, ‘‘Yargı Kararları Işığında Vazife Malullüğü Kavramı’’, *Kamu-İş*, C. 8, S. 1 (2005), ss. 1-22, <https://www.tuhis.org.tr/pdf/815.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

CANİKLİOĞLU Nurşen, ‘‘Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sakatlara Emekli-Yaşlılık Aylığı Bağlanmasına Hak Kazanma Bakımından Bir Karşılaştırma’’, *Yargıç Dr. Aydın Özkul’a Armağan, Kamu-İş*, C. 6, S. 4 (2002), ss. 249-269, <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/6c3263c5-c1fc-4eb3-b35b-61e90f7630ea/turk-sosyal-guvenlik-hukukunda-sakatlara-emekli-yaslilik-ayligi-baglanmasina-hak-kazanma-bakimindan-bir-karsilastirma> , (ET. 25.10.2021).

EROĞLU İbrahim, Ahmet Küpeli, ‘‘Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı ve Engel Oranı Değerlendirmesinde Kullanılan Yönetmeliklerin Karşılaştırılması’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 25, S. 3 (2020), ss. 182-190, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/meslekte-kazanma-gc-kayb-oran-ve-engel-oran-deerle/43985> , (E.T. 25.10.2021).

EVLİCE Ertuğrul, ‘‘Engellilerin Türk Sosyal Güvenlik Hukukundaki Yeri’’, *Akademik Sosyal Araştırmalar*, S. 7 (2019), ss. 79-92, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/44336/482766> , (E.T. 25.10.2021).

GEREK Nüvit, ‘‘Çalışma Gücü Kaybı İle Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı Tespit İşlemlerindeki Değişiklikler’’, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Akar Öcal Armağanı*, C. 2, S. 3 (2016), ss. 135-141, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/andhd/issue/56712/791814> , (E.T. 25.10.2021).

GÜNEŞ İsmail, Soner Yakar, ‘‘Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi’’, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, S. 2 (2004), ss. 127-142, https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4370/59775#article_cite , (E.T. 25.10.2021).

HİLAL Ahmet, ‘‘Maluliyet Hesaplamalarında Karşılaşılan Sorunlar’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 21, S. 2 (2016), ss. 12-13, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44217/TBLM-21-0.pdf , (E.T. 25.10.2021).

İNCE Haluk, Nurhan İnce, Birgül Tüzün, ‘‘İş Kazaları Ve Çalışma Gücü Kayıplarının Türkiye’deki Yasal Düzenlemeleri’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 5, S. 1 (2000), ss. 12-14, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44620/TBLM-5-12.pdf , (E.T. 25.10.2021).

KAYA Ahsen, Cemil Çelik, Ekin Özgür Aktaş, Ender Şenol, Hülya Güler, ‘‘Yargıtay Kararları Işığında Trafik Kazasına Bağlı Maluliyet Oranı Hesaplamalarında Dikkat Edilecek Hususlar’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 25, S. 3 (2020), ss. 176-181, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/yargitay-kararlar-nda-trafik-kazasna-bal-maluliyet-/43984> , (E.T. 25.10.2021).

KAYA Erdoğan, ‘‘Malulen Emeklilik Şartları-Malullük Aylığı’’, <https://www.sinerjias.com.tr/pdf/malulen-emeklilik-sartlari-maluluk-ayligi.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

KAYA Erdoğan, ‘‘Malullük Sigortası – Malullük Aylığı (1)’’, <https://www.sinerjias.com.tr/pdf/maluluk-sigortasi1.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

KAYA Kenan, Ahmet Hilal, Necmi Çekin, ‘‘Maluliyet Kavramı ve Hesaplama Öne Çıkan Sorunlar’’, *Adli Tıp Dergisi*, C. 32, S. 1 (2018), ss. 30-36, <https://jag.journalagent.com/adlitip/pdfs/ADLITIP-35119-REVIEW-KAYA.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

KELEŞOĞLU Arif, ‘‘Maluliyet Kavramı, Sorunlar ve Türkiye’deki Uygulamalar’’, *Solunum*, C. 6, S. 6 (2004), ss. 295-302, https://jag.journalagent.com/eurasianjpulmonol/pdfs/SOLUNUM_6_6_295_302.pdf , (E.T. 25.10.2021).

KILIÇ Serbüent, Sündüz Adıyaman, Fatih Gezer, Gürol Cantürk, ‘‘İş Kazası Sonucu Maluliyet Tayinine Konu Olan Üst Ekstremitte Yaralanmaları: Üç Olgu Sunumu’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 22, S. 1 (2017), ss. 72-75, https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_44142/TBLM-22-72.pdf , (E.T. 25.10.2021).

OKUR Ali Rıza, ‘‘Sosyal Güvenlik Reformu: Uzun Dönemli Sigorta Dalları’’, *Çalışma ve Toplum, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Sempozyumu*, C. 8, S. 1 (2006), ss. 106-146, <https://www.calismatoplum.org/makale/uzun-vadeli-sigorta-hukumler> , (E.T. 25.10.2021).

ÖNCEL Gül, ‘‘Sorularla Malullük Aylığı’’, ss. 1-6, <https://docplayer.biz.tr/3703400-Sorularla-malulluk-ayligi.html> , (E.T. 25.10.2021).

SGK İZMİR DANIŞMANLIK, ‘‘Malullük Sigortası’’, ss. 1-44, <https://sgkizmir.danismanlik.com/images/malulen.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

SOSYAL GÜVENLİK KURUMU BAŞKANLIĞI, ‘‘Malullük Sigortası’’, 2019, ss. 1-22, <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/malulluk> , (E.T. 25.10.2021).

SÖZER Ali Nazım, ‘‘Arafta Sigortalılık: Maluliyet Aylığının Başlangıç Tarihi Üzerine’’, *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan*, C. 19, Özel Sayı (2017), ss. 1849-1866, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/5-ALI-NAZIM-SOZER.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

TURŞUCU Mehmet, ‘‘Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun Kurumsal Uygulamalarımıza Getirdiği Değişiklikler’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı* (2009), ss. 1-39, <https://sgdb.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/95/files/sosyal-sigortalar-ve-genel-saglik-sigortasi-kanununun-kurumsal-uygulamalarimiza-getirdigi-degisiklikler-28032012.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

T.C. SOSYAL GÜVENLİK KURUMU, ‘‘Tüm Yönleriyle Maluliyet’’, Ankara, Yayın numarası: 78 (2013), http://www.sgk.gov.tr/yayinlar/12_maluliyet_mayis.pdf , (E.T. 25.10.2021).

ÜNAL Volkan, Ferruh Baklacioğlu, Esra Özgün Ünal, Zafer Çetinkaya, Muhammet Demir, Ahmet Sadi Çağlar, ‘‘Beden Çalışma Gücü Kaybı Değerlendirilen Olgularda Kurumlar Arası Karşılaştırma’’, *Adli Tıp Bülteni*, C. 21, S. 1 (2016), ss. 8-15, <https://www.adlitipbulteni.com/archives/archive-detail/article-preview/beden-alma-gc-kayb-deerlendirilen-olgularda-kuruml/44223> , (E.T. 25.10.2021).

YELMEN Yunus, ‘‘5510 Sayılı Kanuna Göre 4 (a) 4 (b) ve 4 (c) Sigortalılarının Malullük Hali İle Malullük Sigortasından Sağlanan Yardımlar’’, *Mali Çözüm Dergisi*, (2011), ss. 249-258, <https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/104malicozum/18%20yunus%20yelman.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

Tezler

ATATANIR Hicran, *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)*, (Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi), 2009, <https://docplayer.biz.tr/5769349-T-c-sosyal-guvenlik-kurumu-baskanligi-sosyal-guvenlik-uzmanlik-tezi.html> , (E.T. 25.10.2021).

BAĞCI Mehmet, *Maluliyet ve Vazife Maluliyeti*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2TjZeLtti9atK6WgOYzf9Q&no=OYuiC9b_yPdUX4cTOeD3FA , (25.10.2021).

EKŞİ Mert, *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Malullük Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ltHsUI3nu8Cd_gMO0vtYwg&no=3umnAF_MpJ5oJDscMFg-OA , (E.T. 25.10.2021).

EMEK Orhan, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Malullük Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET002072.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

KERİMOĞLU Bahar, *Sosyal Sigortalar Kanunu Açısından Maluliyet Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/27634> , (E.T. 25.10.2021).

ÖRÜCÜ Yunus, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Asker Kişilerin Vazife Malullüğü Sigortası*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SPK6tIAwFah8_jMatJvePw&no=uIaRH8B2zUaUlfXAX4gg , (E.T. 25.10.2021).

UĞURLU Tuğçe, *Malulen Gazi Olma Durumu İle Aile Sisteminin Etkileşimi: Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, <https://acikerisim.gumushane.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12440/2651> , (E.T. 25.10.2021).

İnternet Kaynakları

‘‘Malullük Aylığı İle İlgili Yargıtay Kararları’’, ss. 1-7,
<https://dosya.isvesosyalguvenlik.com/yargi/y036.pdf> , (E.T. 25.10.2021).

Yararlanılan mevzuatlar için bkz., <https://www.mevzuat.gov.tr/>.

Yararlanılan mevzuatlar için bkz., <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/> .

<https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler/#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20ise%20Ulusal%20Engelli,siyse%2050%2D64%20ya%C5%9F%20aras%C4%B1nda%E2%80%A6> , (E.T. 25.10.2021).